

DARIUSZ SZYMAŃSKI

WEZWANIA KOŚCIOŁÓW PARAFIALNYCH W DIECEZJI KRAKOWSKIEJ W KOŃCU XVI W.

Patrocinia, inaczej mówiąc wezwania świętych patronów kościołów, ołtarzy, miast, instytucji itp.¹, prawdopodobnie najwcześniej utrwaliły się dla kościołów. Od IV w. poświęcając kościoły, nadawano im specjalny tytuł, tym samym oddając je pod szczególną opiekę jakiegoś świętego lub samego Zbawiciela². W zasadzie pierwotnie wezwania łączyły się ściśle z relikwiami umieszczonymi w ołtarzu świątyni. Natomiast kościoły, które takowych relikwii nie posiadały poświęcano Chrystusowi i dedykowano albo wydarzeniom z Jego życia, albo niektórym tajemnicom wiary³. Zwyczaj nadawania patrocinii upowszechnił się od VII stulecia wraz z rozpowszechnieniem relikwii, rozwojem kultu świętych i powiększaniem się szeregu świętych patronów⁴. Stopniowo traciły one łączność z relikwiami złożonymi w świątyni.

Istotną rolę w rozpowszechnianiu i utrwaleniu wezwań odegrały zjawiska związane z rozwojem kultów. Z Bogiem, pojmowanym jako istota niedostępna i daleka, można się było porozumiewać przez pośredników – Matkę Boską i świętych, którzy stawali się opiekunami poszczególnych dziedzin życia, specyficznych funkcji, ziem, rodów, instytucji itd.⁵ Również fundatorzy kościołów zmierzali do posiadania własnych świętych, zapewniających szczególną opiekę i protekcję. Święci patronowie uważani byli za prawdziwych zarządców i opiekunów świątyni, które im powierzano. Splot wielu czynników złożył się w

¹ A. G i e y s z t o r, J. S z y m a ń s k i. *Patrocinia*. W: *Słownik starożytności słowiańskich*. Pod red. G. Labudy, Z. Stiebera. T. 4. Warszawa 1970 s. 44.

² Jw. oraz: B. K u m o r. *Powstanie i rozwój organizacji parafialnej w Małopolsce południowej do końca XVI w.* „Prawo Kanoniczne” 5:1962/6:1963 s. 441.

³ G i e y s z t o r, S z y m a ń s k i, jw. s. 44.

⁴ Jw.

⁵ T. M a n t e u f f e l. *Kultura Europy średniowiecznej*. Warszawa 1974 s. 134.

sumie na to, iż zasób używanych patrociniów stał się bogaty i różnorodny, zdolny do zaspokojenia wielorakich zapotrzebowań i odpowiadający różnym religijnym potrzebom i gustom.

Przedmiotem badań tutaj podejmowanych będą wszystkie odmiany wezwań występujące na terenie diecezji krakowskiej. Gdybyśmy się skoncentrowali na jednym typie albo rodzaju wezwania, wówczas mielibyśmy możliwość poświęcenia większej uwagi różnorodnym przejawom kultu oraz miejscu, jakie wśród nich zajmowały patrocinia. Wybrana forma studiów nad wszystkimi znanymi wezwaniami zakłada z góry pewną ogólnikowość i syntetyczność potraktowania tematu tak, by rozwiązywanie nasuwających się w toku pracy szczegółowych problemów nie doprowadziło do stworzenia, zamiast obrazu ogólnego, minimonografii poszczególnych tytułów.

Jak już stwierdziliśmy, uwaga nasza koncentruje się na odcinku terytorialnym, jakim jest diecezja krakowska. Nie jest to odcinek mały, albowiem biskupstwo krakowskie – rozciągające się na powierzchni 57 838 km² – należało do najrozleglejszych w Europie⁶.

Kolejne ograniczenie zakresu pracy wynika z uwzględnienia nie wszystkich świątyń na badanym terenie, lecz jedynie kościołów parafialnych oraz filialnych. Omijając złożony problem pojęcia parafii⁷, za decydujące w określeniu charakteru Kościoła uznaliśmy informacje zawarte w materiale źródłowym. Akta wizytacji biskupa J. Radziwiła, będące podstawą naszej pracy, już na początku każdego opisu wizytacyjnego określają charakter świątyni za pomocą terminów: *ecclesia parochialis*, *filialis*, *matrix*, *praepositorialis*, ewentualnie *capella*. Nas interesowały jedynie kościoły parafialne oraz filialne (w sensie prawnym, tzn. funkcjonujące na terenie parafii, mające funkcje duszpasterskie, ale podlegające proboszczowi).

Zdarzały się wypadki, kiedy w źródle brakowało określenia charakteru świątyni (albo też była ona określana jako *ecclesia conuentualis* lub wręcz jako *capella*), chociaż w zakończeniu opisu wymieniano miejscowości wchodzące w skład okręgu parafialnego (*ad parochiam pertinet...*)⁸. Ten ostatni fakt uznawa-

⁶ S. I n g l o t. *Stan i rozmieszczenie uposażenia biskupstwa krakowskiego w połowie XV wieku*. Lwów 1925 - cyt. za: E. W i ś n i o w s k i. *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu. Studium geograficzno-historyczne*. Warszawa 1965 s. 27.

⁷ Jw. s. 7, 9-10 oraz: t e n ż e. *Rozwój organizacji parafialnej w Polsce do czasów reformacji*. W: *Kościół w Polsce*. Pod red. J. Kłoczowskiego. T. 1. Średniowiecze. Kraków 1966 s. 239 nn.

⁸ Na przykład dla kościoła w Trzcianie mamy w źródle: „*ecclesia conuentualis*” oraz „*pertinet [...] ad conuentum ius parochiae*”; dla kościoła w Starej Słupi brak określenia charakteru (u Długosza był filialny), chociaż dalej wymieniane są „*villae parochiales*”; dla kościoła w Lipowej źródło podaje: „*ecclesia quondam parochialis*”, lecz dalej „*ad parochiam pertinet [...]*”. Podobne

liśmy za wazący i uprawniający do zaliczenia danej świątyni do grona parafialnych. W sumie uwzględniliśmy 893 kościoły znajdujące się w 877 miejscowościach diecezji krakowskiej. Wyjaśnienia wymaga jeszcze fakt, iż świątynie usytuowane na przedmieściach, poza murami miejskimi itp. (*in suburbio, extra muros, in antiqua...*) zaliczaliśmy do parafii miejskich, tzn. miejscowość posiadającą prawa miejskie traktowaliśmy jako całość – jedno miasto wraz z przedmieściami, Starym Miastem itd.

Ostatnim przyjętym przez nas ograniczeniem jest ograniczenie zakresu chronologicznego: rejestrujemy wezwania uchwytnie tylko w jednym momencie historycznym – w latach dziewięćdziesiątych XVI w.

Ostatecznie więc przedmiotem naszych badań są wszystkie spotykane typy i rodzaje wezwań; uwzględniamy natomiast jedynie kościoły parafialne (i filialne) na ograniczonym odcinku terytorialnym, jakim jest diecezja krakowska i w jednym tylko okresie historycznym, czyli w końcu XVI stulecia.

Forma studiów, jaką obraliśmy określa poniekąd sposób opracowania zebranego materiału oraz podstawowe przyjęte zadania. Dwa cele uznajemy w naszej pracy za najważniejsze:

1. rejestracja poszczególnych wezwań występujących na terenie diecezji, czyli zebranie materiału rozproszonego dotąd w źródłach;
2. ogólne opracowanie tego materiału, jego statystyczne zestawienie i liczbowe ujęcie w celu uzyskania odpowiedzi przynajmniej na podstawowe pytania: jakie typy i rodzaje wezwań występowały oraz jaka była ich liczebność, czy wyróżniały się jakieś grupy tytułów, czy zasób świętych, którzy użyczyli patroniów był ubogi, czy bogaty.

Jeżeli zebrane dane pozwolą na to, spróbujemy także wyciągnąć wnioski dotyczące głównie prawidłowości w zakresie popularności tytułów.

Ogólnie rzecz ujmując celem naszej pracy jest więc statystyczne zestawienie wezwań jako objawu kultu na wybranym terenie diecezji krakowskiej. Dogłębna interpretacja tego zestawienia wymagałaby uwzględnienia szerokiej podstawy materiałowej o całokształcie rozwoju kultów nie tylko na badanym obszarze, ale w skali całego chrześcijaństwa – może więc być dokonana przez nas jedynie w bardzo ograniczonym zakresie. W sytuacji, gdy brakuje opracowań zagadnień szczegółowych, będziemy raczej sygnalizowali pewne nasuwające się problemy niż próbowali w nie wniknąć i rozwiązać.

Chcemy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż w drugiej części pracy staramy się przekroczyć zakreślone wyżej ramy problemowe i chronologiczne. Próbuje-
my mianowicie dokonać wnikliwszej obserwacji wezwań, uwzględniającej ich

wypadki mają miejsce w Chronowie, Łanach Wielkich i Rzeczniowie. Do grona świątyń parafialnych wliczaliśmy ponadto „ecclesiae ad instar (ad formam) parochialis”, jak np. w Jodłowniku.

powiązania z innymi faktami i zjawiskami historycznymi, dążąc do rozpoznania chronologii patrociniów.

Dzięki monografiom rozpracowującym rozwój sieci parafialnej na obszarze prepozytury wiślickiej i kieleckiej, dekanatu oświęcimskiego oraz archidiaconatu lubelskiego i sądeckiego – dysponujemy podstawą materiałową i bogatym zasobem informacji źródłowych, które umożliwiają zarówno dokładniejszą analizę jak i znalezienie kontekstu dla danych zgromadzonych przez nas. Wymienione rejony diecezji krakowskiej stały się więc terenami sondażowymi, na przykładzie których, dysponując opracowaniami zagadnień szczegółowych, możemy dokonać bardziej wszechstronnej obserwacji zjawiska patrociniów kościelnych.

Zakres rzeczowy i chronologiczny pracy ma swoje korzenie w wykorzystanym materiale źródłowym. Podstawą naszych badań są akta wizytacji diecezji krakowskiej, przeprowadzonej w latach 1595-1599 za rządów i z polecenia kardynała Jerzego Radziwiłła. Wizytacja ta jest drugim po *Liber beneficiorum* J. Długosza tak kompletnym źródłem przekrojowym, dzięki któremu można uchwycić zestaw wezwań dla niemal całości świątyń parafialnych w badanej diecezji.

Wizytacje na większą skalę zaczęto przeprowadzać dopiero po soborze trydenckim (1545-1563), chociaż ich instytucja znana była już wcześniej⁹. W Polsce dekrety soborowe ogłoszono urzędowo na synodzie piotrkowskim w 1577 r.¹⁰ Diecezja krakowska może się poszczycić najdawniejszą ze znanych u nas (obok S. Hozjusza wizytacji diecezji warmińskiej) potrydenckich wizytacji biskupich – przeprowadzoną w latach 1565-1570 za rządów biskupa Filipa Padniewskiego. Objęła ona jednak tylko część diecezji, a na dodatek nie zachowała się do czasów współczesnych w całości¹¹.

Wizytacje można podzielić na: 1. generalne, tzn. przeprowadzone osobiście przez biskupa lub wyznaczonych przez niego wizytatorów, 2. archidiakańskie i 3. dziekańskie. Wizytacje generalne dzieliły się z kolei na: a) wewnętrzne, czyli dotyczące jedynie spraw życia moralnego i obyczajowego tak duchowieństwa, jak i wiernych, b) zewnętrzne – dotyczące spraw materialnych, instytucjonalnych i społecznych danego kościoła parafialnego¹². Wykorzystane przez nas akta wizytacji Radziwiłłowskiej należą do wizytacji generalnych, zewnętrznych.

⁹ S. L i t a k. *Akta wizytacyjne parafii z XVI-XVIII wieku jako źródło historyczne*. „Zeszyty Naukowe KUL” 5:1962 nr 3 s. 41-42.

¹⁰ T. G l e m m a. *Wizytacje diecezji krakowskiej z lat 1510-1570*. „Nasza Przeszłość” 1:1946 s. 55.

¹¹ Jw. s. 57.

¹² L i t a k, jw. s. 43-44.

Odzwierciedlają one troskę i pracę kardynała Radziwiłła, rządzącego biskupstwem krakowskim w latach 1591-1600, nad wprowadzeniem postanowień soboru trydenckiego¹³.

Przygotowanie do wizytacji w poszczególnych instytucjach polegało, prócz przysposobienia moralnego i liturgicznego, na sporządzeniu inwentarzy sprzętu i szat liturgicznych, na zebraniu dokumentów i świadectw dotyczących majątku kościelnego itp. Zagadnienia, którymi wizytujący powinien być zainteresowany ułożone były w formie pytań kwestionariusza lub formularza wizytacyjnego. W tzw. *Notatniku kard. Radziwiłła* zachował się kwestionariusz na czas wizytacji przez niego zarządzanej; jego rękopis znajduje się w Archiwum Krakowskim Kurii Metropolitalnej¹⁴.

Wizytacji diecezji krakowskiej w końcu XVI w. dokonywał osobiście kard. J. Radziwiłł oraz wybrani przez niego lustratorzy. Biskup sam zwizytował klasztory oraz znaczniejsze kościoły, natomiast wyznaczeni lustratorzy wizytowali poszczególne dekanaty. Spośród wybranych wykonawców na czoło wysunął się Krzysztof Kazimirski – prepozyt tarnowski, który zlustrował 35 dekanatów¹⁵. Wizytacje w różnych instytucjach i parafiach przebiegały w różnym czasie. Na przykład dokonana przez samego Radziwiłła lustracja Nowego Sącza trwała cały miesiąc, podczas gdy w Radomiu biskup bawił jedynie 8 dni¹⁶. Z kolei np. wizytacja dekanatu krakowskiego trwała około 3 miesięcy¹⁷, natomiast w dekanacie pszczyńskim wizytatorzy przebywali jedynie 3 dni¹⁸ (prawda, że większość kościołów była tam zajęta przez pastorów protestanckich).

Lustracja przeprowadzona z polecenia J. Radziwiłła objęła po raz pierwszy całość diecezji krakowskiej, lecz niestety jej akta nie zachowały się do naszych czasów w komplecie. Rękopis tejże wizytacji, obejmujący kilka woluminów, których językiem jest w całości łacina, znajduje się w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Drukiem opublikowano jedynie fragmenty: w 1938 r.

¹³ F. M a c h a y. *Działalność duszpasterska kardynała Radziwiłła biskupa krakowskiego (1591-1600)*. Kraków 1936 s. 11.

¹⁴ M. W o j t a s. *Wstęp. W: Akta wizytacji dekanatów bytomskiego i pszczyńskiego dokonanej w roku 1598 z polecenia Jerzego kardynała Radziwiłła, biskupa krakowskiego*. Katowice 1938 s. 15.

¹⁵ Cz. S k o w r o n. *Wstęp. W: Akta wizytacji dekanatu krakowskiego 1599 roku przeprowadzonej z polecenia kardynała Jerzego Radziwiłła*. Lublin 1965 s. VII.

¹⁶ M a c h a y, jw. s. 13.

¹⁷ S k o w r o n, jw. s. VIII.

¹⁸ W o j t a s, jw. s. 20.

M. Wojtas wydał akta wizytacji dekanatu bytomskiego i pszczyńskiego¹⁹, natomiast w 1965 r. Skowron ogłosił akta wizytacji dekanatu krakowskiego²⁰.

Niekiedy niepełne i fragmentaryczne informacje zawarte w aktach wizytacji Radziwiłłowskiej nie mogły nas zadowolić; brakowało np. protokołów wizytacyjnych dla terenów archidiaconatu sandomierskiego, zaś dla archidiaconatu lubelskiego nie podano choćby najbardziej podstawowych informacji o kościołach określanych jako „sprofanowane” lub „nie wizytowane”, poprzestając jedynie na ich wymienieniu. Był to powód, dla którego naszą elementarną podstawę źródłową poszerzyliśmy o dwie wizytacje z początków XVII w. Konkretnie: dla ziem archidiaconatu lubelskiego wykorzystaliśmy akta z jego wizytacji przeprowadzonej w 1603 r., natomiast dla archidiaconatu sandomierskiego przyjęliśmy dane z wizytacji biskupa B. Maciejowskiego z 1604 r. W ten sposób zbudowaliśmy materiał źródłowy (wizytacja J. Radziwiłła plus dwie wizytacje z pierwszych lat XVII stulecia), dzięki któremu moglibyśmy zrekonstruować podstawowe dane dotyczące charakteru świątyń, ich wezwań itp. dla całości sieci parafialnej na obszarze diecezji krakowskiej.

Okazało się jednak, że ta przyjęta podstawa źródłowa nie podaje patrociniów dla niektórych świątyń (głównie tych, które przeszły w ręce protestantów lub nie funkcjonowały z powodu zburzenia, zniszczenia itp.). W celu wyeliminowania tych braków z naszych obliczeń sięgnęliśmy do danych z kilku innych jeszcze akt wizytacyjnych, pochodzących z XVI i przede wszystkim z XVII stulecia. Wykorzystaliśmy więc protokoły z wizytacji przeprowadzonej w diecezji krakowskiej przez biskupa F. Padniewskiego od 1565 r. oraz akta z lat: 1610 (P. Tylickiego), 1617-1618 (M. Szyszkowskiego), 1663-1665 oraz 1682²¹.

Dzięki wskazanym źródłom, uzupełniającym wizytację z lat dziewięćdziesiątych XVI w., uzyskaliśmy niemal kompletny rejestr patrociniów. Jednakże dla uzyskania prawidłowości w nadawaniu wezwań konieczne jest uchwycenie ich poszczególnych warstw chronologicznych i zbieranie materiału dla wcześniejszych okresów historycznych. Pewne elementy tego zagadnienia zostały poruszone w drugiej części pracy, gdzie datacja wezwań oparta została na założeniu o trwałości patrociniów i tym samym możliwości odnoszenia tytułów, które

¹⁹ *Akta wizytacji dekanatów bytomskiego i pszczyńskiego dokonanej w roku 1598 z polecenia Jerzego kardynała Radziwiłła, biskupa krakowskiego (Z 2 reprodukcjami tekstów z oryginału)*. Katowice 1938.

²⁰ *Akta wizytacji dekanatu krakowskiego 1599 roku przeprowadzonej z polecenia kardynała Jerzego Radziwiłła*. Lublin 1965.

²¹ Dla naszych potrzeb wykorzystano mikrofilmy akt wizytacji zgromadzone w ośrodku Archiwa, Biblioteki i Muzeum Kościelne przy KUL-u. Szczegółowe dane o wykorzystanych materiałach źródłowych zob. Bibliografia źródeł, umieszczona na końcu artykułu.

znany z okresów późniejszych do czasów, kiedy kościół powstał. Aby uprawomocnić tego rodzaju postępowanie, dokonaliśmy konfrontacji wykorzystanych akt wizytacyjnych z *Liber beneficiorum* J. Długosza, dążąc do wykrycia, jaki odsetek wezwań ulegał zmianie. Tym sposobem kolejnym wykorzystanym w pracy źródłem stała się spisana przez J. Długosza *Księga uposażeń biskupstwa krakowskiego*. Szczególnie interesował nas tom II tego dzieła, przynoszący opis kościołów parafialnych. Trzeba jednak zaznaczyć, że Długosz nie opisał wszystkich parafii istniejących za jego czasów, np. dla archidiakonatu lubelskiego P. Szafran stwierdził, iż w *Liber beneficiorum* nie ma danych dla 11 parafii na 53 wówczas działające (czyli dla ponad 20%)²². W sumie dzieło to jest dla nas źródłem uzupełniającym i drugorzędym wobec akt wizytacyjnych z XVI stulecia.

Zagadnienie patrociniów uznaje się za bardzo ważne, niekiedy wręcz pierwszoplanowe, w badaniach kultów świętych. Zainteresowanie nimi sięga przełomu XIX/XX w.²³ Uważa się, że patrocinia pomagają w odtworzeniu prądów ideowych i mentalności religijnej społeczeństwa, wskazują na zależność instytucjonalną między kościołami, diecezjami i zakonami, przynoszą dane co do roli ośrodków misyjnych, szlaków pątniczych, kontaktów międzynarodowych, przebiegu dróg handlowych i kierunku postępu osadnictwa, naświetlają zwyczaje ludowe i treści ideowe sztuki – jednym słowem: są materiałem źródłowym godnym uwagi i nadającym się do wszechstronnego wykorzystania²⁴.

Historiografia europejska na temat patrociniów (głównie niemiecka, austriacka i szwajcarska, częściowo też angielska i francuska) jest obfita – zestawili ją w 1917 r. J. Dorn, a w 1930 r. H. Delehaye. Regularnie informacje o publikacjach z dziedziny wezwań podają „*Analecta Bollandiana*”²⁵.

W Polsce jednak badania nad patrociniami nie są tak zaawansowane i przedstawiają się bardzo ubogo. Wyrazem tego jest niemal zupełny brak literatury dotyczącej bezpośrednio tego zagadnienia. Jeżeli już są jakieś opracowania, to nie przekraczają one objętością niewielkich artykułów i koncentrują się albo na problemach metodologicznych, albo na bardzo ogólnym, systematycznym obrazie patrociniów na naszych ziemiach. Jedyne kilka prac ma formę studiów nad jednym rodzajem wezwania na określonym odcinku terytorialnym,

²² *Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem*. Lublin 1958 s. 19.

²³ G i e y s z t o r, S z y m a Ń s k i, jw. s. 44.

²⁴ Jw. oraz G. K a r o l e w i c z. *Z badań nad wezwaniami kościołów*. „*Roczniki Humanistyczne*” 22:1974 z. 2 s. 215.

²⁵ Jw. s. 215, 216.

albo też nad różnymi patrociniami dla jednego momentu historycznego lub dla jednej instytucji.

Artykuł o patrociniach zamieszczony w IV tomie *Słownika starożytności słowiańskich*, autorstwa A. Gieysztor i J. Szymańskiego²⁶, ma właściwy dla tego typu wydawnictw lakoniczny charakter encyklopedyczny. Poza definicją patrocinium oraz ukazaniem możliwości badawczych tkwiących w temacie, przynosi on bardzo niewiele informacji szczegółowych o wezwaniach, ich chronologii, miejscu zajmowanym w kulcie świętych. Jest więc w sumie nie mini-syntezą wyników dotychczasowych badań, lecz raczej próbą ich ukierunkowania i propozycją problematyki.

Niewielki objętościowo jest również artykuł B. Kumora *Najświętsza Maryja Panna jako patronka kościołów parafialnych w archidiakonacie sądeckim, wojnickim i prepozyturze tarnowskiej (do końca XVI w.)*²⁷. Autor, bazując głównie na *Liber beneficiorum* zajmuje się 4 zasadniczymi tajemnicami maryjnymi, które występują jako patrocinia kościelne do XVI w. Próbuje ustalić ich chronologię m.in. poprzez porównania ze świętami maryjnymi obchodzonymi w Kościele powszechnym. Niestety wartość omawianego artykułu staje się co najmniej dyskusyjna w obliczu faktu, który całkowicie podważa proponowane przez B. Kumora konstrukcje chronologiczne: autor przeoczył mianowicie to, iż żadne z analizowanych przez niego wezwań maryjnych nie zostało poświadczane źródłowo przed XVI stuleciem²⁸.

Fakt ten zauważył natomiast już wcześniej W. Patykiewicz – autor również krótkiego artykułu dotyczącego Wniebowzięcia NMP jako tytułu kościołów w Polsce²⁹. Praca jest krótka, ale zawarte w niej dowodzenie i wnioski na temat datacji patrociniów maryjnych bardzo istotne. Szkoda, że dokonania Patykiewicza pozostały nie zauważone nie tylko przez Kumora, ale i przez inne osoby zajmujące się później problematyką patrociniów i kultu maryjnego. Poza Cz. Deptułą³⁰ nikt chronologii Kumora nie zakwestionował. Na słaby rezonans wyników Patykiewicza wpłynęło być może miejsce opublikowania jego artykułu w trudniej dostępnym „Duszpasterzu Polskim Zagranicą”.

Wspomnieć należy jeszcze o dwóch niewielkich pracach zajmujących się bezpośrednio tytułami świętyń: w XIV tomie „Roczników Teologiczno-Kano-

²⁶ Jw.

²⁷ „Nasza Przeszłość” s. 357-367.

²⁸ Problem ten omawiamy szerzej w rozdziale 2.

²⁹ *Wniebowzięcie Najśw. Maryi Panny jako tytuł kościołów w Polsce. Przyczynek do kultu Wniebowzięcia N.M. Panny w Polsce*. „Duszpasterz Polski Zagranicą” 2:1950/1951 s. 562-567.

³⁰ *Z zagadnień historii kultu maryjnego w Polsce*. „Ateneum Kapłańskie” 60:1960 z. 3 s. 392-429.

nicznych” z 1967 r. ukazały się artykuły T. Łasia i J. Swastka dotyczące przedtrydenckiego kultu św. Klemensa i Jerzego w diecezji krakowskiej w świetle wezwań kościołów³¹. Analiza patrociniów jest tu tylko jednym z elementów, jakie rozpatruje się w celu zrekonstruowania rozwoju czci dla wymienionych świętych. Autorzy próbują m.in. na podstawie wezwań określić chronologię poszczególnych etapów kultu oraz wskazać na czynniki decydujące o jego rozpowszechnieniu (np. wezwania i imiona klementyńskie Łaś wiąże z małopolskim rodem Gryfitów).

Poważniejsze prace (zwłaszcza inwentaryzacyjne) nad wezwaniami podjęto w Instytucie Geografii Historycznej Kościoła w Polsce przy KUL-u. Ich wynikiem są jak dotąd jedynie niewielkie artykuły G. Karolewicz. Mamy wśród nich i ogólny komunikat o mapach wezwań w Polsce w końcu XV w.³², i krótki przegląd dotychczasowych tak zagranicznych, jak i polskich prac nad patrociniami³³, i metodologiczny zarys planu opracowania atlasu wezwań³⁴, i wreszcie dwa krótkie, syntetyczne artykuły o tytułach kościołów klasztornych³⁵. Znaczenie tych prac – pominiwszy ważność wielu ustaleń szczegółowych – polega głównie na ukazaniu istoty i zadania badań nad patrociniami. Unikając łatwych uogólnień, opierając się ściśle na zebranych materiale źródłowym Karolewicz „przetarła szlaki” dla planowych, metodologicznie dopracowanych badań nad wezwaniami występującymi na naszych ziemiach. Szczególnie cenne wydaje się wśród dokonań autorki pokazanie dróg i sposobów postępowania oraz dania wielu propozycji i szczegółowych ustaleń dotyczących opracowywania zbieranych patrociniów. Karolewicz, po prostu, stworzyła dogodne podstawy i punkt wyjścia dla dalszych badań nad tytułami kościelnymi. Z wielu jej wskazówek i rozwiązań skorzystaliśmy w niniejszej pracy.

Z powodu niezbyt w sumie imponującego efektu dotychczasowych rodzimych badań nad wezwaniami pomocą nie do odrzucenia muszą być prace, które problem ów traktują drugoplanowo.

³¹ T. Ł a ś. *Przedtrydencki kult św. Klemensa Rzymskiego w diecezji krakowskiej w świetle wezwań kościołów*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 14:1967 z. 4 s. 39-53 oraz J. S w a s t e k. *Przedtrydencki kult św. Jerzego Kapadockiego w diecezji krakowskiej w świetle wezwań kościołów*. Tamże s. 7-26.

³² *Komunikat o mapach wezwań kościołów w Polsce w końcu XV w.* „Roczniki Humanistyczne” 16:1968 z. 2. s. 138-140.

³³ T a ż. *Z badań*.

³⁴ T a ż. *Plan wydawnictwa: Atlas wezwań kościołów w historycznych granicach Polski XV-XX w.* „Summarius” 4:1975 s. 203-205.

³⁵ T a ż. *Wezwania kościołów dominikańskich w XVII-XVIII wieku*. „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL” 19:1970 s. 105-110 oraz t a ż. *Wezwania kościołów klasztornych. W: Zakony męskie w Polsce w 1772 roku*. Pod red. L. Bieńkowskiego, J. Kłoczowskiego, Z. Sułowskiego. Lublin 1972 s. 91-114.

I tak: patrocinią były przedmiotem refleksji przy okazji rozpatrywania kultu niektórych świętych, jako jeden z jego przejawów. Dysponujemy tutaj zarówno bardzo syntetycznym zarysem kultu świętych w Polsce, opracowanym przez W. Schenka³⁶, jak też monografiami dziejów kultu św. Floriana (pióra K. Dobrowolskiego)³⁷, Idziego (J. Zatheya)³⁸, Andrzeja (A. Bazieliha)³⁹, Marcina (G. Karolewicz)⁴⁰, Wita (J. Soszyńskiego)⁴¹, Michała Arch. (J. Kłoczowski)⁴², Urszuli (M. G. Borkowskiej)⁴³, Zygmunta (A. Rojewskiego)⁴⁴, Wojciecha (J. Nowackiego)⁴⁵ oraz wieloma pracami do historii kultu maryjnego (np. J. Wojnowskiego, J. Wojtkowskiego, Cz. Deptuły)⁴⁶. W wymienionych pracach patrocinią są drugorzędny, chociaż często bardzo istotny dla wysnuwanych koncepcji, przedmiotem zainteresowania w traktowanym instrumentalnie, bez dogłębnej interpretacji, jako narzędzie pomocnicze w odtwarzaniu zagadnień z historii religijności.

Wezwania są też uwzględniane w wielu innych pracach: z zakresu historii sztuki (zwłaszcza w *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*)⁴⁷ w monografiach zakonnych, w słownikach geograficznych⁴⁸, w opracowaniach dziejów poszczególnych regionów geograficznych, miejscowości, parafii, zabytków itp. – wszędzie są traktowane ubocznie: zwykle rejestruje się je bez dokonywania interpretacji.

³⁶ *Kult świętych w Polsce. Zarys historyczny*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 13:1966 z. 4 s. 77-102.

³⁷ *Dzieje kultu św. Floriana w Polsce do połowy XVI w.* Warszawa 1923.

³⁸ *Z dziejów kultu św. Idziego w Polsce*. „Życie i Myśl” 2:1951 nr 9/10 s. 274-310.

³⁹ *Początki kultu św. Andrzeja Apostoła w Polsce*. „Nasza Przeszłość” 7:1958 s. 257-275.

⁴⁰ *Kult św. Marcina w Polsce do schyłku XVI wieku*. „Studia Theologica Varsaviensia” 8:1970 nr 1 s. 421-445.

⁴¹ *Kult św. Wita w Polsce średniowiecznej*. „Przegląd Historyczny” 75:1984 z. 3 s. 463-470.

⁴² *Kult św. Michała Archaniota w Polsce średniowiecznej*. „Zeszyty Naukowe KUL” 14:1971 z. 4 s. 19-28.

⁴³ *Kult liturgiczny św. Urszuli w Polsce do XVI wieku*. „Roczniki Humanistyczne” 14:1966 z. 2 s. 109-198.

⁴⁴ *Zarys kultu liturgicznego św. Zygmunta w Polsce w okresie przedtrydenckim*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 14:1967 z. 4 s. 113-122.

⁴⁵ *Z dziejów kultu św. Wojciecha w Polsce*. W: *Św. Wojciech 997-1947. Księga pamiątkowa*. Pod red. Z. Bernackiego i in. Gniezno 1947 s. 133-157; T e n z e. *Kościoty ku czci św. Wojciecha w Polsce*. T a m ż e s. 158-177.

⁴⁶ J. W o j n o w s k i. *Rozwój czci Matki Bożej w Polsce*. „Homo Dei” 26:1957 s. 846-862; J. W o j t k o w s k i. *Początki kultu Matki Boskiej w Polsce w świetle najstarszych rękopisów*. „Studia Warmińskie” 1:1964 s. 215-257; D e p t u ł a. jw.

⁴⁷ Pod red. J. Z. Łozińskiego, B. Wolff-Łozińskiej. Warszawa 1951-

⁴⁸ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. T. 1-14. Warszawa 1880-1895.

Wspomnijmy tutaj szczególnie o wykorzystanych w naszej pracy monografiach traktujących o rozwoju sieci parafialnej na niektórych terenach diecezji krakowskiej, a uwzględniających również tytuły świętyń. Dzięki pracom E. Wiśniowskiego⁴⁹, B. Rzewuskiej⁵⁰, J. Kurzei⁵¹, P. Szafrana⁵² i B. Kumora⁵³ uzyskaliśmy wiele cennych materiałów źródłowych, z pomocą których mogliśmy m.in. podjąć próbę zarysowania datacji patrociniów na przykładzie terenów sondażowych.

Na koniec powiedzmy jeszcze o kilku wykorzystanych informatorach: wspomniany *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego* – poza dostarczeniem wielu interesujących informacji z dziejów parafii – pomógł nam przede wszystkim w identyfikacji niektórych miejscowości parafialnych. Ponadto pomocne były krótkie biogramy świętych – patronów kościołów, zamieszczone w *Encyklopedii katolickiej*⁵⁴ oraz encyklopedie i przewodniki hagiograficzne H. Frosa i F. Sowy⁵⁵ oraz K. Radońskiego⁵⁶.

Rozprawa nasza składa się z dwóch rozdziałów. Celem pierwszego jest uporządkowanie zebranych tytułów z punktu widzenia typów i odmian oraz z punktu widzenia częstotliwości ich występowania. Ponadto w części tej poruszone zostanie zagadnienie patrociniów złożonych, czyli składających się z kilku członów (obok wezwania głównego występują w nich tytuły na drugiej lub dalszej pozycji).

Rozdział drugi jest z kolei próbą naświetlenia niektórych aspektów chronologii patrociniów. Wyszedszy od problemu ich trwałości spróbujemy wskazać

⁴⁹ *Rozwój sieci. T e n ż e. Prepozytura wiślicka do schyłku XVIII wieku. Materiały do struktury organizacyjnej.* Lublin 1976.

⁵⁰ B. R z e w u s k a, J. K u r z e j a. *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze kieleckiej w średniowieczu.* „Nasza Przeszłość” 59:1983 s. 69-96.

⁵¹ *Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w dekanacie Oświęcim.* „Roczniki Humanistyczne” 27:1979 z. 2 s. 15-37.

⁵² Jw.

⁵³ *Archidiakoniat sądecki. Opracowanie materiałów źródłowych do Atlasu Historycznego Kościoła w Polsce.* Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 8:1964 s. 271-304; 9:1964 s. 93-286; T e n ż e. *Powstanie.*

⁵⁴ J. K u c z y Ń s k a - M ę d r e k. *Andrzej Apostoł.* W: *Encyklopedia katolicka.* T. 1. Lublin 1973 kol. 534; Z. N o w o d w o r s k i, Z. S u ł o w s k i, *Andrzej Świerad.* T a m ż e kol. 536-538; W. D a n i e l s k i, S. W ó j t o w i c z. *Św. Anna.* T a m ż e kol. 624-625; L. M a ł u n o w i c z ó w n a. *Antoni Pustelnik.* T a m ż e kol. 663-664; W. D a n i e l s k i, K. K u ź m a k. *Bartłomiej Apostoł.* Tamże. T. 2 Lublin 1976 kol. 75-76; Z. Z a l e w s k i. *Boże Ciało.* Tamże kol. 861-862; K. K u ź m a k. *Elżbieta Węgierska.* Tamże. T. 4. Lublin 1983 kol. 913-914.

⁵⁵ *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny.* Kraków 1988.

⁵⁶ *Święci i błogostawieni Kościoła katolickiego. Encyklopedia hagiograficzna.* Poznań 1947.

wezwania charakterystyczne dla okresów: ponad 1326 r. i dla lat 1326-1470, odnosząc patrocinia znane nam z akt wizytacyjnych do czasu powstania świątyń parafialnych. Zabiegu tego dokonamy jedynie dla terenów sondażowych, korzystając z opracowań omawiających rozwój sieci parafialnej na wybranych terenach diecezji krakowskiej. Mamy tu na myśli przywołane już prace Wiśniowskiego, Rzewuskiej, Kurzei, Szafrana i Kumora, dzięki którym uzyskaliśmy wgląd w bogaty materiał źródłowy dotyczący tak dziejów świątyń, jak i ich patrociniów na obszarze prepozytury wiślickiej i kieleckiej, dekanatu oświęcimskiego oraz archidiaconatu lubelskiego i sądeckiego. Tak więc w tej partii naszej pracy spróbujemy wyjść poza statystyczne rozpatrywanie zjawiska wezwań w jednym przekroju czasowym i z kolei – poprzez wykorzystanie dotychczasowego dorobku naukowego – postaramy się uchwycić zagadnienie patrociniów w rozwoju chronologicznym.

I. TYPY I RODZAJE WEZWAŃ – CZĘSTOTLIWOŚĆ ICH WYSTĘPOWANIA

Spróbujemy uporządkować zebrane wezwania z punktu widzenia pewnych typów i rodzajów oraz z punktu widzenia częstotliwości ich występowania. Zasadniczo zajmować się będziemy jedynie patrociniami głównymi, czyli tymi, które wymienione zostały w materiale źródłowym na czołowej, pierwszej pozycji. Nie można jednak pominąć istotnego problemu patrociniów złożonych i nie uwzględnić w naszych rozważaniach wezwań występujących na drugim czy – rzadziej – na dalszych miejscach. Zagadnieniu temu poświęcone zostaną końcowe strony tej części tekstu.

Akta wizytacyjne z ostatniego dziesięciolecia XVI w.⁵⁷ informują o istnieniu na obszarze diecezji krakowskiej 893 kościołów parafialnych i filialnych. Nie o wszystkich jednak przekazują dokładne i wyczerpujące wiadomości. Jeżeli chodzi o zakres problemów bezpośrednio nas interesujących, to okazuje się, że wezwania świątyń podane zostały w 838 wypadkach, brakowało ich natomiast dla 55 kościołów, czyli ok. 6%⁵⁸. Brak informacji o patrociniach odnosił się na ogół do świątyń, które u schyłku XVI w. bądź znajdowały się w rękach

⁵⁷ Uzupelnione wizytacjami z 1603 r. w wypadku archidiaconatu lubelskiego oraz z 1604 r. – dla arch. sandomierskiego.

⁵⁸ Wizytacje z końca XVI w. nie podały wezwań dla kościołów w następujących miejscowościach: zob. Indeks miejscowości, numery: 13, 26, 27, 28, 34, 99, 117, 150, 153, 228, 250, 253, 258, 276, 278, 282, 303, 307, 329, 336, 351, 352, 365, 381, 407, 424, 457, 464, 473, 474, 494, 510, 517, 538, 560, 580, 593, 600, 603, 607, 615, 644, 649, 657, 664, 697, 716, 732, 744, 752, 778, 819, 822, 834 i 891. Największą liczbę świątyń o niezidentyfikowanych tytułach spotkaliśmy na terenie arch. lubelskiego (17) oraz dek. bytomskiego i jędrzejowskiego (po 8 kościołów).

protestantów (*ecclesia prophanata*), bądź nie funkcjonowały z racji zdewastowania, zburzenia czy też opuszczenia (*ecclesia deuastata, diruta, ruinosa, deserta* lub *desolata*).

W wypadku 41 kościołów parafialnych udało się uzupełnić braki poprzez wykorzystanie wezwań, jakie zanotowane zostały przede wszystkim w *Liber beneficiorum*⁵⁹ oraz w innych, XVI– lub XVII-wiecznych, aktach wizytacyjnych⁶⁰. Kilka razy przyjęliśmy wezwania podane w literaturze (o ile odnosiły się one do zajmującego nas okresu), a pochodzące z innych – niż wykorzystane przez nas – materiałów źródłowych⁶¹. Nie wykluczamy, że dalsza kwerenda archiwalna w tym względzie przyniosłaby jeszcze pozytywne rezultaty i pozwoliła zmniejszyć lub całkowicie wyeliminować liczbę świątyń o nieznanym partociniach; przyjęta przez nas przekrojowa baza źródłowa nie stworzyła takiej możliwości⁶².

Ostatecznie mamy do czynienia z 879 kościołami o ustalonych patrociniach; nieznaną pozostają natomiast wezwania 14 świątyń, to jest około 1,6% ich łącznej liczby⁶³. Jak już wspomnieliśmy, ten bogaty materiał wymaga uporządkowania zgodnie z podziałem na typy i rodzaje.

W literaturze przedmiotu klasyfikacji patrociniów dokonywano według różnych kryteriów⁶⁴:

- 1) przedmiot kultu, wyodrębniając patrocinia trynitarne, maryjne, anielskie oraz dotyczące świątych;
- 2) zasięg kultu, odróżniając w tym wypadku wezwania występujące powszechnie w całym Kościele rzymskim od wezwań o charakterze lokalnym, występujących na określonym terenie – kraju, diecezji itp.;

⁵⁹ Zob. Indeks miejscowości nr-y: 13, 99, 117, 153, 276, 336, 351, 352, 381, 494, 517, 538, 560, 593, 615, 657, 664, 716 i 752.

⁶⁰ Jw. nr-y: 27, 28, 228, 282, 303, 307, 457, 464, 580, 603, 644, 649, 778, 819, 834 i 891.

⁶¹ Jw. nr-y: 150, 258, 329, 365, 474 i 822.

⁶² Okazało się, że zarówno J. Długosz, jak i akta wizytacji z XVI i XVII w. milczą systematycznie o wezwaniach 14 kościołów parafialnych, o ile w ogóle przekazują o nich jakiegokolwiek wiadomości. Mogło być bowiem tak, że parafie nie funkcjonujące u schyłku XVI w. (sprofanowane lub zniszczone) pozostawały w tym stanie przez dłuższy czas i chociaż późniejsze akta wizytacyjne wliczały je w grupie kościołów parafialnych, to równocześnie przekazywały na ich temat bardzo skąpe i lakoniczne informacje (nie podając m.in. wezwań). Mogło być również tak, że parafie tego rodzaju, wymienione jeszcze w końcu XVI w., w okresie późniejszym już się w aktach wizytacyjnych nie pojawiły (prawdopodobnie przestały istnieć). W obu opisanych okolicznościach sprawę wezwań można próbować rozwiązać jedynie na drodze dalszego poszukiwania przekazów źródłowych odnoszących się do konkretnych miejscowości, parafii i świątyń.

⁶³ Zob. Indeks miejscowości, nr-y: 26, 34, 250, 253, 278, 407, 424, 473, 510, 600, 607, 697, 732 i 744.

⁶⁴ Przykłady różnych klasyfikacji podajemy za: K a r o l e w i c z. *Z badań* s. 223-225.

- 3) element chronologiczny, wyodrębniając m.in. świętych biblijnych, męczenników rzymskich, świętych frankońskich, świętych czasów krucjat i późnego średniowiecza itd.;
- 4) narodowościowy, oddzielnie szeregowano świętych włoskich, francuskich, angielskich itp.;
- 5) funkcje społeczne pełnione przez świętych, wyróżniając grupy: papieży, biskupów, opatów, misjonarzy, żołnierzy itp.

Przy badaniach bardziej szczegółowych, dążących do wykrycia m.in. chronologii patrociniów, pomocna byłaby klasyfikacja uwzględniająca wiele różnorodnych aspektów. W naszej sytuacji, kiedy materiał źródłowy odnosi się tylko do jednego przekroju historycznego, za właściwe i wystarczające uznaliśmy przyjęcie klasyfikacji najbardziej wstępnej i uproszczonej, a biorącej przedmiot kultu za podstawę odróżniania wezwań. Podział oparty na tym kryterium wydał się nam najbardziej użyteczny, a jednocześnie jasny i klarowny.

W związku z tym w pracy naszej mowa będzie o 4 typach patrociniów:

- 1) trynitarnych (tzn. odnoszących się do Trójcy Przenajświętszej albo do jednej z osób Boskich);
- 2) maryjnych (czyli przywołujących postać Matki Bożej);
- 3) anielskich (dotyczących aniołów);
- 4) przywołujących świętych Pańskich.

Liczbę kościołów dedykowanych poszczególnym typom patrociniów przedstawia poniższa tabela.

Tab. 1. Liczebność typów wezwań

Lp.	Typ wezwania	Liczba kościołów	
		liczba	%
1.	trynitarne	64	7,2
2.	maryjne	134	15,0
3.	anielskie	25	2,8
4.	świętych Pańskich	656	73,4
5.	patrocinia nieznanne	14	1,6
	Razem:	893	100,0

W przyjętej tu klasyfikacji najwyższymi jednostkami są typy wezwań, najniższymi zaś rodzaje (odmiany) patrociniów, szczebel pośredni stanowią natomiast grupy wezwań. Ich obecność w przyjętej klasyfikacji wynika z faktu, iż przy analizie bardzo licznego i różnorodnego typu patrociniów świętych Pańskich – w celu wszechstronnejszej interpretacji – postanowiliśmy uwzględnić niektóre elementy pozostałych przywołanych wyżej sposobów klasyfikacji.

Przede wszystkim wprowadziliśmy element narodowościowy, oddzielając grupę patrociniów świętych polskich od patrociniów świętych Kościoła powszechnego. Ponadto posłużyliśmy się elementem chronologicznym oraz kryterium funkcji społecznych pełnionych przez świętych. W pierwszym wypadku mówić będziemy m.in. o grupie patrociniów świętych biblijnych oraz wezwań męczenników z okresu starożytności chrześcijańskiej. Z kolei uwzględnienie kryterium funkcji społecznej pozwoli nam mówić o takich grupach patrociniów, jak: tytuły biskupów, zakonników i zakonnice, królów i księżnych itp.

Ostatecznie więc przyjętą przez nas typologię wezwań da się zamknąć w następującym schemacie:

typy wezwań – grupy wezwań – rodzaje wezwań

Ogółem w końcu XVI w. zanotowano na obszarze diecezji krakowskiej 68 różnych rodzajów patrociniów, w tym 54 wezwania odnoszące się do świętych Pańskich, 7 wezwań maryjnych, 6 trynitarnych oraz 1 anielskie.

Niekiedy treść patrociniów nie różni się w sposób zasadniczy od siebie lub odnosi się do tego samego przedmiotu kultu. Przykładem mogą tu być (pominąwszy wypadek całego typu tytułów maryjnych) takie wezwania, jak: Jana Chrzciciela i Narodzenia Jana Chrzciciela, Świętego Krzyża oraz Podwyższenia czy też Znalezienia Krzyża Świętego, św. Pawła i Nawrócenia św. Pawła. Wszelkie tego rodzaju warianty tytułów, występujące w przekazie źródłowym uznawaliśmy za oddzielne rodzaje wezwań.

Osobnego wyjaśnienia wymaga sposób potraktowania kilku patrociniów apostoelskich, tych mianowicie, które dotyczą świętych: Piotra, Pawła, Szymona, Judy, Jakuba oraz Filipa. Chodzi o to, że patrocinia Piotra i Pawła, Szymona i Judy oraz Filipa i Jakuba Mniejszego uznaliśmy za trzy rodzaje wezwań zdwojonych o charakterze jednostkowym, nie zaś za przykłady tytułów podwójnych.

Stosunkowo najmniej dyskusyjne wydaje się tutaj traktowanie wezwania św. św. Szymona i Judy nie jako tytułu złożonego, lecz jako odrębnego rodzaju wezwania o charakterze jednostkowym. Czynimy tak z tej racji, że wymienieni apostołowie zawsze odbierali – w świetle patrociniów – wspólną cześć i żaden z nich nie był ani razu samodzielnym patronem kościoła. Na podobnych zasadach za odrębny rodzaj wezwania uznajemy tytuł Filipa i Jakuba Mn., bo chociaż z jednej strony apostoł Jakub był samodzielnym patronem świątyń, to – z drugiej strony – apostoł Filip był zawsze czczony razem z Jakubem Mn.⁶⁵ Na koniec wreszcie za wezwanie jednostkowe uzna-

⁶⁵ Św. Filip był czczony w Kościele zachodnim razem ze św. Jakubem aż do 1955 r. (F r o s, S o w a, jw. s. 228).

liśmy również tytuł św. św. Piotra i Pawła. Apostołowie Piotr i Paweł mogli być – i byli (choć w XVI w. stosunkowo rzadko) – oddzielnie opiekunami świątyń parafialnych. Jednakże fakt bardzo częstego oddawania kościołów pod opiekę obu tych patronów (28 świątyń) uprawnia, według nas, do traktowania patrocinium Piotra i Pawła jako wezwania o charakterze jednostkowym (choć zdwojonego), nie zaś jako wezwania wielocłonowego, jako złożenia dwóch wezwań apostoelskich.

Przy wyodrębnianiu wszystkich przytoczonych wyżej przykładów jako odrębnych odmian wezwań, kierowaliśmy się pragnieniem zachowania wierności dla źródła.

Przejdźmy teraz do naszkicowania bardziej szczegółowego obrazu wymienionych 4 typów oraz 68 rodzajów patrocinów.

W gronie wezwań trynitarnych zanotowano w diecezji krakowskiej następujące patrocinia:

Tab. 2. Rodzaje wezwań trynitarnych⁶⁶

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów	A (%)	B (%)
1.	Trójca Przenajświętsza	22	34,3	2,5
2.	Krzyż Święty	19	29,7	2,1
3.	Podwyższenie Krzyża Św.	6	9,4	0,7
4.	Znalezienie Krzyża Św.	1	1,6	0,1
5.	Duch Święty	10	15,6	1,1
6.	Boże Ciało	6	9,4	0,7
	Razem:	64	100,0	7,2

A – stosunek do łącznej liczby kościołów o danym typie wezwania (podobnie w tabelach 3-5)

B – stosunek do ogólnej liczby kościołów parafialnych w diecezji (podobnie w tabelach 3-5)

Wśród wezwań maryjnych wyróżniamy następujące rodzaje:

⁶⁶ Zob. Indeks miejscowości – Kościoły pw. Trójcy Świętej – nr-y: 16, 30, 83, 90, 96, 112, 134, 170, 270, 276, 341, 354, 394, 399, 539, 614, 628, 630, 661, 741, 823 i 859; kościoły pw. Krzyża Świętego – nr-y: 50, 67, 223, 237, 266, 311, 374, 384, 495, 533, 538, 576, 584, 611, 622, 669, 755, 800 i 879; pw. Podwyższenia Krzyża Świętego – nr-y: 74, 191, 416, 477, 618 i 780; pw. Znalezienia Krzyża Świętego – nr 241; kościoły pw. Ducha Świętego – nr-y: 63, 99, 105, 324, 343, 472, 490, 543, 662 i 881; pw. Bożego Ciała – nr-y: 22, 209, 309, 322, 703 i 788.

Tab. 3. Rodzaje wezwań maryjnych⁶⁷

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów	A (%)	B (%)
1.	Wniebowzięcie NMP	64	47,7	7,2
2.	Narodzenie NMP	47	35,1	5,3
3.	Nawiedzenie NMP	9	6,7	1,0
4.	Najświętsza Maryja Panna	8	6,0	0,9
5.	Zwiastowanie NMP	3	2,2	0,3
6.	Oczyszczenie NMP	2	1,5	0,2
7.	Ofiarowanie NMP w świątyni	1	0,8	0,1
	Razem:	134	100,0	15,0

Spośród wezwań anielskich zanotowano w diecezji tylko jeden rodzaj patronium, mianowicie wezwanie Michała Archanioła, występujące w 25 kościołach parafialnych (ok. 2,8%)⁶⁸.

Daleko bardziej różnorodny, niż dotąd opisywane, typ wezwań świętych Pańskich dzielimy w tym miejscu na dwie grupy: na patrocinia świętych Kościoła powszechnego oraz na wezwania świętych polskich.

Dodatkowego wyjaśnienia wymaga sprawa potraktowania przez nas patrocinium św. Jakuba. Wykorzystane akta wizytacji zazwyczaj nie precyzują, o którego z apostołów chodzi – Jakuba Większego czy Mniejszego – i ograniczają się jedynie do informacji, że w danej miejscowości istnieje „ecclesia parochialis tituli s. Jacobi Apostholi”. Problem daje się rozstrzygnąć w wypadku 4 świątyń obdarzonych tytułem Filipa i Jakuba, albowiem – jak już wspomnieliśmy – z apostołem Filipem wspólną cześć odbierał apostoł Jakub Mniejszy.

Mamy jednakże 27 kościołów o tytułach przywołujących tylko apostoła Jakuba. Wizytacje jedynie w 6 wypadkach określają, że chodzi o Jakuba Większego, w jednym zaś – że kościół ma za patrona Jakuba Mniejszego. W pozo-

⁶⁷ Tamże kościoły pw. Wniebowzięcia NMP – nr-y: 9, 33, 44, 55, 75, 98, 111, 126, 145, 155, 189, 197, 199, 212, 216, 234, 235, 265, 269, 286, 327, 337, 340, 347, 351, 356, 363, 377, 378, 408, 421, 436, 442, 449, 450, 452, 453, 467, 468, 479, 486, 491, 494, 502, 559, 563, 564, 566, 583, 604, 671, 677, 681, 704, 712, 790, 791, 801, 808, 822, 826, 831, 850, 880; kościoły pw. Narodzenia NMP – nr-y: 31, 53, 81, 114, 142, 159, 160, 163, 177, 183, 213, 215, 219, 243, 284, 288, 290, 326, 334, 335, 345, 359, 405, 432, 451, 454, 456, 530, 534, 587, 591, 602, 620, 626, 634, 641, 650, 706, 724, 745, 746, 767, 807, 874, 883, 891 i 892; pw. Nawiedzenia NMP – nr-y: 39, 40, 256, 362, 461, 505, 608, 742 i 743; kościoły pw. NMP – nr-y: 25, 71, 76, 316, 427, 736, 836 i 858; pw. Zwiastowania NMP – nr-y: 129, 312 i 383; pw. Oczyszczenia NMP – nr-y: 652 i 780; kościół pw. Ofiarowania NMP – nr: 193.

⁶⁸ Tamże nr-y: 32, 104, 128, 137, 158, 320, 373, 379, 390, 411, 419, 471, 524, 567, 597, 610, 680, 711, 770, 782, 787, 796, 814, 875 i 886.

stałych 20 kościołach źródło podaje imię patrona świątyni bez zanotowania przymiotnika *minor* ewentualnie *maior*. Prawdopodobnie w większości wypadków patrocinium św. Jakuba należy identyfikować z Jakubem Większym, gdyż miał on w kalendarzu liturgicznym swoje odrębne święto, podczas gdy Jakub Mniejszy miał święto łącznie z Filipem. Nie można jednak takiej identyfikacji przeprowadzić we wszystkich wypadkach skoro wizytacje stworzyły precedens, notując jeden raz tytuł Jakuba Mniejszego.

W tej sytuacji zdecydowaliśmy się potraktować obu imienników łącznie – w tab. 4. oraz w dalszych uwagach operować będziemy wezwaniem Jakuba Apostoła bez rozróżniania na Jakuba Większego i Mniejszego.

Podobne wątpliwości, choć na znacznie mniejszą skalę stwarza patrocinium Benedykta. Źródło wymienia tylko imię świętego i nie wiadomo, czy chodzi o opata z Nursji, czy o pustelnika z Kampanii. Skłaniałibyśmy się raczej ku pierwszej z możliwości.

Materiał zestawiony w tabelach 2-5 pozwala dostrzec dużą nierównomierność liczb, charakteryzujących częstotliwość występowania poszczególnych tytułów (rozpiętość waha się w granicach od 1 do 74). Okazuje się, że na 68 wszystkich zanotowanych wezwań 18 występowało tylko jednorazowo⁶⁹, zaś dalszych 11 spotkaliśmy jedynie w dwóch albo trzech kościołach⁷⁰, co pozwala uznać, że ponad 40% z wyróżnionych rodzajów patrociniów (w sumie 29 odmian) pojawiło się tylko sporadycznie. Ponadto stosunkowo liczna (17 rodzajów wezwań) była grupa tytułów, które zanotowano od 4 do 9 razy, tzn. takich, którym dedykowano nie więcej jak 1% kościołów⁷¹.

W sumie można więc stwierdzić, że niemal $\frac{2}{3}$ z ogółu zanotowanych wezwań (46 rodzajów) cieszyło się w końcu XVI w. w diecezji krakowskiej niewielką popularnością, pojawiając się na jej obszarze rzadko czy nawet bardzo rzadko.

⁶⁹ Wezwania: Znalezienia Krzyża Św., Ofiarowania NMP, Agnieszki, Antoniego, Benedykta, Demetriusza, Gertrudy, Hieronima, Marka, Maurycego, Tomasza biskupa, Zofii, Świerada, Nawrócenia Pawła, Narodzenia Jana Chrzc., Rozesłania Apostołów, 40 Męczenników i 11 Tysięcy Dziewic.

⁷⁰ Wezwania: Zwiastowania i Oczyszczenia NMP, Elżbiety, Łukasza, Pawła, Prokopa, Stefana, Wacława, Wincentego, Władysława i 10 Tysięcy Żołnierzy.

⁷¹ Po cztery razy wystąpiły wezwania: Filipa i Jakuba Mn., Jerzego, Leonarda, Piotra i Zygmunta; po 5 razy – Jadwigi, Jana Ew. i Wita; po 6 razy – Bożego Ciała, Podwyższenia Krzyża Świętego, Floriana i Mateusza; 7 razy – Doroty; po 8 razy – NMP i Idziego; po 9 razy – Nawiedzenia NMP i Szymona i Judy.

Tab. 4. Rodzaje wezwań świętych Kościoła powszechnego⁷²

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów	A (%)	B (%)
1	2	3	4	5
1.	Wszyscy Święci	58	8,8	6,5
2.	Agnieszka	1	0.15	0,1

⁷² Zob. Indeks miejscowości kościoły pw. Wszystkich Świętych – nr-y: 3, 8, 17, 21, 38, 58, 61, 73, 87, 94, 108, 125, 131, 152, 192, 222, 227, 232, 255, 268, 285, 287, 295, 303, 313, 317, 332, 342, 387, 400, 448, 474, 532, 537, 542, 580, 581, 613, 619, 653, 678, 695, 696, 707, 722, 730, 776, 778, 793, 799, 817, 820, 828, 830, 838, 848, 876 i 893; kościół pw. Agnieszki – nr 371; pw. Andrzeja – nr-y: 6, 52, 106, 168, 198, 203, 293, 361, 386, 404, 460, 488, 496, 547, 551, 612, 645, 648, 693, 699, 710, 751, 769, 835 i 871; pw. Anny – nr-y: 37, 100, 228, 318, 369, 470, 550, 735, 779, 794 i 849; pw. Antoniego – nr 418; pw. Bartłomieja – nr-y: 4, 28, 68, 86, 97, 103, 109, 110, 138, 181, 194, 238, 247, 259, 299, 364, 382, 392, 438, 440, 444, 463, 506, 518, 555, 556, 670, 690, 694, 702, 716, 719, 816, 833, 837, 864, 866 i 890; pw. Benedykta – nr 217; pw. Demetriusza – nr 754; pw. Doroty – nr-y: 214, 314, 575, 756, 813, 827 i 860; pw. Elżbiety – nr-y: 296, 688 i 785; pw. Filipa i Jakuba Mn. – nr-y: 84, 146, 455 i 643; pw. Floriana – nr-y: 151, 179, 298, 319, 329 i 806; pw. Gertrudy – nr 792; pw. Hieronima – nr 501; pw. Idziego – nr-y: 165, 352, 541, 582, 705, 738, 748 i 847; pw. Jakuba – nr-y: 1, 14, 45, 57, 164, 190, 307, 321, 333, 375, 428, 465, 492, 507, 509, 540, 562, 589, 637, 640, 660, 683, 709, 714, 734, 762, 798; pw. Jana Ew. – nr-y: 42, 88, 522, 528 i 853; pw. Jana Chrzciciela – nr-y: 27, 47, 66, 82, 89, 91, 140, 150, 174, 188, 236, 263, 264, 279, 281, 283, 300, 301, 305, 348, 353, 385, 403, 429, 435, 457, 489, 499, 511, 512, 513, 520, 521, 553, 560, 561, 565, 568, 574, 593, 595, 657, 663, 720, 731, 747, 763, 803, 818, 845, 855 i 870; pw. Narodzenia Jana Chrzc. – nr 7; pw. Jerzego – nr-y: 130, 175, 616 i 857; pw. Katarzyny – nr-y: 54, 176, 196, 201, 207, 211, 221, 239, 248, 275, 282, 292, 339, 402, 422, 426, 476, 487, 516, 569, 570, 573, 578, 579, 623, 624, 638, 667, 684, 685, 701, 749, 764, 772, 805, 829 i 889; pw. Klemensa – nr-y: 118, 358, 410, 425, 508, 594, 627, 658, 759, 789 i 856; pw. Leonarda – nr-y: 65, 273, 433 i 797; pw. Łukasza Ew. – nr-y: 244 i 447; pw. Małgorzaty – nr-y: 77, 102, 133, 184, 224, 231, 267, 349, 415, 434, 445, 475, 480, 500, 519, 588, 676, 679, 733, 740, 773, 843; pw. Marcina – nr-y: 93, 113, 119, 123, 127, 166, 173, 202, 208, 240, 277, 280, 294, 338, 355, 360, 393, 406, 414, 439, 484, 493, 504, 529, 548, 552, 557, 598, 655, 691, 721, 811, 819, 824, 834, 844, 865, 867, 868 i 878; pw. Marka – nr 629; pw. Marii Magdaleny – nr-y: 70, 95, 143, 149, 153, 154, 156, 169, 178, 218, 260, 289, 302, 330, 389, 423, 586, 609, 632, 717, 718, 761, 765, 781, 784, 804, 840, 852 i 861; pw. Mateusza – nr-y: 2, 24, 29, 92, 409, 656; pw. Maurycego – nr 180; pw. Mikołaja – nr-y: 5, 11, 12, 19, 41, 51, 56, 60, 62, 69, 80, 101, 120, 124, 135, 136, 139, 157, 167, 171, 182, 210, 245, 251, 254, 271, 297, 304, 325, 331, 365, 367, 368, 370, 372, 376, 391, 396, 398, 412, 413, 458, 514, 517, 545, 549, 558, 577, 615, 621, 644, 649, 659, 664, 666, 682, 698, 723, 739, 750, 760, 766, 768, 775, 812, 839, 841, 851, 854, 862, 869, 872, 873 i 884; pw. Pawła – nr-y: 635 i 777; pw. Nawrócenia św. Pawła – nr 13; pw. Piotra – nr-y: 48, 478, 633 i 771; pw. Piotra i Pawła – nr-y: 15, 20, 43, 59, 64, 72, 121, 205, 226, 257, 258, 272, 291, 328, 357, 482, 503, 526, 527, 554, 571, 592, 636, 642, 692, 758, 783 i 888; pw. Prokopa – nr-y: 225 i 336; pw. Stefana – nr-y: 46 i 323; pw. Szymona i Judy – nr-y: 141, 315, 395, 397, 401, 446, 462, 544 i 882; pw. Tomasza Bp – nr 230; pw. Wacława – nr-y: 220, 596 i 737; pw. Wawrzyńca – nr-y: 23, 78, 148, 172, 187, 204, 252, 261, 274, 344, 420, 431, 441, 481, 483, 601, 606, 672, 674, 708, 753, 809, 825, 846; pw. Wincentego – nr-y: 117, 531 i 675; pw. Wita – nr-y: 185, 195, 417, 459 i 774; pw. Władysława – nr-y: 262, 350 i 727; pw. Zofii – nr 35; pw. Zygmunta – nr-y: 122, 535, 654 i 726; pw. 11 Tysięcy Dziewic – nr 186; pw. 10 Tysięcy Żołnierzy – nr 469 i 646; pw. 40 Męczenników – nr 757; pw. Rozesłania Apostołów – nr 206.

1	2	3	4	5
3.	Andrzej Ap.	25	3,8	2,8
4.	Anna	11	1,7	1,2
5.	Antoni Op.	1	0,15	0,1
6.	Bartłomiej Ap.	38	5,8	4,3
7.	Benedykt	1	0,15	0,1
8.	Demetriusz	1	0,15	0,1
9.	Dorota	7	1,1	0,8
10.	Elżbieta	3	0,45	0,3
11.	Filip i Jakub Mn. Ap. Ap.	4	0,6	0,5
12.	Florian	6	0,9	0,7
13.	Gertruda	1	0,15	0,1
14.	Hieronim	1	0,15	0,1
15.	Idzi	8	1,2	0,9
16.	Jakub Ap.	27	4,1	3,0
17.	Jan Ap. i Ew.	5	0,8	0,6
18.	Jan Chrzciciel	52	7,9	5,8
19.	Narodzenie Jana Chrzciciela	1	0,15	0,1
20.	Jerzy	4	0,6	0,5
21.	Katarzyna	37	5,6	4,1
22.	Klemens	11	1,7	1,2
23.	Leonard	4	0,6	0,5
24.	Łukasz Ew.	2	0,3	0,2
25.	Małgorzata	22	3,4	2,5
26.	Marcin	40	6,1	4,5
27.	Marek Ew.	1	0,15	0,1
28.	Maria Magdalena	29	4,4	3,3
29.	Mateusz Ap. i Ew.	6	0,9	0,7
30.	Maurycy	1	0,15	0,1
31.	Mikołaj	74	11,3	8,3
32.	Paweł Ap.	2	0,3	0,2
33.	Nawrócenie Pawła Ap.	1	0,15	0,1
34.	Piotr Ap.	4	0,6	0,5
35.	Piotr i Paweł Ap.	28	4,3	3,1
36.	Prokop Op.	2	0,3	0,2
37.	Stefan	2	0,3	0,2
38.	Szymon i Juda Ap.	9	1,4	1,0
39.	Tomasz Bp	1	0,15	0,1
40.	Wacław	3	0,45	0,3
41.	Wawrzyniec	24	3,7	2,7
42.	Wincenty	3	0,45	0,3
43.	Wit	5	0,8	0,6
44.	Władysław	3	0,45	0,3
45.	Zofia	1	0,15	0,1
46.	Zygmunt	4	0,6	0,5
47.	11 Tysięcy Dziewic	1	0,15	0,1
48.	10 Tysięcy Żołnierzy	2	0,3	0,2
49.	40 Męczenników	1	0,15	0,1
50.	Rozesłanie Apostołów	1	0,15	0,1
	Razem:	579	88,3	64,8

Tab. 5. Wezwania świętych polskich⁷³

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów	A (%)	B (%)
1.	Jadwiga	5	0,8	0,6
2.	Stanisław	37	5,6	4,1
3.	Świerad	1	0,15	0,1
4.	Wojciech	34	5,15	3,8
	Razem:	77	11,7	8,6

Z drugiej natomiast strony mamy grupę wezwań najczęściej powtarzających się (występujących od 19 do 74 razy), do której należało 19 rodzajów tytułów. Najpopularniejsze okazały się patrocinia biskupa Mikołaja, pod opiekę którego oddano 74 kościoły, oraz takie rodzaje wezwań, jak m.in. Wniebowzięcia NMP (64 kościoły), Wszystkich Świętych (58), Jana Chrzciciela (52), Narodzenia NMP (47), Marcina (40), Bartłomieja (38), Katarzyny i Stanisława (po 37) oraz Wojciecha (34 kościoły). Patrocinium najczęściej używanym (a zestawionym w poniższej tabeli) poświęcono w diecezji krakowskiej 702 świątynie parafialne, czyli ponad $\frac{3}{4}$ ich ogółu.

Tab. 6. Wezwania najczęściej występujące

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów
1	2	3
1.	Mikołaj	74
2.	Wniebowzięcie NMP	64
3.	Wszyscy Święci	58
4.	Jan Chrzciciel	52
5.	Narodzenie NMP	47
6.	Marcin	40
7.	Bartłomiej	38
8.	Katarzyna	37
9.	Stanisław	37
10.	Wojciech	34
11.	Maria Magdalena	29

⁷³ Tamże kościoły pw. Jadwigi – nr-y: 388, 631, 687, 815, 832; pw. Stanisława – nr-y: 10, 18, 36, 79, 85, 107, 115, 116, 132, 144, 249, 485, 497, 498, 523, 525, 546, 572, 585, 590, 599, 603, 605, 617, 625, 639, 647, 651, 665, 686, 725, 728, 802, 863, 877, 885 i 887; pw. Świerada – nr 752; pw. Wojciecha – nr-y: 49, 147, 161, 162, 200, 229, 233, 242, 246, 306, 308, 310, 346, 366, 380, 381, 430, 437, 443, 464, 466, 515, 536, 668, 673, 689, 713, 715, 729, 786, 795, 810, 821 i 842.

1	2	3
12.	Piotr i Paweł	28
13.	Jakub	27
14.	Michał Archanioł	25
15.	Andrzej	25
16.	Wawrzyniec	24
17.	Trójca Przenajświętsza	22
18.	Małgorzata	22
19.	Krzyż Święty	19
	Razem:	702

W świetle przytoczonych danych najpopularniejsze były patrocinia przywołujące osobę Najświętszej Maryi Panny – pod Jej opiekę oddano łącznie 134 świątynie parafialne, tzn. około 15% ogółu. Co prawda największą liczbę kościołów – 656 – poświęcono świętem Pańskim, jednakże popularność żadnego z nich nie dorównywała popularności, jaką cieszyły się wezwania Bogurodzicy: 74 kościoły, jakie dedykowane zostały najpopularniejszemu ze świętych – Mikołajowi, to zaledwie trochę więcej niż połowa w porównaniu z tymi, którym nadano patrocinia maryjne! Przytoczone liczby dobrze chyba obrazują duże dysproporcje, jakie zachodziły między liczbą świątyń oddawanych pod opiekę Matki Bożej a liczbą świątyń, którym nadawano inne patrocinia.

Sporą popularnością cieszyły się ponadto wezwania trynitarne. Spotykamy je w 64 kościołach (ok. 7,2% ogółu), a na pierwszy plan wysuwają się tu tytuły dotyczące Drzewa Krzyża Świętego (łącznie 26 kościołów) oraz Trójcy Przenajświętszej (22 kościoły).

Jeżeli chodzi o wezwania świętych, to stwierdzić możemy, że w przeważającej mierze przywoływały one osoby czczone w Kościele powszechnym – zanotowano bowiem 50 różnego rodzaju patrociniów świętych Kościoła powszechnego, które wystąpiły w 579 kościołach parafialnych, czyli w około 64,8% ich ogólnej liczby (tab. 4.).

Daleko mniejsza była natomiast liczba zanotowanych rodzajów wezwań świętych polskich – w końcu XVI w. funkcjonowały w diecezji krakowskiej jedynie 4 odmiany takich tytułów (tab. 5.). Zwraca jednak uwagę fakt, że tym rodzajom dedykowano łącznie 77 świątyń, co oznacza, że pod opiekę polskich świętych poddawany był mniej więcej co 12. kościół parafialny. Na popularność wezwań narodowych patronów „pracowały” w zasadzie dwa tytuły: Stanisława (37 kościołów) i Wojciecha (34 kościoły). Natomiast patrocinia Jadwigi, a zwłaszcza Andrzeja Świerada, pojawiały się tylko sporadycznie.

Stosunkowo nieczęsto spotykamy kościoły poświęcone patronom, których kultury – sprowadzone do Polski – były na jej obszarze szczególnie żywe i popularne. Mamy tu na myśli przede wszystkim Floriana i Wacława, którzy w statu-

cie Z. Oleśnickiego z 1436 r. zostali zaliczeni – obok Stanisława i Wojciecha – do grona głównych patronów Korony Polskiej⁷⁴. Obu wymienionym świętym dedykowano razem 9 kościołów: Florianowi – 6, Wacławowi – 3.

Pisząc jednakże o kościołach poświęconych wymienionym patronom musimy zdać sobie sprawę z tego, że kulty Stanisława, Jadwigi czy Floriana nie mogą konkurować pod względem ilości wezwań z innymi kultami z tej prostej racji, że albo powstały stosunkowo późno (kanonizacja Stanisława – w 1253 r., a Jadwigi – w 1267 r.), albo późno zostały przeszczepione na ziemię polskie (kult Floriana można u nas datować dopiero od 1185 r.)⁷⁵. Na takim tle ilość kościołów pod wezwaniem Floriana czy Jadwigi, a zwłaszcza znaczna liczba 37 świątyń z tytułem biskupa Stanisława zyskują dodatkowo na znaczeniu.

Patrząc dalej na przytoczony w tabelach 2-5 zestaw rodzajów patrociniów stwierdzamy, że wezwania kobiece stanowiły wyraźną mniejszość (tylko 12 rodzajów wezwań)⁷⁶. Kobietom poświęcono ogółem 252 kościoły parafialne, ale ponad połowę z tego (134 kościoły) samej Najświętszej Maryi Pannie. Niektóre kulty kobiece zaowocowały dosyć licznymi wezwaniami; odnosi się to zwłaszcza do Katarzyny (37 kościołów), Marii Magdaleny (29), Małgorzaty (22), jak również w mniejszym stopniu – do Anny (11) i Doroty (7 kościołów).

Wśród wezwań świętych największą grupę stanowiły tytuły przywołujące świętych biblijnych⁷⁷, którym poświęcono łącznie 246 kościołów, czyli ok. 28% ogółu świątyń, a 37% kościołów dedykowanych świętem Pańskim. Na owe tytuły świętych biblijnych składały się przede wszystkim patrocinia apostołów i ewangelistów, którym dedykowano 153 kościoły (ok. 17% spośród wszystkich istniejących).

Drugą liczną grupę stanowiły wezwania męczenników starożytności chrześcijańskiej⁷⁸, pod opiekę których oddano 127 kościołów, tzn. ok. 14% ogółu. Wreszcie pozostałym świętym Pańskim dedykowano 225 kościołów, czyli ok. 25% ogółu (nie wliczamy tu patrocinium Wszystkich Świętych).

W gronie świętych spotykamy postacie pełniące bardzo różne funkcje społeczne. Jest wśród nich jeden papież – Klemens, któremu poświęcono 11 ko-

⁷⁴ Dobrowolski, jw. s. 113.

⁷⁵ Jw. s. 28 i nn.

⁷⁶ Siedem rodzajów patrociniów maryjnych oraz tytuły: Agnieszki, Anny, Doroty, Elżbiety, Gertrudy, Jadwigi, Katarzyny, Małgorzaty, Marii Magdaleny, Zofii i 11 Tysięcy Dziewic.

⁷⁷ Wezwania Anny, Jana Chrzciciela i Jego Narodzenia, Marii Magdaleny, apostołów i ewangelistów: Andrzeja, Bartłomieja, Filipa i Jakuba Mn., Jakuba Jana, Łukasza, Marka, Mateusza, Pawła i Jego Nawrócenia, Piotra, Piotra i Pawła, Szymona i Judy, Rozesłania Apostołów.

⁷⁸ Wezwania: Agnieszki, Demetriusza, Doroty, Floriana, Jerzego, Katarzyny, Klemensa, Małgorzaty, Maurycego, Wawrzyńca, Wincentego, Wita, Zofii, 40 Męczenników, 11 Tysięcy Dziewic i 10 Tysięcy Żołnierzy.

ściołów; jest czterech biskupów – Marcin, Mikołaj, Stanisław i Tomasz, którym dedykowano razem 152 kościoły; jest siedmiu członków różnych zakonów (łącznie z opatami, pustelnikami i zakonnkami) – Antoni, Benedykt, Gertruda, Idzi, Leonard, Prokop i Świerad (razem 18 kościołów); jest wreszcie czterech królów i książąt – Stefan Węgierski, Wacław Czeski, Władysław Węgierski i Zygmunt Burgundzki, a także dwie księżne – Elżbieta z Turynii i Jadwiga Śląska (łącznie 20 świątyń). Zauważalna jest niewielka rola kultów rycerskich – większą liczbę kościołów dedykowano jedynie Michałowi Archaniołowi (25), rzadko natomiast fundowano świątynie pod wezwaniem Jerzego czy Maurycego (razem 5 kościołów).

Wśród wezwań najpopularniejszych (tab. 6.) występowały 2 wezwania trynitarnie, 2 maryjne oraz 14 odnoszących się do świętych. W gronie tych ostatnich miejsce czołowe zajmował Mikołaj (74 kościoły), a razem z nim – wezwanie Wszystkich Świętych (58 kościołów). Wśród najpopularniejszych świętych przeważali święci biblijni (6 rodzajów wezwań); oprócz tego wystąpiły 2 tytuły patronów polskich, patrocina 3 biskupów, 2 dziewic-męczennic oraz dodatkowo 1 męczennika starożytności chrześcijańskiej.

Na poważne trudności napotykamy przy próbie określenia chronologii patrociniów najczęściej notowanych w końcu XVI w. Twierdzenia, jakie spotykamy w literaturze na temat datacji niektórych wezwań, budzą wiele zastrzeżeń z powodu swej lakoniczności i niedostatecznego udokumentowania. W związku z tym w rozdziale 2. naszej pracy przeanalizujemy wybrane problemy chronologii tytułów, przede wszystkim zaś ustalimy najważniejsze patrocina charakterystyczne dla pewnych okresów historycznych. Głównie na podstawie własnych obserwacji i badań (zresztą w znacznej grupie potwierdzających hipotezy znane z literatury) możemy pokusić się o następujące stwierdzenia:

1. Wspomnieliśmy już, że – pomimo stosunkowo późnego rozwoju kultu biskupa Stanisława – patrocina tego świętego należały w końcu XVI w. do grupy najchętniej używanych. Na liście najpopularniejszych tytułów (tab. 6.) znalazły się jeszcze inne wezwania, które – jak sądzimy – związane są z kultami raczej późno rozwijającymi się na naszych ziemiach. Wymieńmy tu przede wszystkim patrocina dziewic-męczennic, zwłaszcza tych najpopularniejszych – Małgorzaty i Katarzyny. Obliczenia nasze wskazują, że ich tytuły były szczególnie wyróżniające dla świątyń fundowanych w latach 1326-1470⁷⁹. (Również Kumor datuje najwcześniejsze ślady kultu Katarzyny i Małgorzaty na ziemiach polskich na koniec XIII w., większość zaś patrociniów na wiek XIV)⁸⁰. Ponadto bardzo popularne było podwójne patrocinium apostołów Piotra i Pawła,

⁷⁹ Zob. rozdz. 2.

⁸⁰ *Powstanie* s. 463, 465.

które pojawiło się w Polsce w końcu XIII w.⁸¹. Trzeba się jednak zastrzec, że pierwotnym wezwaniem wielu kościołów z tytułem Piotra i Pawła mogło być samodzielne patrocinium apostoła Piotra⁸². W takiej sytuacji wysoka liczba notowań podwójnego wezwania Piotra i Pawła w końcu XVI stulecia świadczyć może zarówno o popularności zdwojonego tytułu obu apostołów, znanego dopiero od końca XIII w., jak też o dużej popularności – charakterystycznego już dla XI w. – pojedynczego tytułu św. Piotra⁸³.

Oprócz tego uważa się – nasze obliczenia jednak wyraźnie tego nie potwierdzają – że również pierwsze patrocinia apostoła Bartłomieja wystąpiły w Małopolsce dopiero w XIV, wyjątkowo zaś w XIII w.⁸⁴

W sumie mogłoby się wydawać, że ilość tytułów przywołujących Stanisława, Katarzynę, Małgorzatę, Piotra i Pawła oraz ewentualnie Bartłomieja powinna być daleko mniejsza w porównaniu z innymi wezwaniemi. Jest jednak inaczej i fakt ten skłania do dodatkowego jeszcze, szczególnego podkreślenia znaczenia wymienionych patrociniów.

2. Trzeba jednak stwierdzić, że – ogólnie rzecz biorąc – najpopularniejsze okazały się te wezwania, które zostały przyjęte i były charakterystyczne dla najwcześniejszej, XI- i XII-wiecznej, fazy polskiego chrześcijaństwa. W czołówce wezwań, które u schyłku XVI stulecia notowane najczęściej, znalazły się patrocinia charakterystyczne – według naszych analiz – dla świątyń powstałych przed 1326 r., również dla tych, których fundacje można odnieść do XI lub XII w. Wymieńmy tu przede wszystkim tytuły Jana Chrzciciela i Wojciecha, jak również NMP (o ile uznamy, że większość późniejszych kościołów utytułowanych tajemnicami maryjnymi, głównie Wniebowzięcie NMP, pierwotnie dedykowana była tytułowi osobowemu Bogurodzicy) oraz apostoła Piotra (pod cytowanym już warunkiem, że w wypadku świątyń sygnowanych tytułem Piotra i Pawła chodzi prawdopodobnie o pierwotne kościoły pod wezwaniem św. Piotra).

Z pierwszymi etapami chrześcijaństwa w naszym kraju da się ponadto powiązać takie szczególnie popularne w końcu XVI w. patrocinia, jak: Jakuba, Michała Archanioła i biskupa Marcina⁸⁵. Z pewnymi zastrzeżeniami można tu również mówić o patrocinium Mikołaja, które było równie popularne w

⁸¹ Jw. s. 450 i S c h e n k, jw. s. 80.

⁸² Zob. rozdz. 2.

⁸³ Jw.

⁸⁴ D a n i e l s k i, K u Ź m a k, jw.; K u m o r. *Powstanie* s. 482-483.

⁸⁵ Zob. rozdz. 2.

okresie wczesnośredniowiecznym, jak i w okresach późniejszych, tak że trudno jest wyrokować o jego szczególnej ważności dla XI-XII stulecia⁸⁶.

Autorzy opracowań zaliczają ponadto do najstarszych patrociniów na ziemiach polskich tytuły: Wawrzyńca i apostoła Andrzeja; twierdzenia te nie znalazły odbicia w naszych sondażowych obliczeniach, ale wspominamy o nich, gdyż tytuły obu wymienionych patronów również należały do najczęściej spotykanych w diecezji krakowskiej⁸⁷.

Spróbujmy teraz umieścić uzyskane przez nas dane w kontekście kilku obliczeń dotyczących patrociniów, jakie znaleźliśmy w literaturze.

Problematykę wezwań funkcjonujących w Polsce w końcu XV stulecia nakreśliła G. Karolewicz w komunikacie opublikowanym w 16. tomie „Roczników Humanistycznych”⁸⁸. Według autorki liczba różnych odmian patrociniów na obszarze 6 polskich diecezji wynosiła w tym okresie 113, zaś w poszczególnych diecezjach przedstawiała się następująco: w diec. wrocławskiej – używano 80 rodzajów wezwań, w diec. gnieźnieńskiej – 58, w krakowskiej – 55, w poznańskiej – 53, w płockiej – 42, a w chełmskiej – 37⁸⁹.

W stosunku do cytowanych liczb wskazana jest jednak daleko idąca ostrożność, wynikająca z dwóch co najmniej powodów:

1) J. Kłoczowski opierając się na tym samym źródle co G. Karolewicz, tzn. na *Liber beneficiorum* J. Łaskiego, zestawiał wezwania używane w diec. gnieźnieńskiej i w rezultacie podał, że na jej obszarze spotykamy 45 rodzajów patrociniów⁹⁰ (u G. Karolewicz – przypomnijmy – 58 rodzajów). Brak dokumentacji podpierającej obliczenia obojga autorów uniemożliwia wykrzywie, gdzie leży przyczyna wykazanych rozbieżności (najprawdopodobniej G. Karolewicz uzupełniała brakujące patrocinia na podstawie późniejszych wizytacji i schematyzmów diec. gnieźnieńskiej);

2) Ogólnikowość przedstawionego przez G. Karolewicz i J. Kłoczowskiego materiału nie zezwała na jego zbyt szczegółową konfrontację z danymi zaprezentowanymi przez nas. U obojga autorów brakuje po prostu dokładniejszego

⁸⁶ Jw.

⁸⁷ Według A. Bazieliha (jw. s. 263) w XI-XII w. powstało na ziemiach polskich 15 świątyń pw. Andrzeja. Początek XI w. kult św. Wawrzyńca, a najstarsze kościoły pod wezwaniem tego świętego spotykamy od przełomu XI/XII w. (S c h e n k, jw. s. 81-82). Co do pozostałych wymienionych patrociniów, to od XI w. można datować kulty Jakuba i Marcina (tamże, s. 81 i K a r o l e w i c z. *Kult* s. 432-433), również kult Michała Archanioła jest jednym z najstarszych na naszych ziemiach – J. Kłoczowski wiąże go z początkami chrystianizacji Polski (jw. s. 21), równie starą genezę mają kulty Jana Chrzciciela i Mikołaja (S c h e n k, jw. s. 82).

⁸⁸ S. 138-140.

⁸⁹ Jw.

⁹⁰ Jw. s. 23.

rozróżniania wezwań. Nie uwzględniają oni różnic zachodzących między podobnymi tytułami, sprowadzając je do wspólnego przedmiotu kultu. Z tego względu np. wszystkie odmiany patrociniów maryjnych potraktowane zostały jako jeden rodzaj, tj. wezwanie NMP (podobnie postąpiono zapewne z pokrewnymi wezwaniami Podwyższenia i Znalezienia Krzyża Św., uznając je za jeden rodzaj tytułów, przywołujących Krzyż Święty, itp). My, w naszych obliczeniach – idąc ściśle za przekazem źródłowym – uznawaliśmy wszystkie warianty patrociniów za odrębne ich rodzaje.

Poczyniwszy te zastrzeżenia, możemy się zastanawiać czy – na tle informacji podanych przez Karolewicz – zasób świętych, którzy użyczyli wezwań w diec. krakowskiej w końcu XVI w. był bogaty, czy też ubogi. Najwłaściwsze będzie chyba użycie określenia „średnio bogaty”, gdyż z jednej strony – 68 odmian tytułów to wyjątkowo dużo (na około 113 w ogóle znanych w Polsce), chociaż z drugiej strony – były diecezje (np. wrocławska), na obszarze których funkcjonowała prawdopodobnie znacznie większa ilość patrociniów.

Stosunkowo łatwiej przyjdzie nam porównać ustaloną przez nas listę tytułów najczęściej stosowanych (tab. 6.) z najpopularniejszymi wezwaniami zestawionymi przez G. Karolewicz i J. Kłoczowskiego.

Wedle G. Karolewicz w końcu XV w. we wszystkich polskich diecezjach do wezwań najpopularniejszych należały patrocinia maryjne oraz wezwania Mikołaja⁹¹. Podobnie w diec. krakowskiej w końcu XVI w. wezwania maryjne zdecydowanie przodowały, zaś Mikołaj znajdował się na drugim miejscu. Dużą popularnością cieszyły się ponadto – według cytowanej autorki – tytuły Jana Chrzciciela, Katarzyny, Jakuba, Stanisława, Michała, Wszystkich Świętych, Świętego Krzyża, Bartłomieja, Wawrzyńca, Marii Magdaleny, Wojciecha, Piotra i Pawła, Małgorzaty, Anny i Jadwigi⁹². Okazuje się więc, że lista tytułów najchętniej używanych w Polsce u schyłku XV w. pokrywa się w zasadzie z listą przez nas uczynioną. Różnice zachodzą jedynie w wypadku kilku patrociniów, mianowicie: duża popularność w XVI w. w diec. krakowskiej wezwań Marcina, Andrzeja i Trójcy Przenajświętszej nie miała odbicia w okresie wcześniejszym dla całości ziem polskich, z kolei zaś XV-wieczna ogólnopolska popularność tytułów Anny i Jadwigi nie znalazła podobnego wyrazu 100 lat później na terytorium diec. krakowskiej.

Natomiast prawie w całości identyczne jest nasze zestawienie wezwań najpopularniejszych (tab. 6.) z zestawieniem tytułów najczęściej spotykanych w diec. gnieźnieńskiej, jakie sporządził J. Kłoczowski⁹³.

⁹¹ *Komunikat* s. 140.

⁹² *Jw.*

⁹³ *K ł o c z o w s k i, jw. s. 23.*

Tab. 7. Najpopularniejsze wezwania w diec. gnieźnieńskiej na pocz. XVI w.

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów	
1.	Najświętsza Maryja Panna	66	(134) ^x
2.	Mikołaj	59	(74)
3.	Katarzyna	38	(37)
4.	Wszyscy Święci	36	(58)
5.	Stanisław	36	(37)
6.	Marcin	34	(40)
7.	Jakub	28	(27)
8.	Michał Archanioł	27	(25)
9.	Piotr	27	(32)
10.	Wawrzyniec	26	(24)
11.	Andrzej	25	(25)
12.	Jan Chrzciciel	24	(52)
13.	Maria Magdalena	24	(29)
14.	Paweł	23	(31)
15.	Bartłomiej	23	(38)
16.	Wojciech	23	(34)

x = w nawiasie - dla porównania - liczba kościołów, jakie poświęcono danemu świętemu w diec. krakowskiej w końcu XVI w. (patrz: tab. 2-5).

Okazuje się, że jedynie Małgorzata, będąc bardzo częstą patronką kościołów w diec. krakowskiej (22 świątynie), nie zaznawała podobnie intensywnej czci w diec. gnieźnieńskiej. Pozostałe natomiast imiona znajdują się na obu listach (tab. 6 i 7), chociaż w różnej kolejności.

Zazwyczaj będzie tu chodziło o niewielkie różnice rzędu kilku kościołów, ale dla porządku wypunktujemy, że wyższą lokatę zajmowali w diec. krakowskiej, a więc stosunkowo większą popularnością cieszyli się święci: Jan Chrzciciel, Bartłomiej, Wojciech, Maria Magdalena i Paweł; dalsze natomiast miejsca w porównaniu z diec. gnieźnieńską zajmowali święci: Katarzyna, Jakub, Stanisław, Wawrzyniec, Andrzej i Michał. Te same miejsca zajmowały wezwania NMP i Mikołaja (na pozycjach czołowych) oraz Marcina i Piotra. Podkreślimy jeszcze raz, że porównanie to dotyczy pozycji zajmowanej w gronie najpopularniejszych patronów, nie zaś liczby poświęconych świątyń, albowiem w większości wypadków każdemu ze świętych oddano pod opiekę większą liczbę kościołów w diec. krakowskiej aniżeli na terenie diec. gnieźnieńskiej.

Na zakończenie tej części rozdziału zaznaczmy jeszcze, że przedstawiony materiał nie pozwala na zbyt daleko idące wnioski. Tak duży zbiór różnorodnych wezwań wymagałby głębszej analizy, zwłaszcza z uwzględnieniem chronologii patrociniów; analizy, która jest niemożliwa w oderwaniu od historii oraz całokształtu wyrazów (objawów) kultu konkretnych świętych. Przy założonych ograniczeniach niniejszej pracy oraz przy braku zadowalających szczegółowych

opracowań, za komentarz do zebranych danych i przedstawionych zestawień muszą wystarczyć sformułowane powyżej ogólne wnioski.

Spróbujmy teraz zastanowić się nad zagadnieniem patrociniów złożonych, a więc analizą tych tytułów, które wymienione zostały w źródle na drugiej lub dalszej pozycji.

Wizytacje z końca XVI w. potwierdzają istnienie 46 kościołów parafialnych, w których występują wezwania złożone. Oznaczałoby to, że mniej więcej co 20. świątynia na terenie diec. krakowskiej dedykowana była więcej niż jednemu patronowi.

Przytoczone liczby nie wzbudzają jednak zaufania, albowiem – jak należy sądzić – nie świadczą one o faktycznym stanie rzeczy, lecz jedynie o zapisie w źródle. Można spodziewać się, iż świątyń z wezwaniami złożonymi było znacznie więcej, zaś zanotowana i omawiana przez nas liczba 46 kościołów wynikała jedynie z niedokładności wykorzystywanych akt wizytacyjnych⁹⁴. W aktach chodziło bowiem o identyfikację kościoła, do czego wystarczało jedno główne wezwanie; wezwania drugoplanowe mogły się dostawać do źródła przypadkowo. Mogły więc faktycznie występować w wielu innych kościołach.

Trudności pogłębia fakt, iż nie ma – niestety – badań dotyczących sposobów sporządzania kwestionariuszy akt wizytacji. W tej sytuacji – uznane tutaj za ważne i warte zasygnalizowania – problemy, a mianowicie: jaka była geneza wezwań drugoplanowych oraz jaka była praktyka – czy nadawano kościołom w zasadzie jedno czy też więcej wezwań – muszą pozostać przez nas nierozstrzygnięte.

Przechodząc do ogólnej analizy zebranych partociniów złożonych, pamiętajmy więc, że liczba 46 kościołów może być znacznie zaniżona (i być może

⁹⁴ O niedokładności źródeł w tej mierze świadczyć może zmienna ilość wezwań przypisywanych konkretnym kościołom np. przez Długosza w *Liber...* i przez akta wizytacji (zob. rozdz. 2), jak również odmienna ilość wezwań poszczególnych świątyń zanotowana przez różne wizytacje, często współczesne sobie. Na przykład dla kościoła w Czemiernikach akta wizytacji z 1595 r. podają 2 wezwania (Stanisława i Jana Chrzyciela), zaś z 1603 r. – jedno (Stanisława); podobnie dla kościołów: w Kiełczewicach – wizytacja z 1595 r. podaje 1 (Nawiedzenia NMP), z 1603 r. – 2 wezwania (Trójcy Św. i Nawiedzenia NMP); w Końskowoli – wizytacja z 1595 r. – 2 (Andrzeja i Podwyższenia Krzyża Świętego), z 1603 r. – 1 (Znalezienia Krzyża Świętego); w Niedzwicy – z 1595 r. – 2 (Bartłomieja i Marii Magdaleny), z 1603 r. – 1 (Bartłomieja); w Piotrawinie – z 1595 r. – 2 (Stanisława i Tomasza), z 1592 i 1603 r. – 1 (Stanisława); w Puchaczowie – z 1595 r. – 3 (Wniebowzięcia NMP, Barbary i Mateusza), z 1603 r. – 1 (Wniebowzięcia NMP), w Bodzentyńce – z 1597 r. – 1 (Wniebowzięcia NMP), z 1598 r. – 2 (Wniebowzięcia NMP i Marii Magdaleny); w Wodzisławiu – z 1610 r. – 2 (Marcina i Małgorzaty), z 1618 r. – 1 (Marcina).

niezbyt reprezentatywna) w stosunku do realnej ilości świątyń z wezwaniami wieloczłonowymi.

Zanotowane u schyłku XVI w. patrocinia złożone w większości wypadków (41 razy) składały się z 2 tytułów, ale pojawiały się również patrocinia trójczłonowe (4 razy) i czteroczłonowe (1 raz). Pełny zestaw kościołów posiadających więcej niż jedno wezwanie prezentuje poniższa tabela.

Tab. 8. Patrocinia złożone zanotowane w diec. krakowskiej w końcu XVI w.

Lp.	Miejscowość	Patrocinium
1	2	3
1.	Baćkowice	Mikołaj i Mateusz
2.	Biecz	Boże Ciało i Piotr i Paweł
3.	Bieliny	NMP, Wojciech i Stanisław
4.	Biezdzedza	Trójca Św. i Małgorzata
5.	Bochotnica	Jan Ew. i Leonard
6.	Bodzentyn	Wniebowzięcie NMP i Maria Magdalena
7.	Ciągowice	Bartłomiej i Katarzyna
8.	Ciepielów	Duch Święty, Wniebowzięcie NMP i Mikołaj
9.	Cziemniki k/Kocka	Stanisław i Jan Chrzciciel
10.	Denków	Stanisław i 11 Tysięcy Dziewic
11.	Dobczyce	Jan Chrzciciel i Jan Ew.
12.	Dziekanowice	Maria Magdalena i Mikołaj
13.	Gródek	Andrzej i Anna
14.	Harbutowice	Wniebowzięcie NMP i Marcin
15.	Jaśło	Wniebowzięcie NMP i Wszyscy Święci
16.	Jaworzno	Wojciech i Katarzyna
17.	Kazimierz	Jan Chrzciciel i Bartłomiej
18.	Kiełczewice	Trójca Św. i Nawiedzenie NMP
19.	Klementowice	Trójca Św. i Katarzyna
20.	Końskowola	Andrzej i Podwyższenie Krzyża Św.
21.	Koszyce	Mikołaj i Maria Magdalena
22.	Kraków (Skałka)	Michał Arch. i Stanisław
23.	Łągów	Michał Arch. i Zygmunt
24.	Łopuszno	Trójca Święta i Antoni
25.	Maków Podh.	Klemens i Zofia
26.	Mielec	NMP i Mateusz
27.	Modliborzyce	Wniebowzięcie NMP i Benedykt
28.	Niedrzwica	Bartłomiej i Maria Magdalena
29.	Piotrawin	Stanisław i Tomasz Apostoł
30.	Poręba Żegoty	Marcin i Małgorzata
31.	Proszowice	Wniebowzięcie NMP i Jan Chrzciciel
32.	Przyłęk	Jan Chrzciciel i Jan Ew.
33.	Puchaczów	Wniebowzięcie NMP, Barbara i Mateusz
34.	Radziszów	Wawrzyniec i Katarzyna
35.	Rudno	Mikołaj i Jakub

1	2	3
36.	Sędziszów	Narodzenie NMP i Stanisław
37.	Skawina	Duch Święty i Szymon Juda
38.	Świeciechów	Małgorzata i Mikołaj
39.	Wilków	Florian i 11 Tysięcy Dziewic
40.	Wiśnicz	Wojciech i Katarzyna
41.	Wodzisław	Marcin i Małgorzata
42.	Wojkowice	Marcin i Dorota
43.	Wrzawy	NMP, Wawrzyniec, Stanisław i Katarzyna
44.	Zassów	Klemens i Stanisław
45.	Zbuczyn	Stanisław, Wawrzyniec i Katarzyna
46.	Żembocin	Stanisław i Małgorzata

Najwięcej kościołów z wezwaniami złożonymi zanotowano w archidiakonacie lubelskim (13), a także w archidiakonacie zawichojskim, dekanacie kieleckim i skawińskim (po 3 kościoły) oraz w archidiakonacie sandomierskim, dekanacie bytomskim, proszowickim, nowogórskim, dobczyckim i jędrzejewskim (po 2 kościoły), czyli - ogólnie mówiąc - przede wszystkim na północno-wschodnich oraz zachodnich obszarach diec. krakowskiej.

Patrocinia figurują na pierwszym miejscu w przytoczonych tytułach złożonych zostały już przeanalizowane, jako patrocinia główne, w początkowych partiach niniejszego rozdziału. Zajmijmy się więc wezwaniami występującymi na dalszym planie. Tabela 9. podaje wykaz tego rodzaju wezwań oraz ich liczebność.

Tab. 9. Częstotliwość występowania rodzajów wezwań w patrociniach złożonych

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów			
		na II miejscu	na III miejscu	na IV miejscu	razem
1	2	3	4	5	6
1.	Katarzyna	5	1	1	7 (37) ^x
2.	Stanisław	3	2		5 (37)
3.	Małgorzata	4			4 (22)
4.	Mikołaj	2	1		3 (74)
5.	Maria Magdalena	3			3 (29)
6.	Mateusz Ap.	2	1		3 (6)
7.	Jan Chrzciciel	2			2 (52)
8.	Jan Ewangelista	2			2 (5)
9.	Wawrzyniec	2			2 (24)
10.	11 Tysięcy Dziewic	2			2 (1)
11.	Wniebowzięcie NMP	1			1 (64)

1	2	3	4	5	6
12.	Nawiedzenie NMP	1			1 (9)
13.	Podwyższenie Krzyża Św.	1			1 (6)
14.	Wszyscy Święci	1			1 (58)
15.	Anna	1			1 (11)
16.	Antoni	1			1 (1)
17.	Barbara	1			1 –
18.	Bartłomiej	1			1 (38)
19.	Benedykt	1			1 (1)
20.	Dorota	1			1 (7)
21.	Jakub Ap.	1			1 (27)
22.	Leonard	1			1 (4)
23.	Piotr i Paweł	1			1 (28)
24.	Szymon i Juda	1			1 (9)
25.	Tomasz Ap.	1			1 –
26.	Wojciech	1			1 (34)
27.	Zofia	1			1 (1)
28.	Zygmunt	1			1 (4)
29.	Marcin	1			1 (40)

x – W nawiasie podano liczbę zanotowanych wezwań głównych (pierwszoplanowych) danego świętego (tab. 2-5).

Ogółem więc na drugim, trzecim lub czwartym miejscu w patrociniach złożonych zanotowanych zostało w końcu XV w. 29 różnego rodzaju tytułów, w tym: wszystkie 29 wezwań wystąpiło na drugiej pozycji, na pozycji trzeciej pojawiły się tylko 4 rodzaje wezwań (Stanisława oraz Katarzyny, Mikołaja i Mateusza), zaś na pozycji czwartej – tylko jedno wezwanie (Katarzyny).

Do grona świętych najczęściej występujących w charakterze współpatronów kościołów zaliczyć należy: dziewice-męczenniczki – Katarzynę (7 zanotowanych wezwań drugoplanowych) i Małgorzatę (4 notowania) oraz Stanisława (5), Mikołaja, Marię Magdalenę i Mateusza (po 3 kościoły).

Większość (23 rodzaje) z 29 tytułów przedstawionych w tabeli 9. to wezwania, których użyto w charakterze współpatrocinów tylko jeden lub dwa razy. Są wśród nich m.in. takie, które równie często spotykamy na pozycji głównej, jak i na dalszych miejscach w tytułach złożonych (wezwania 11 Tysięcy Dziewic, Antoniego i Zofii, w mniejszym stopniu także Zygmunta, Leonarda, Mateusza i Jana Ew.).

Ponadto w tabeli 9. widzimy dwa patrocinia – Barbary i apostoła Tomasza, które w końcu XVI w. pojawiły się tylko w pojedynczych kościołach i jedynie jako drugoplanowe człony patrociniów złożonych; nie znamy natomiast wypadku, aby wymienione tytuły wystąpiły na pierwszym, głównym miejscu albo w charakterze patrociniów samodzielnych.

W świetle zebranego materiału nie możemy jednoznacznie potwierdzić, czy w doborze kilku patronów dla danego kościoła parafialnego obowiązywały pewne ogólne prawidłowości i zasady – czy to określone w jakiś sposób przez władze kościelne, czy to zwyczajowe. Z końca XVI w. znamy jedynie kilka świątyń (w sumie 11) oddanych pod opiekę dwóch albo trzech tych samych świętych opiekunów. Dwukrotnie współpatronami świątyń byli Jan Chrzciciel i Jan Ewangelista, dwa razy występowali wspólnie św. św. Wojciech i Katarzyna, również dwa razy – Maria Magdalena i Mikołaj oraz Marcin i Małgorzata, wreszcie w dwóch wypadkach wspólnymi patronami kościołów byli: Stanisław, Wawrzyniec i Katarzyna oraz jeszcze dodatkowo (w sumie więc po raz trzeci) Wawrzyniec i Katarzyna byli współpatronami jednego kościoła.

Jeżeli ponadto różne rodzaje wezwań matki Bożej sprowadzimy do wspólnego przedmiotu kultu, to do kilkakrotnie powtarzających się kombinacji wezwań złożonych możemy jeszcze zaliczyć: trzy kościoły, w których wspólnymi patronami byli – Najświętsza Maryja Panna i Stanisław oraz dwa kościoły oddane pod wspólną opiekę Bogurodzicy i apostoła Mateusza.

Wymieniliśmy w ten sposób wszystkie przykłady powtarzania się jednako- wych patrociniów złożonych i trudno jest rozstrzygnąć, czy powtórzenia te były przypadkowe, czy nie. Za przypadkowością zdaje się przemawiać fakt, iż tego rodzaju złożenia są nieliczne i powtarzają się rzadko – dwa lub trzy razy. Mogły więc one wynikać z bardzo dużej popularności pojedynczych patrociniów Mikołaja, Stanisława, Wojciecha, Marcina, Wawrzyńca, Katarzyny, Małgorzaty i Jana Chrzciciela i z przypadkowego „nakładania się” owej popularności w kościołach parafialnych jako pewnych punktach stycznych. Po prostu: im większa była popularność pewnej grupy świętych patronów, tym większe było prawdopodobieństwo ich spotkania jako wspólnych opiekunów tych samych świątyń.

Z drugiej jednak strony – zakładając, iż dobór patronów nie mógł być tak zupełnie i do końca przypadkowy – spróbujmy prześledzić na podstawie tabeli 8., jakie wezwania i jakich świętych łączono najczęściej. Być może naświetli to pewne ogólne kryteria doboru współpatronów świątyń.

Na początek okazuje się, że przy wybieraniu kościołom opiekunów nie kierowano się ich płcią, tzn. nie próbowano najprawdopodobniej łączyć czy to patrociniów męskich z męskimi, a kobiecych z kobiecymi, czy też na odwrót – nie uwidacznia się generalnie zasada dodawania wezwań kobiecych do męskich. W 25 kościołach z patrociniami złożonymi (w ok. 54%) mamy do czynienia z kombinacją tytułu męskiego i żeńskiego, co oznacza, że pod tym względem proporcje były raczej wyrównane.

Dalsza analiza zebranego w tabeli 8. materiału pozwala natomiast zauważyć, iż w wezwaniach złożonych najczęściej łączono patrocinium jednego świętego z patrocinium innego świętego, która to kombinacja występuje 25 razy (ok. 54% przykładów). Dziesięć razy (ok. 22%) spotykamy połączenia w jedno wezwanie tytułów maryjnych z tytułami świętych. Sześć razy (ok. 13%) występowały wezwania złożone z patrociniów trynitarnych i z patrociniów świętych Pańskich, dwa razy – z patrociniów anielskich i z patrociniów świętych oraz po jednym razie – wezwania złożone z tytułów trynitarnych i maryjnych oraz z tytułów: trynitarnego, maryjnego i wezwania świętego.

Powyższe dane pozwalają nam więc ogólnie stwierdzić, że przy obieraniu dla danego kościoła kilku patronów łączono albo wezwania świętych z wezwaniami innych świętych (mniej więcej połowa wypadków), albo też – do wezwań jak gdyby hierarchicznie wyższych, tj. do trynitarnych, maryjnych lub anielskich, dodawano wezwania świętych Pańskich (niemal druga połowa kościołów).

Spróbujmy przyjrzeć się bliżej wielorakim połączeniom różnych rodzajów i typów wezwań oraz częstotliwości ich występowania. Okazuje się, że najczęściej spotykaną formą patrociniów złożonego jest układ łączący tytuł biskupi z tytułem dziewicy-męczenniczki. Tego rodzaju kombinację zanotowano w 8 kościołach, przy czym aż cztery razy były to złożenia tytułu Stanisława z wezwaniem dziewic (Katarzyny – 2 razy, Małgorzaty i 11 Tysięcy Dziewic – po 1 razie), trzykrotnie połączono w jedno patrocinium tytuł biskupa Marcina z dziewicami (Małgorzatą i Dorotą); raz wreszcie spotykamy zestaw tytułu Mikołaja i Małgorzaty.

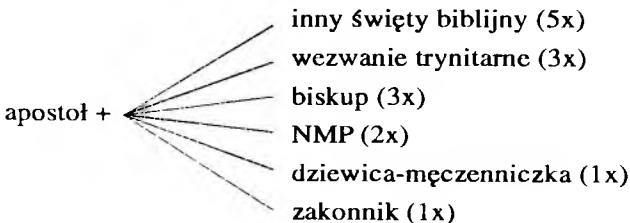
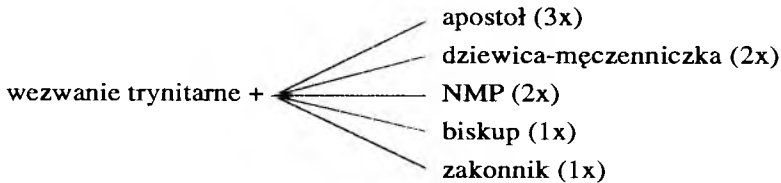
Niemal równie często łączono w patrocinia złożone tytuły męczenników z tytułami dziewic-męczennic. Zestaw taki spotykamy w 6 świątyniach, przy czym trzykrotnie było to połączenie wezwań Wawrzyńca i Katarzyny, dwukrotnie – Wojciecha i Katarzyny oraz w jednym wypadku – Floriana i 11 Tysięcy Dziewic.

W pięciu kościołach parafialnych użyto wezwań złożonych z tytułów przywołujących apostołów oraz patrociniów innych świętych biblijnych; było to dwukrotnie połączenie Jana Chrzciciela z Janem Ewangelistą oraz zestawienie Jana Chrzciciela z Bartłomiejem, Andrzeja z Anną i Bartłomieja z Marią Magdaleną. Również pięciokrotnie użyto zestawienia tytułów maryjnych z wezwaniem biskupów (dwa razy połączenie NMP ze Stanisławem, po jednym razie – układ Wniebowzięcia NMP z Mikołajem, Wniebowzięcia NMP z Marcinem oraz Narodzenia NMP ze Stanisławem).

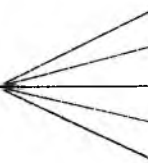
Po trzy kościoły parafialne oddane zostały pod wspólną opiekę: albo biskupów i męczenników, albo biskupów i apostołów, albo biskupów i innych świętych biblijnych, albo wreszcie – apostołów i jednej z osób Boskich.

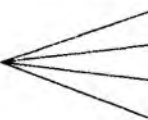
Patrząc na omawiany materiał z innej strony można stwierdzić, że wezwania trynitarne najczęściej łączono z wezwaniami apostołów (3 przykłady), wezwania maryjne – najczęściej z tytułami biskupów (5 razy), tytuły biskupów z kolei łączono zazwyczaj z tytułami dziewic-męczennic (8 razy), męczenników zwykle dodawano w charakterze współpatronek dziewice-męczenniczki (6 razy), zaś jednym świętym biblijnym przydawano zazwyczaj innych tego rodzaju świętych, jakimi byli spostołowie i ewangeliści (5 razy).

Na koniec prezentujemy wykresy, które poprzez ukazanie częstotliwości pojawiania się różnorodnych połączeń patrociniiów wskazują – między nadzieję – na pewne tendencje w doborze poszczególnych członów wezwań złożonych, a tym samym na pewne typowe pod względem budowy i składników rodzaje patrociniiów wieloczłonowych.

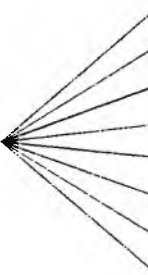

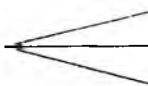
inny święty biblijny + apostoł (5x)
 biskup (3x)
 NMP (2x)

dziewica-męczenniczka + biskup (8x)
 męczennik (6x)
 NMP (2x)
 wezwanie trynitarnie (2x)
 apostoł (1x)

męczennik + dziewica-męczenniczka (6x)
 biskup (3x)
 NMP (2x)
 papież (1x)

papież + biskup (1x)
 męczennik (1x)

biskup + dziewica-męczenniczka (8x)
 męczennik (3x)
 apostoł (3x)
 inny święty biblijny (3x)
 NMP (5x)
 wezwanie trynitarnie (1x)
 wezwanie anielskie (1x)
 papież (1x)

zakonnik + wezwanie trynitarnie (1x)
 NMP (1x)
 apostoł (1)

król + wezwanie anielskie (1x)

II. CHRONOLOGIA WEZWAŃ – PRÓBA NAŚWIETLENIA NIEKTÓRYCH ASPEKTÓW

Precyzyjne datowanie wezwań kościelnych w Polsce jawi się nie tylko jako jeden z najistotniejszych, ale również jako jeden z najtrudniejszych do rozwikłania problemów w dziedzinie badań patrociniów. Bardzo ubogi zasób źródeł (zwłaszcza przekrojowych) poważnie utrudnia, czy wręcz uniemożliwia, naświetlenie chronologii powstawania kościołów, obdarzonych różnymi tytułami, w ramach X-XV stulecia. Kryteria chronologiczne przyjmowane w literaturze są dyskusyjne, a szczegółowe wyniki i ustalenia budzą wiele zastrzeżeń.

Tekst niniejszy nie rości sobie pretensji do szczegółowego i wyczerpującego omówienia wszystkich problemów wiążących się z datacją wezwań. Praca ta ma – przypomnijmy – z założenia charakter statyczny; jej celem jest obserwacja zjawiska patrociniów w jednym tylko przekroju historycznym, mianowicie w końcu XVI stulecia. Okazuje się jednak, że nawet przy takim podejściu do danych źródłowych zagadnienia chronologii tytułów nie da się całkowicie omiąć. Musimy więc poprzez wykorzystanie dotychczasowego dorobku w badaniach patrociniów powiązać obraz statyczny z dynamiką wezwań.

Jednocześnie zastrzegamy się, iż u podstaw podejmowanej w tym miejscu próby naświetlenia niektórych aspektów chronologii patrociniów nie leży własna kwerenda źródłowa. Analizy problemu dokonamy jedynie dla terenów sondażowych, korzystając z opracowań omawiających rozwój sieci parafialnej na wybranych terenach diecezji krakowskiej, a uwzględniających przy okazji zmiany w zapisach źródłowych odnoszących się do wezwań kościołów⁹⁵.

Ostatecznie o napisaniu niniejszego rozdziału zdecydowały przede wszystkim dwie sprawy:

1. Analizując w rozdziale 1. obraz patrociniów najpopularniejszych w końcu XVI stulecia, skłanialiśmy się do wniosku, że w tym okresie największym powodzeniem cieszyły się wezwania znane i używane na ziemiach polskich od początków chrześcijaństwa. W myśleniu naszym nie chcieliśmy się podpierać jedynie datacją znaną w literaturze, często budzącą wątpliwości i nieufność. Postanowiliśmy sami spróbować określić przynajmniej ogólny zarys datacji tytułów, tak aby również do niego można było odnosić nasze stwierdzenia.

2. Uznaliśmy ponadto, iż byłoby szkoda nie wykorzystać bogatego materiału źródłowego dostępnego dzięki opracowaniom, który informuje również o patrociniach i może być dogodnym punktem wyjścia do hipotez na temat ich chronologii. Dzięki pracom Wiśniowskiego, Rzewuskiej, Kurzei, Kumora i Szafrana

⁹⁵ Wiśniowski. *Prepozytura*; Rzewuska - Kurzeja, jw.; Szafran, jw.; Kurzeja, jw.; Kumora. *Archidiakoniat*.

dysponujemy danymi dla świątyń prepozytury wiślickiej i kieleckiej, dekanatu oświęcimskiego oraz archidiaconatu sądeckiego i lubelskiego. Na podstawie tej reprezentatywnej, sondażowej grupy parafii spróbujemy ukazać ogólny obraz datacji patrociniów na obszarze diecezji krakowskiej w ramach dwóch okresów chronologicznych: przed 1326 r. i w latach 1326-1470, kładąc w pierwszym z nich szczególnie nacisk na wyodrębnienie wezwań charakterystycznych dla okresu wczesnośredniowiecznego, tj. dla X-XII w.

Jak już wspomnieliśmy, dotychczasowe ustalenia i zdania w literaturze na temat chronologii wezwań budzą wiele zastrzeżeń. Są to właściwie przypadkowe poglądy, spostrzeżenia i impresje. Nie podjęto nie tylko systematycznych starań w kierunku czasowego rozwarstwienia patrociniów, ale – co więcej – nie opracowano również metody tego rodzaju badań. Ci, którzy z konieczności zajmowali się zagadnieniem datacji tytułów, przyjmowali pewne założenia i stosowali pewne metody już to kierując się swoją – lepszą lub gorszą – historyczną intuicją, już to przenosząc na grunt polski rezultaty doświadczeń zagranicznych.

Tymczasem trzeba stwierdzić, iż w obliczu trudności, przed jakimi staje się z chwilą podjęcia problematyki chronologii tytułów, ustalenie sposobu postępowania oraz opracowanie jasnej metody badawczej jest niezbędne i konieczne.

Trudności, o jakich mowa, są bowiem dwustopniowe. Pierwszym stopniem jest uchwycenie chronologii samych kościołów, czyli określenie wieku parafii i świątyń. Drugi stopień trudności wynika z faktu, iż wezwania są nam znane zwykle z okresu późniejszego, mniej lub bardziej odległego czasowo od chwili powstania parafii z kościołem. Podejmując więc badania chronologiczne, trzeba obie te sprawy mieć na względzie i, jak gdyby, równolegle je załatwiać. Dotychczas w literaturze bez zastrzeżeń odnoszono wezwania późniejsze do początków kościoła. Przyjmowano więc z góry tezę, że tytuły świątyń były elementem trwałym i w swej większości nie ulegającym zdecydowanym przekształceniom. A przecież liczyć się należy ze zmianami, jakie mogły nastąpić w ciągu stulecia czy to w związku np. z uzyskaniem nowych relikwii i odpustów, czy to z budową nowego lub przebudową starego kościoła, czy też ze zmianą osoby lub instytucji sprawującej prawo patronatu⁹⁶.

Czy więc dotychczasowy sposób postępowania jest zasadny? Chcąc nie chcąc musimy zacząć nasze rozważania od jasnego wyodrębnienia metody i od rozpatrzenia zagadnienia trwałości patrociniów. Jeżeli uda się tę trwałość potwierdzić, wówczas nic nie będzie stało na przeszkodzie, aby ustalać chronologię wezwań poprzez uchwycenie chronologii kościołów i następnie odnoszenie do ich początków tytułów znanych z okresu późniejszego.

⁹⁶ G i e y s z t o r, S z y m a ń s k i, jw. s. 45.

Analiza nasza będzie polegać na sprawdzeniu, w jakiej mierze dane z wizytacji XVI-wiecznych odbiegają od obrazu wezwań XV-wiecznych, przekazanych przez Długosza w *Liber beneficiorum*. Ponadto dla sondażowej grupy kościołów porównamy tytuły XVI-wieczne i tytuły zarejestrowane przez Długosza z wezwaniami zanotowanymi we wcześniejszych materiałach źródłowych.

Spśród 893 kościołów parafialnych, jakie istniały wedle akt wizytacyjnych u schyłku XVI stulecia, Długosz uwzględnił i opisał 604, czyli ok. 68%. Jednakże porównania wezwań możemy dokonać jedynie w odniesieniu do 416 kościołów, gdyż w wypadku pozostałych 188 świątyń (czyli niemal $\frac{1}{3}$) któreś z dwóch konfrontowanych źródeł nie przytacza patrocinium.

Dla zdecydowanej większości, bo 320 z owych 416 porównywanych kościołów (tj. ok. 77%), wezwania pozostawały niezmienione – i Długosz, i XVI-wieczne wizytacje notują je w identycznej postaci.

Z różnicami w zapisie wezwań mamy natomiast do czynienia w wypadku pozostałych 96 (czyli 23%) kościołów. W liczbie tej znajdują się przede wszystkim drobne i mało istotne jakościowo różnice następującego typu:

1. Jeden rodzaj wezwania pozostaje niezmienny, ulegają natomiast zmianie tytuły mu towarzyszące; mogły zaistnieć trzy przyczyny tego zjawiska:

a) Długosz notuje 2 patrocinia, podczas gdy XVI-wieczne wizytacje znają tylko jedno z nich (zwykle to, które w XV stuleciu stało na pierwszej pozycji)⁹⁷. Z tego rodzaju przekazem spotykamy się w 15 świątyniach parafialnych, a dane źródłowe, o ile są pełne, świadczyłyby o tym, że w ciągu jednego stulecia jedno wezwanie zanikło;

b) Długosz podaje jeden tytuł, natomiast wizytacje z XVI w. podają prócz dawnego wezwania jeszcze nowe, które może stać zarówno na pierwszej, jak i na drugiej pozycji. W wypadku 13 tego rodzaju świątyń źródła wskazywałyby na dodanie jednego patrocinium do już funkcjonującego⁹⁸;

c) w jednym wypadku mamy do czynienia z sytuacją, gdy jedno z wezwań w XVI-wiecznym patrocinium złożonym (Mikołaja) zostało zastąpione w XVI-wiecznym patrocinium złożonym innym tytułem (Katarzyny), zaś drugi człon wezwania złożonego (przywołujący osobę Bartłomieja) pozostawał niezmienny⁹⁹.

2. W źródłach XVI-wiecznych mamy pewne odmiany wezwań spotykanych w źródłach wcześniejszych:

⁹⁷ Zob. Indeks miejscowości, nr-y: 92, 155, 275, 280, 310, 449, 589, 628, 714, 717, 823, 825, 842, 862 i 879.

⁹⁸ Jw. nr-y: 5, 25, 42, 44, 140, 304, 436, 662, 733, 806, 810, 824 i 856.

⁹⁹ Jw. nr 103.

a) w jednym kościele zamiast Długoszowego wezwania Św. Krzyża mamy w końcu XVI w. wezwanie Podwyższenia Krzyża Św.¹⁰⁰;

b) zamiast rejestrowanego w XV w. tytułu apostoła Piotra wiek później pojawia się podwójny tytuł Piotra i Pawła (9 świętyń)¹⁰¹;

c) w wypadku 18 kościołów¹⁰² i Długosz, i akta wizytacyjne przytaczają patrocinia maryjne, różnią się jednak w określeniu ich rodzajów. Najczęstsza jest sytuacja, kiedy *Liber beneficiorum* podaje ogólny tytuł osobowy NMP, zaś XVI-wieczne wizytacje którąś z tajemnic Matki Boskiej, zwykle Wniebowzięcia, ale też Jej Narodzenia lub Nawiedzenia (łącznie 12 świętyń).

W sumie mamy więc do czynienia z 57 kościołami (ok. 14%), w odniesieniu do których można mówić o drobnych zmianach patrociniów, reprezentujących jak gdyby lżejszy ciężar gatunkowy.

Z zasadniczą zmianą wezwań, tzn. z sytuacją gdy w 2. poł. XV i w końcu XVI stulecia zanotowane zostały dla tego samego kościoła zupełnie odmienne tytuły, spotykamy się w 39 świątyniach parafialnych, co stanowi ok. 9% ogólnej liczby porównywanych kościołów¹⁰³.

Trzeba równocześnie pamiętać o możliwych niedokładnościach tkwiących w analizowanym materiale źródłowym. Niedokładność w przytaczaniu patrociniów wydaje się szczególnie prawdopodobna w wypadku wyliczonych rodzajów drobniejszych różnic w tytułach (łatwiej było zanotować jeden tytuł zamiast dwóch albo ogólny tytuł NMP czy Krzyża Św. zamiast poszczególnych tajemnic maryjnych lub Podwyższenia Krzyża św., gdyż to wystarczało do identyfikacji kościoła). Przy takim założeniu przytoczony 13-procentowy wskaźnik kościołów o drobnych zmianach patrociniów uległby jeszcze pomniejszeniu.

Ogólnie więc możemy stwierdzić, że nie licząc drobniejszych różnic, wezwania większości kościołów parafialnych (ok. 90%) pozostały między połową XV a końcem XVI stulecia nie zmienione, czyli dane z wizytacji nie obiegają w swej istocie od obrazu patrociniów, jaki wyłania się z *Liber...* Długosza. Wskaźniki w przybliżeniu: 10-procentowy dotyczący zasadniczych, generalnych zmian, a nawet 23-procentowy uwzględniający zmiany o mniejszym ciężarze gatunkowym, pozwalają nam uznać patrocinia kościołów na przestrzeni połowy XV-końca XVI wieku za element trwałe i w swej większości nie podlegający istotnym zmianom.

¹⁰⁰ Jw. nr 416.

¹⁰¹ Jw. nr-y: 20, 64, 291, 328, 503, 592, 642, 758 i 783.

¹⁰² Jw. nr-y: 111, 142, 160, 199, 256, 269, 288, 378, 383, 479, 534, 559, 604, 712, 743, 808, 826 i 831.

¹⁰³ Jw. nr-y: 19, 35, 37, 45, 76, 97, 100, 105, 110, 120, 148, 156, 186, 218, 241, 259, 293, 298, 300, 312, 326, 335, 347, 367, 403, 466, 492, 511, 525, 550, 568, 605, 639, 646, 715, 740, 782, 794 i 864.

Spróbujmy z kolei porównać – dla wybranych terenów sondażowych – obraz wezwań z 2. połowy XV i końca XVI stulecia z danymi z okresu wcześniejszego. Korzystając z wymienionej już literatury¹⁰⁴ udało nam się odszukać dla 29 kościołów parafialnych źródłowe przekazy o patrociniach starsze od dzieła Długosza¹⁰⁵. W 14 wypadkach dysponujemy wezwaniami XV-wiecznymi, w 9 – tytułami z XIV stulecia, w 6 zaś – wezwaniami jeszcze starszymi, tzn. zanotowanymi w wieku XIII lub wcześniej. Grupa 29 świątyń jest niewielka (stanowi ok. 3% ogółu parafii) i być może niezbyt reprezentatywna dla całości, lecz porównanie wezwań w jej obrębie wydaje się nam mimo to ciekawe i pożyteczne.

Okazuje się, że w 18 kościołach (ok. 62%) wezwania nie uległy zmianie (do grupy tej wliczyliśmy również te świątynie, w których patrociniom stojące na I pozycji nie zmieniło się, chociaż uległy zmianie wezwania z dalszych miejsc). W 5 kościołach (ok. 17%) spotykamy się ze zmianami o lżejszym ciężarze gatunkowym, kiedy to np. źródła wcześniejsze oraz Długosz i XVI-wieczne wizytacje podają różne patrocinia maryjne albo wtedy, kiedy w *Liber beneficiorum* i w końcu XVI w. zanotowano jedynie te wezwania, które w źródłach wcześniejszych figurowały na II pozycji w tytule złożonym.

O istotnych różnicach w zanotowanych patrociniach możemy mówić w wypadku 6 świątyń, czyli ok. 21%. Trzeba jednakże stwierdzić, że liczba ta jest najprawdopodobniej zawyżona i tylko w przybliżeniu oddaje wielkość zmian zachodzących w patrociniach. Wynika to z faktu, iż obraz wyłaniający się z konfrontacji przekazów Długosza i XVI-wiecznych wizytacji ze źródłami wcześniejszymi nie jest do końca jasny i klarowny.

W wypadku chociażby kościoła w Oleśnicy znane z 1406 r. wezwanie Floriana poddawane jest w wątpliwość¹⁰⁶. W wyniku czego opozycja tego tytułu oraz wezwania Wniebowzięcia NMP – podanego przez Długosza i akta wizytacyjne – nie jest już taka pewna. Również jeśli chodzi o świątynie w Muszynie, przeciwstawianie wezwania Marii Magdaleny, znanego z 1320 r., wezwaniu Wniebowzięcia NMP, zanotowanemu w 1596 r., budzi wątpliwość, a różnica ta nie musi świadczyć o rzeczywistej zmianie tytułu kościoła. Patrocinium Marii Magdaleny pojawia się bowiem jeszcze w źródłach w latach 1676 i 1728, zaś tytuł Wniebowzięcia NMP nie był już przytaczany. Pojawiły się natomiast w

¹⁰⁴ Zob. przypis 95 (oprócz Kurzei, jw.).

¹⁰⁵ Zob. Indeks miejscowości, nr-y: 36, 51, 73, 75, 133, 137, 150, 151, 270, 276, 289, 292, 344, 377, 393, 420, 452, 455, 475, 486, 501, 504, 521, 540, 688, 690, 788, 803, 808. Informację o wezwaniu z 1433 r. posiadamy także dla świątyni w Krężnicy Jarej, lecz – z powodu braku tytułu u Długosza i w XVI-wiecznych wizytacjach – nie można dokonać porównania.

¹⁰⁶ W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 104-105.

odniesieniu do kościoła w Muszynie inne jeszcze wezwania: w 1618 – Marcina i Michała Archanioła, w latach 1676-1728 – Józefa i NMP, w 1798 r. – Nawiedzenie NMP, Józefa, Stanisława biskupa i Stanisława Kostki¹⁰⁷ – dane te mogą świadczyć albo o rzeczywistych zmianach patrociniów, o dużej ich „płynności”, albo też o niedokładności źródeł, podających np. tylko ten tytuł, który w danym momencie wysuwał się na czołowe miejsce, zyskiwał szczególne znaczenie i estymę.

Z podobną sytuacją możemy mieć do czynienia w sytuacji kościoła w Krzyżanowicach. Porównanie wezwania NMP zanotowanego w 1253 r. oraz tytułu Wawrzyńca poświadczonego w 1598 r. może, ale nie musi, świadczyć o rzeczywistej zmianie patrociniów – tytuł osobowy NMP zanotowano bowiem jeszcze w 1610 r., Wawrzyńca w 1618 i 1635 r.; ponadto zaś w 1565 r. odnotowano wezwanie Dominika, w 1679 – Michała Archanioła, a w latach 1664, 1699, 1711 i 1748 – Wniebowzięcia NMP¹⁰⁸.

Dla kolejnego kościoła – w Mystkowie – porównanie danych z 1339 r. o wezwaniu Mikołaja (zanotowanym ponadto w 1618 r.) z danymi z wizytacji 1596 r. o wezwaniu Filipa i Jakuba (odnotowanym dodatkowo w 1728 i 1793 r.) może świadczyć o rzeczywistej zmianie patrociniów, ale też o niedoinformowaniu źródła lub – co najprawdopodobniejsze – dokooptowaniu apostoła Filipa i Jakuba jako patronów do funkcjonującego już dawniej wezwania Mikołaja. Zdają się świadczyć za tym przekazy źródłowe z 1608 i 1639 r., przywołujące jako patronów świątyni w Mystkowie wszystkich trzech wymienionych świętych¹⁰⁹.

Przytoczone przykłady mogą być świadectwem tego, iż konfrontowanie danych XV- i XVI-wiecznych z wcześniejszymi informacjami źródłowymi nie zawsze prowadzi do jasnego obrazu porównawczego patrociniów wcześniejszych i późniejszych.

W świetle tego, co powiedzieliśmy o 20-procentowym wskaźniku różnic między wezwaniami starszymi i wezwaniami zanotowanymi przez Długosza i XVI-wieczne akta wizytacyjne, oraz w świetle 10-procentowego wskaźnika zasadniczych zmian w patrociniach w tychże dokumentach do podtrzymania możliwe wydaje się stwierdzenie, iż tytuły większości świątyn parafialnych nie uległy na przestrzeni średniowiecza do końca XVI w. generalnym zmianom. Można uznać je za stały element charakteryzujący dany kościół i za zjawisko w swej naturze raczej trwałe.

¹⁰⁷ K u m o r. *Archidiakoniat* s. 99-100.

¹⁰⁸ W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 57-58.

¹⁰⁹ K u m o r. *Archidiakoniat* s. 101-102.

Wychodząc z takiego założenia spróbujemy na przykładzie wybranej grupy kościołów określić pewne momenty w chronologii patrociniów, odnosząc wezwania z końca XVI stulecia do okresu fundacji i erekcji parafii oraz świątyń parafialnych. Zanim jednak do tego przejdziemy, poświęćmy nieco uwagi zagadnieniu, które wylania się z dotychczasowych rozważań o trwałości wezwań, a które rzutować będzie na pewne czynione dalej ustalenia w dziedzinie datacji tytułów.

Porównując pochodzące z różnego okresu przekazy źródłowe o patrociniach zauważyliśmy, że stosunkowo często są spotykane następujące zjawiska:

1. źródła starsze chronologicznie odnotowują dla pewnych świątyń pojedynczy tytuł apostoła Piotra, podczas gdy źródła późniejsze dla tych samych kościołów podają podwójny tytuł Piotra i Pawła;
2. jeszcze częściej spotykamy się z faktem, że przekazy wcześniejsze mówią o osobowym tytule ogólnym NMP, natomiast źródła późniejsze zastępują go tytułami maryjnymi przywołującymi jakieś tajemnice z życia matki Boskiej. Kwestiom tym poświęćmy nieco uwagi sądząc, że wyliczone różnice obrazują raczej rzeczywisty proces zamiany wezwań, niż są wynikiem niedokładności przekazów.

Przypomnijmy, że wizytacje z końca XVI w. informują o istnieniu na obszarze diecezji krakowskiej tylko 4 świątyń oddanych pod opiekę św. Piotra. Dla okresu wcześniejszego liczba tego rodzaju kościołów była niewątpliwie większa – Długosz zna ich 13¹¹⁰, z czego 9 – jak pisaliśmy¹¹¹ – w końcu XVI stulecia nosiło już zdwojony tytuł Piotra i Pawła.

Uważa się¹¹², że wezwanie Piotra jest jednym z najstarszych na ziemiach polskich; ilekroć ono występuje, tylekroć możemy odnosić początki kościołów do czasów chrystianizacji kraju, w wypadku Polski – najpóźniej do końca XII w. Natomiast zwyczaj oddawania kościołów pod opiekę apostoła Pawła, a szczególnie zwyczaj wybierania podwójnego patrocinium Piotra i Pawła – pojawił się w okresie późniejszym, prawdopodobnie w końcu XIII w.¹¹³

W świetle zebranego przez nas materiału źródłowego oraz danych uzyskanych dla sondażowej grupy świątyń, chronologia pojawiania się pojedynczych i podwójnych tytułów Piotra i Pawła jest nader trudna do ustalenia.

Wiele spośród XVI-wiecznych kościołów, obdarzonych tego rodzaju patrociniami, związanych było ze starymi ośrodkami kościelnymi, sięgającymi swymi

¹¹⁰ Zob. Indeks miejscowości, nr-y: 20, 48, 64, 291, 328, 478, 503, 592, 633, 642, 758, 771 i 783.

¹¹¹ Zob. przypis 101.

¹¹² K u m o r. *Powstanie* s. 482-483 i S c h e n k, *juw.*

¹¹³ *Jw.*

początkami okresu przed 1326 r., a często nawet XI lub XII stulecia. Na ogólną liczbę 12 świątyń noszących tytuły Piotra i Pawła, jakie istniały na wybranych przez nas terenach dekanatu oświęcimskiego, prepozytury wiślickiej i kieleckiej oraz archidiaconatu lubelskiego i sądeckiego, aż 9 kościołów ($\frac{3}{4}$ powstało przed 1326 r., z tego 4 ($\frac{1}{2}$) można datować na wiek XI i XII¹¹⁴. Dane te nie pozwalają jednak na skorygowanie twierdzeń, jakie spotykamy w literaturze na temat omawianych patrociniów, którym – chcąc nie chcąc – musimy zawierzyć.

Trzeba więc uznać za wielce prawdopodobne, iż XVI-wieczne kościoły pod wezwaniem Piotra i Pawła, sięgające swymi korzeniami okresu wczesnośredniowiecznego, nosiły początkowo pojedynczy tytuł św. Piotra. Wynika to z tego, iż – mimo trudności z jednoznacznym rozstrzygnięciem, które z wezwań danej świątyni było wezwaniem pierwotnym – w obrębie równoczesnego funkcjonowania (zapewne od końca XIII w.) zarówno tytułów samodzielnych: Piotra lub Pawła, jak i tytułu zdwojonego¹¹⁵, wyraźnie widoczna jest tendencja do zastępowania patrociniów Piotra wezwaniami podwójnymi Piotra i Pawła.

Należy mniemać, że tendencja ta mogła objąć nie tylko 9 wspomnianych już świątyń, które w połowie wieku XV nosiły tytuł pojedynczy, zaś w końcu XVI – podwójny, ale również pozostałe XVI-wieczne świątynie dedykowano obu apostołom. Mimo prawdopodobieństwa przyjmowania patrocinium podwójnego od razu w chwili erekcji parafii (zwłaszcza gdy miała ona miejsce w okresie późniejszym), duża liczba omawianych kościołów mogła pierwotnie nosić tytuł jedynie apostoła Piotra. Im kościół starszy, tym większe jest prawdopodobieństwo występowania wezwania Piotrowego jako pierwotnie samodzielnego.

Przedstawioną wyżej chronologię uprawdopodobniłaby teza, iż wspólny kult św. św. Piotra i Pawła rozwijał się w Polsce od pewnego okresu, najlepiej od momentu bliskiego pojawieniu się zdwojonych patrociniów Piotra i Pawła, czyli mniej więcej od końca XIII w. Nie podjęto jednak jak dotąd żadnych badań dotyczących rozwoju czci dla obu apostołów na ziemiach polskich i twierdzenia nasze, odnoszące się do datacji wezwań Piotra i Pawła, nie mogą od tej strony znaleźć poparcia. Możemy jedynie zauważyć, że w Kościele zachodnim wspólne święto przywoływanych apostołów zostało ustanowione już w 285 r.¹¹⁶ i dosyć dziwnym zjawiskiem byłby fakt, gdyby w Polsce w początkowym okresie chrześcijaństwa rozwijała się jedynie cześć dla św. Piotra, zaś wspólny kult Piotra i Pawła dotarł dopiero w czasach późniejszych.

¹¹⁴ Zob. dalej s. 68 i 69.

¹¹⁵ Owe trzy rodzaje wezwań Piotra i Pawła obecne są nie tylko w XVI-wiecznych wizytacjach. Zna je również J. Długosz, podając dwukrotnie tytuł św. Pawła, czterokrotnie - św. Piotra i pięciokrotnie tytuł podwójny.

¹¹⁶ F r o s, S o w a, jw. s. 442.

Przejdźmy z kolei do problemu patrociniów maryjnych. Odnotowujemy je już w początkach czasów piastowskich, często w XI lub XII w. Na wybranych terenach sondażowych autorzy wykorzystanych opracowań¹¹⁷ zanotowali ogółem 46 świątyń dedykowanych Matce Bożej. Przed rokiem 1326 powstało 27 z nich (czyli ok. 60%), z tego – 8 (tj ok. 17%) można odnieść do w. XI lub XII. W latach 1326, 1470 ufundowano 16 kościołów z tytułami NMP (ok. 34%), a jedynie 3 (ok. 6%) po roku 1470, ale przed końcem XVI stulecia¹¹⁸.

Związek wezwań Matki Boskiej ze starymi ośrodkami kościelnymi został już zauważony przez Kumora przy okazji opracowywania problemu wyboru NMP na patronkę kościołów parafialnych na terenie archidiakonatu sądeckiego i wojnickiego oraz prepozytury tarnowskiej¹¹⁹. Kumor, opierając się na danych z własnych badań, poprzez analogię do zjawisk przede wszystkim na terenie Nadrenii i archidiecezji wrocławskiej (badania Samsona i Michaela), spróbował skonstruować chronologię pojawiania się patrociniów maryjnych na wybranym przez siebie terenie, czy nawet na obszarze całości ziem polskich. Uznał tedy, że wezwania Wniebowzięcia NMP nadawano najstarszym kościołom maryjnym, a parafie o tym tytule można datować na terenie o starszym osadnictwie na XII i XIII w.¹²⁰ Parafie pod wezwaniem Narodzenia NMP zaliczył do starszych, tj. sięgających początkami XIII i XIV w.¹²¹, kościoły Oczyszczenia NMP datuje na ziemiach polskich najwcześniej na 2. połowę XIII w.¹²², zaś świątynie Nawiedzenia NMP – najwcześniej na wiek XIV¹²³. Wyszedł więc Kumor od nie kwestionowanego faktu, że wśród kościołów maryjnych dużą grupę stanowią świątynie stare; bez zastrzeżeń odniósł do momentów początkowych parafii tytuły maryjne znane z okresu późniejszego i na tejże podstawie oparł swoje wnioski, otwierające drogę do określania wieku kościołów na podstawie starszeństwa wezwań.

W ten sposób najstarszymi kościołami maryjnymi (i jednymi ze starszych w ogólności) byłyby świątynie pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP, młodsze byłyby kościoły Narodzenia i Oczyszczenia, zaś najpóźniejsze świątynie Nawiedzenia NMP.

¹¹⁷ Zob. przypis 95.

¹¹⁸ Dokładne dane w tabelach 10-12.

¹¹⁹ K u m o r. *Najświętsza* s. 357-367.

¹²⁰ Jw. s. 363. (Na ziemiach o osadnictwie późniejszym będą to jedne z najstarszych fundacji).

¹²¹ Jw. s. 364.

¹²² Jw. s. 366.

¹²³ Jw.

Kumor przeoczył jednak fakt podstawowy – ten mianowicie, że żaden z tytułów NMP, odnoszący się do tajemnic z Jej życia, nie został poświadczony źródłowo wcześniej niż w XV stuleciu. Problem ten zauważył natomiast W. Patykiewicz, stwierdzając, że do XIV w. włącznie dokumenty polskie nie różniły oddzielnych tytułów maryjnych, wspominając jedynie kościoły *Sanctae, Beatae, Gloriosae Virginis Mariae*. Równocześnie te same dokumenty znają święta Wniebowzięcia, Narodzenia, Zwiastowania czy Oczyszczenia NMP¹²⁴.

Za najdawniejszą polską świątynią, która w tytule ma wyraźnie tajemnicę maryjną Patykiewicz uznał kościół Nawiedzenia NMP w Krakowie na Piasku, budowany przez Jagiełłę i Jadwigę od 1397 r. dla karmelitów¹²⁵. Dla interesującego nas obszaru diecezji krakowskiej, a zwłaszcza dla wybranych terenów sondażowych, zebrane informacje pozwalają określić, że najstarszy przekaz źródłowy, wskazujący wyraźnie na tajemnicę maryjną, jako na patronium kościoła parafialnego, odnosi się do świątyni w Kietczewicach. Dla niego dokument fundacyjny z 1431 r. przytacza tytuł Nawiedzenia NMP¹²⁶. Dwadzieścia lat później, w 1452 r., poświadczono zostało wezwanie Wniebowzięcia NMP dla kościoła w Bystrzycy¹²⁷. Dla wszystkich pozostałych świątyń z tajemnicą maryjną w tytule najstarszym znanym nam zapisem przekazującym ów tytuł jest albo *Liber beneficiorum* J. Długosza, albo źródła jeszcze późniejsze.

W związku z przywołanymi faktami pojawia się pytanie: czy do XI w. nie było potrzeby notowania różnych tytułów Matki Bożej, czy też nie było w ogóle zwyczaju nadawania kościołom wezwań przywołujących różne tajemnice maryjne? Chyba z miejsca można wykluczyć pierwszą alternatywę, gdyż wydaje się być mało prawdopodobne, aby w ciągu kilku stuleci – choćby w sposób przypadkowy – żadne z rzeczywiście funkcjonujących różnorodnych patronatów NMP nie przedostało się do tekstów pisanych. Za bardziej prawdopodobną wypada uznać drugą z możliwości, co oznaczałoby, że do XIV w. włącznie wszystkie kościoły maryjne nosiły ogólny tytuł osobowy NMP, natomiast wezwania przywołujące poszczególne tajemnice maryjne pojawiły się dopiero w stuleciu XV.

Od tegoż momentu widoczna jest tendencja do zastępowania, lub – precyzyjniej mówiąc – do dookreślania ogólnych maryjnych tytułów osobowych przez bardziej szczegółowe tajemnice z życia Bogurodzicy. Na taką tendencję wskazuje malejąca w ciągu XVI stulecia liczba kościołów pod wezwaniem

¹²⁴ Jw. s. 562. Zob. też: D e p t u ł a, jw. s. 406 i nn.

¹²⁵ P a t y k i e w i c z, jw. s. 563.

¹²⁶ S z a f r a n, jw. s. 144-145.

¹²⁷ Tamże s. 131.

NMP¹²⁸ oraz stwierdzone na początku tego rozdziału różnice w wezwaniach maryjnych notowanych przez źródła z różnych okresów chronologicznych¹²⁹. Przypomnijmy, że znane jeszcze w 2. połowie XV w. patrocinia ogólne NMP w końcu XVI stulecia były już w większości zastąpione albo tytułem Wniebowzięcia, albo Nawiedzenia, albo Narodzenia NMP.

Z kolei samo istnienie jeszcze u schyłku XVI w. kościołów z tytułem ogólnym NMP, jak również przykład kościołów, dla których źródła przez cały XV i XVI w. systematycznie poświadczają wezwanie *Beatae Mariae Virginis*¹³⁰, zdają się wskazywać na to, że ogólny tytuł Matki Bożej nadal funkcjonował jako patrocinium równorzędne wobec tajemnic maryjnych, że nie we wszystkich kościołach doszło do wyparcia wezwania ogólnego przez nowe tytuły maryjne. Na korzyść tezy o równorzędności patrocinium NMP najlepiej świadczyłyby przekazy źródłowe, które jasno mówiłyby o nadaniu tego właśnie tytułu ogólnego kościołom fundowanym w XI lub XVI w. Wśród posiadanych przez nas informacji nie ma takich przykładów chociaż dokładniejsza kwerenda i badania być może pozwoliłyby je odnaleźć.

Należy jednak pamiętać, że wraz z wejściem w użycie różnych tytułów Matki Boskiej zwiększa się prawdopodobieństwo popełniania błędów w ich zapisywaniu. Chodzi tu zarówno o mylenie tajemnic maryjnych, jak też – co w tym momencie jest dla nas ważniejsze – o nieodróżnianie tychże tajemnic od patrocinium ogólnego.

Można przytoczyć przykłady wyraźnej chyba niedokładności źródeł np. dla kościoła w Czarnocinie, dla którego wizytacje z 1610 i 1618 r. stwierdzają tytuł NMP¹³¹, chociaż już w 1598 r. zanotowano wezwanie Wniebowzięcia. Podobnie w Waksmundzie wizytacja z 1618 r. poświadczają ogólny tytuł Maryi Panny¹³², chociaż w XVI w. występowały tu tajemnice Wniebowzięcia i Oczyszczenia. W Jazowsku kościół noszący według Długosza i wizytacji z 1596 r. wezwanie Narodzenia NMP, według wizytacji z 1608 r. miał mieć tytuł NMP¹³³. W Lipnicy Wielkiej kościół według Długosza i wizytacji z 1596 r. noszący patrocinium Nawiedzenia NMP wedle akt wizytacji z 1607 r. również miał nosić tytuł NMP¹³⁴. Kiedy dodamy do tego inne jeszcze przekazy, np.

¹²⁸ Według Długosza na 82 kościoły maryjne co czwarty nosił wezwanie ogólne NMP (21 świątyń) – zob. P a t y k i e w i c z, jw. s. 562-563. Według wizytacji z końca XVI w. patrocinium NMP nosiło jedynie 6% kościołów maryjnych, tj. mniej więcej co 17. – zob. rozdział I.

¹²⁹ Zob. s. 121.

¹³⁰ Np. w Busku, Krakowie, Świętomarży i Zawichoście.

¹³¹ W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 135-136.

¹³² K u m o r. *Archidiakoniat* s. 193-194.

¹³³ Zob. Indeks miejscowości nr 243.

¹³⁴ Jw. nr 362.

z 1529 r. mówiący o kościele pod wezwaniem NMP w Kurozwękach¹³⁵, chociaż tenże sam kościół wedle świadectw Długosza i późniejszych nosił tytuł Wniebowzięcia, to można również zwątpić w istnienie w XV, a zwłaszcza w XVI w. pozostałych kościołów z ogólnym tytułem osobowym NMP. Należy powtórzyć: tylko wnikliwe badania źródłowe pozwolą ostatecznie określić dokładną chronologię i naturę procesu zastępowania patrociniów ogólnych Bogurodzicy przez tajemnice maryjne, pozwolą ustalić, czy w XV i XVI w. (oraz w następujących stuleciach) rzeczywiście powstawały kościoły z tytułem NMP, pozwolą wreszcie wyjaśnić, na ile informacje o ogólnych patrociniach Matki Bożej wynikały z niedoinformowania lub braku dokładności autorów źródeł, a na ile z rzeczywistego stanu rzeczy.

Niestety, tak jak w opisanym wypadku patrociniów Piotra i Pawła, tak i tutaj literatura – z dziedziny historii kultu maryjnego w Polsce – nie jest w stanie nam pomóc.

Rozwój czci Matki Bożej na naszych ziemiach opisuje się bowiem jako proces nakładania się na siebie specjalnych cykli kultowych w związku z przybywaniem coraz to nowych zakonów, przynoszących ze sobą aktualne w ich kręgu dogmaty, przywileje i nabożeństwa maryjne. Przy takim ustawieniu problemu wyróżnia się m.in. etapy: benedyktyńskiego kultu Wniebowzięcia NMP, franciszkańskiego cyklu Madonny Radosnej i Bolesnej, bernardyńskiego cyklu Niepokalanej, dominikańskiego cyklu Matki Bożej Różańcowej itp.¹³⁶ Istotnym elementem przytaczanej teorii jest teza o dominacji tajemnicy Wniebowzięcia w życiu kultowym pierwszych wieków maryjności w Polsce (cześć dla Wniebowziętej szerzyć mieli pierwsi polscy misjonarze – benedyktyni)¹³⁷.

Ważnym składnikiem rozumowania jest stwierdzenie dużej liczby kościołów pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP, często sięgających początkami XII i XIII w. Mamy tu jednak do czynienia z podjętym bez żadnych zastrzeżeń odnośzeniem patrociniów znanych ze źródeł późniejszych do okresu wcześniejszego. Twierdzi się m.in. że najstarsze polskie katedry i kolegiaty (Płock, Włocławek, Łęczyca, Opatów, Kalisz i Sandomierz) nosiły wezwanie Wniebowzięcia¹³⁸. Niekiedy tok rozumowania jest zupełnie absurdalny: tytuły świętyń mają być dowodem na to, iż benedyktyni szerzyli kult Wniebowziętej, bo np. kaplica zamkowa Mieszka I na Ostrowiu Lednickim była poświęcona Matce Bożej, a ponieważ jej kapelanem był benedyktyn, to na pewno nadał jej tytuł Wniebo-

¹³⁵ Wiśniewski. *Prepozytura* s. 101-103.

¹³⁶ Wojnowski, jw. s. 847 i nn.

¹³⁷ Tamże.

¹³⁸ Tamże s. 848.

wzięcia NMP (sic!)¹³⁹ Za twierdzeniem, iż Wniebowzięcie było tą tajemnicą, która nadawała charakter pierwszemu etapowi rozwoju maryjności w Polsce, idą dalsze stwierdzenia, wedle których jednym z najwcześniejszych był kult i wezwanie Narodzenia NMP, z kolei od końca XIII w. rozwijał się kult Niepokalanego Poczęcia itp.

Zasadniczym mankamentem opisanych poglądów jest niezauważenie faktu odnotowanego – jak już stwierdziliśmy – przez Patykiewicza, że do XIV w. dokumenty pisane nie stwierdzają wezwań odnoszących się do poszczególnych tajemnic maryjnych, określając w tytułach świętyń Maryję jako *Sancta/Beata/Maria*, *Sancta/Beata/Virgo* lub *Dei Genitrix*. Z ołtarzami dedykowanymi tajemnicom maryjnym spotykamy się w źródłach dopiero w 1. połowie XIV wieku, a z wezwaniem świętyń aż w w. XV¹⁴⁰.

Te fundamentalne stwierdzenia były podstawą przyjętej przez nas powyżej tezy o późnym, najprawdopodobniej XV-wiecznym, pojawieniu się patrociniów przywołujących różnorodne tajemnice maryjne, które to patrocinia w bardzo wielu wypadkach zastępowały dawniej istniejące ogólne tytuły osobowe Matki Bożej. Jednakże jak mówimy – literatura z zakresu historii kultu NMP nie uprawdopodobnia naszych twierdzeń, bo np. samo święto i kult Wniebowziętej znane były przynajmniej od XI stulecia, a i kult innych maryjnych tajemnic wyprzedzał zapewne chronologicznie moment zastosowania tychże tajemnic w wezwaniach świętyń. Mimo to jednak wiek XV nazywany bywa w literaturze z dziedziny sztuki polskiej „wiekiem Wniebowzięcia”. Sugerować to może, iż właśnie owo stulecie, jako okres szczególnej intensyfikacji czci dla NMP, stworzyło podstawy do pojawienia się patrociniów przywołujących tajemnice maryjne¹⁴¹.

Przejdźmy wreszcie do zagadnień najistotniejszych i pierwszoplanowych w niniejszym rozdziale. Korzystając z materiałów Wiśniowskiego, Rzewuskiej, Kurzei, Kumora i Szafrana, dotyczących czasu powstania parafii w prepozyturze wiślickiej i kieleckiej, w dekanacie oświęcimskim oraz archidiaconacie sądeckim i lubelskim, spróbujemy nakreślić pewien ogólny zarys datacji patrociniów w diecezji krakowskiej.

Przed 2. połową XV stulecia, tzn. przed momentem opracowania *Liber beneficiorum* przez Długosza, powstało na wymienionych terenach 268 kościołów

¹³⁹ Tamże s. 847.

¹⁴⁰ P a t y k i e w i c z, jw. s. 562-563.

¹⁴¹ W tematyce małopolskiego malarstwa 2. połowy XV w. znamienna jest przewaga przedstawień i wątków maryjnych. Zjawisko przemian w ikonografii maryjnej tego okresu, którego głównym wyznacznikiem był przede wszystkim ilościowy wzrost poświęconych Matce Boskiej cykli, stanowiło wyraz nasilenia się kultu NMP u schyłku średniowiecza (J. G a d o m s k i. *Gotyckie malarstwo tablicowe Małopolski 1460-1500*. Warszawa 1988 s. 51, 67).

parafialnych i na teźże właśnie wybranej grupie sondażowej, stanowiącej 30% ogółu świątyń w diecezji, dokonywać będziemy prób ustalenia chronologii tytułów.

Tryb naszego postępowania będzie następujący: Dążyć będziemy przede wszystkim do wskazania dominujących i wybijających się rodzajów patrociniów w dwóch przedziałach czasowych – do 1326 r. oraz między 1326 a 1470 r. (Pierwsza z tych dat związana jest z najstarszymi spisami świętopietrza, pozwalającymi po raz pierwszy określić ogólny obraz sieci parafialnej dla całości obszaru diecezji krakowskiej, druga – to umownie przyjęty moment ukończenia prac nad Długoszwą *Księgą*).

Do czasu powstania parafii i kościołów, znanego nam z literatury, odnosić będziemy patrocinia z końca XVI w., przyjmując za podstawę postępowania tezę o stosunkowo dużej trwałości wezwań. Dla klarowności obrazu i z obawy przed wprowadzeniem zbyt dużego bałaganu w tok naszego myślenia i postępowania, postanowiliśmy nie uwzględniać wcześniejszych informacji o tytułach, o ile by się takie pojawiły i nawet jeśli by się różniły w określaniu wezwań od XVI-wiecznych akt wizytacyjnych.

Wyjaśnienia wymaga jeszcze jeden problem. Mówiąc o dużej liczbie świątyń obdarzonych tytułami Piotra i Pawła oraz przywołujących tajemnice maryjne we wczesnym średniowieczu – pamiętajmy o referowanych wyżej zagadnieniach związanych z tymi wezwaniami, o ich datacji i o tym, że chodzić będzie w takich sytuacjach najprawdopodobniej o kościoły pod wezwaniem apostoła Piotra i świątynie z ogólnym tytułem osobowym Matki Bożej.

I jeszcze jedna uwaga: szukając patrociniów charakterystycznych dla okresów przed 1326 r. i w latach 1326-1470, posługiwać się będziemy wynikami prac Wiśniowskiego, Rzewuskiej, Kurzei, Kumora i Szafrana. Kiedy jednak w obrębie pierwszej fazy chronologicznej spróbujemy dotrzeć do wezwań kościołów najstarszych, tj. X-XII-wiecznych, wówczas korzystać będziemy z ustaleń jedynie trzech pierwszych autorów. Wynika to z tego, iż Kumor i Szafran traktowali przyjętą z góry chronologię wezwań jako jeden z elementów pomagających w określeniu wieku parafii i nie chcemy więc po prostu wpaść w błędne koło rozumowania.

Przechodząc do rzeczy, przypomnijmy, że zanim Długosz opracował *Księgę uposażeń* na obszarze prepozytury wiślickiej i kieleckiej, dekanatu oświęcimskiego oraz archidiakonatu sądeckiego i lubelskiego powstało 268 kościołów parafialnych. Do roku 1326 ufundowano 150 świątyń¹⁴². Według XVI-wiecz-

¹⁴² Zob. Indeks miejscowości, nr-y: 8, 12, 14, 15, 21, 23, 27, 30, 49, 66, 71, 72, 75, 93, 94, 96, 97, 98, 111, 113, 116, 117, 118, 121, 123, 128, 130, 133, 136, 137, 144, 151, 154, 159, 161, 168, 174, 179, 199, 204, 216, 226, 229, 233, 240, 243, 256, 262, 264, 265, 267, 269, 272, 273,

nych akt wizytacyjnych obdarzone one zostały ponad 30 różnymi rodzajami patrociniów, które zestawia poniższa tabela.

Tab. 10. Patrocinia kościołów powstałych przed 1326 r.
na terenie prepozytury wiślickiej i kieleckiej, dekanatu oświęcimskiego
oraz archidiakonatu sądeckiego i lubelskiego

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów
1	2	3
1.	Wniebowzięcie NMP	19
2.	Jan Chrzciciel	11
3.	Mikołaj	11
4.	Wszyscy Święci	9
5.	Piotr i Paweł	9
6.	Jakub	7
7.	Marcin	7
8.	Michał Arch.	7
9.	Wojciech	7
10.	Bartłomiej	5
11.	Małgorzata	5
12.	Stanisław	5
13.	Wawrzyniec	5
14.	Narodzenie NMP	4
15.	Florian	4
16.	Andrzej	3
17.	Katarzyna	3
18.	Leonard	3
19.	Władysław	3
20.	Trójca Przenajświętsza	2
21.	NMP	2
22.	Nawiedzenie NMP	2
23.	Elżbieta	2
24.	Idzi	2
25.	Maria Magdalena	2
26.	Szymon i Juda	2
27.	Wincenty	2
28.	Krzyż Św.	1
29.	Antoni	1
30.	Filip i Jakub	1
31.	Jerzy	1

290, 296, 297, 307, 315, 328, 329, 344, 348, 349, 350, 352, 363, 367, 372, 373, 376, 377, 379, 385, 387, 393, 404, 417, 418, 433, 434, 443, 455, 461, 462, 474, 475, 476, 485, 486, 492, 494, 496, 499, 502, 503, 504, 513, 515, 517, 529, 540, 556, 559, 562, 566, 577, 639, 640, 641, 657, 674, 675, 680, 681, 682, 685, 688, 690, 692, 694, 695, 696, 712, 714, 718, 725, 727, 736, 737, 738, 750, 763, 783, 786, 790, 797, 799, 800, 803, 806, 808, 809, 814, 822, 862, 864, 886 i 893.

1	2	3
32.	Klemens	1
33.	Wacław	1
34.	Wit	1
	Razem:	150

W powyższej grupie kościołów udało się wyodrębnić dla obszaru prepozytury wiślickiej i kieleckiej oraz dekanatu oświęcimskiego 27 świątyń, których czas powstania daje się odnieść do XI-XII stulecia (jest to ok. 20% kościołów, jakie istniały w wymienionych jednostkach administracyjnych w końcu XVI w.).

Tab. 11. Patrocinia kościołów parafialnych powstałych w XI-XII w. na terenie prepozytury wiślickiej i kieleckiej oraz dekanatu oświęcimskiego

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów
1.	Wniebowzięcie NMP	6
2.	Piotr i Paweł	4
3.	Wojciech	3
4.	NMP	2
5.	Jan Chrzciciel	2
6.	Mikołaj	2
7.	Michał Arch.	1
8.	Wszyscy Święci	1
9.	Bartłomiej	1
10.	Idzi	1
11.	Jakub	1
12.	Leonard	1
13.	Marcin	1
14.	Wawrzyniec	1
	Razem:	27

Wreszcie kolejna tabela pokazuje tytuły kościołów, jakie ufundowane zostały między rokiem 1326 a 1476¹⁴³.

¹⁴³ Jw. nr-y: 1, 5, 13, 36, 42, 44, 45, 51, 61, 62, 67, 70, 73, 87, 92, 102, 105

109, 112, 142, 143, 148, 150, 176, 190, 194, 208, 210, 213, 236, 249, 253, 258, 259, 261, 270, 276, 277, 285, 288, 289, 292, 293, 298, 314, 326, 332, 335, 337, 342, 351, 364, 370, 378, 381, 386, 389, 390, 392, 397, 399, 403, 413, 415, 420, 427, 447, 452, 463, 470, 471, 480, 487, 500, 501, 511, 516, 519, 521, 522, , 525, 528, 530, 549, 567, 579, 598, 605, 608, 611, 615, 621, 629, 636, 650, 654, 686, 701, 703, 710, 713, 753, 766, 770, 780, 785, 788, 791, 813, 828, 843, 845, 860, 868, 871, 878, 879 i 881.

Tab. 12. Patrocinia kościołów powstałych w latach 1326-1470
na terenie prepozytury wiślickiej i kieleckiej, dekanatu oświęcimskiego
oraz archidiaconatu sądeckiego i lubelskiego

Lp.	Wezwanie	Liczba kościołów
1.	Mikołaj	10
2.	Narodzenie NMP	7
3.	Wszyscy Święci	7
4.	Wniebowzięcie NMP	6
5.	Jan Chrzciciel	6
6.	Katarzyna	6
7.	Małgorzata	6
8.	Bartłomiej	6
9.	Marcin	5
10.	Stanisław	5
11.	Trójca Przenajświętsza	4
12.	Michał Arch.	4
13.	Andrzej	4
14.	Maria Magdalena	4
15.	Wawrzyniec	4
16.	Krzyż Św.	3
17.	Dorota	3
18.	Jakub	3
19.	Jan Ew.	3
20.	Boże Ciało	2
21.	Duch Święty	2
22.	Piotr i Paweł	2
23.	Wojciech	2
24.	Nawiedzenie NMP	1
25.	Oczyszczenie NMP	1
26.	NMP	1
27.	Anna	1
28.	Elżbieta	1
29.	Florian	1
30.	Hieronim	1
31.	Łukasz	1
32.	Marek	1
33.	Mateusz	1
34.	Nawrócenie św. Pawła	1
35.	Szymon i Juda	1
36.	Zygmunt	1
	Razem:	118

Obraz, jaki wyłania się z przedstawionych tabel nie przynosi jasnego, zdecydowanego rozstrzygnięcia i rozgraniczenia, które z patrocinów były charakterystyczne dla wyróżnionych okresów chronologicznych. Można jedynie mówić o

pewnym ogólnym zarysie i wskazywać jedynie na niektóre wybijające się patrocinia.

Dla kościołów powstałych przed 1326 r. ważne wydaje się być patrocinium maryjne (tytuł osobowy NMP, o ile uznamy, że nosiła go przynajmniej większość z kościołów sygnowanych później tytułem Wniebowzięcia NMP), jak również wezwania: Jana Chrzciciela, Piotra i Pawła (i znów z zastrzeżeniem, że chodzi raczej o pierwotne świątynie pod wezwaniem Piotra), Wojciecha, Jakuba i Michała Archanioła oraz częściowo biskupów – Marcina i Stanisława. Wyliczone tytuły powtarzają się najczęściej, w wypadku zaś pozostałych – zarówno notowanych rzadziej, jak i tych, które spotykamy podobnie często w okresie późniejszym – trudno jest wyrokować o powiązaniu z danym przedziałem chronologicznym. Trzeba jednak zwrócić uwagę na to, iż ze świątyniami sprzed 1326 r. związana jest spora grupa patrociniów raczej rzadko spotykanych w diecezji krakowskiej, np. Władysława (3 kościoły fundowane przed 1326 r. to w ogóle wszystkie, jakie zanotowano w końcu XVI w.), Elżbiety (odpowiednio 2 kościoły na 3 znane), Wincentego (również 2 na 3), Leonarda (3 na 5 znanych), Floriana (4 kościoły na 6) czy Idziego (2 na 8).

Do grona wezwań wcześniej pojawiających się na ziemiach polskich i szczególnie charakterystycznych dla najwcześniejszej – XI-XII-wiecznej – fazy polskiego chrześcijaństwa zaliczyć można następujące tytuły: NMP, apostoła Piotra, Wojciecha i Jana Chrzciciela, a być może również: Jakuba i Bartłomieja, Idziego, Leonarda, Mikołaja i Michała Archanioła (te ostatnie wszakże z dużymi wątpliwościami).

Dla fundacji pochodzących z lat 1326-1470 ważne wydają się patrocinia maryjne – Narodzenia i Wniebowzięcia NMP. Szczególny jednak nacisk należy położyć na wyróżniającą się popularność tytułów dwóch dziewic-męczennic: Małgorzaty i Katarzyny oraz wezwań trynitarnych: Trójcy Przenajświętszej i Krzyża Św., Bożego Ciała i Ducha Świętego.

Ciekawy jest natomiast wypadek patrociniów Mikołaja oraz Wszystkich Świętych, które – jak się uważa – dosyć wcześnie trafiły na ziemie polskie. I rzeczywiście, znajdują się one na czołowych pozycjach w zestawieniu wezwań charakterystycznych dla świątyń powstałych przed 1326 r. (11 kościołów pod wezwaniem Mikołaja, 9 – Wszystkich Świętych). Okazuje się jednak, iż były one równie popularne w wypadku świątyń młodszych, datowanych na lata 1326-1470 (10 kościołów Mikołaja, 7 – Wszystkich Świętych).

BIBLIOGRAFIA – ŹRÓDŁA

ŹRÓDŁA NIE OPUBLIKOWANE*

1. Liber Visitationis ecclesiarum in civitate ae Diaecesi Cracoviensi consistentium [...] Philippi Padniewski Episcopi Cracoviensi 1565.
2. Acta visitationis interioris decanatum Pilznensis, Ropcicensis, Bięcensis, Jaslensis, Mielcensis et Żmigrodensis ad Archidiaconatu Sandecensem pertinentium per R. D. Christophorum Kazimirski Praepositum Tarnoviensem [...] a. D. 1595 expeditae.
3. Acta visitationis Ecclesiarum in Archidiaconatu Lublinensi [...] consistentium per R. D. Georgium Zamoiski de Zamoście archidiaconum Lublinensem [...] gesta [...] a. D. 1595.
4. Acta visitationis exterioris Decanatum: Tarnoviensis, Dobcicensis, Woynicensis, Opatowicensis ad Archidiaconatum Cracoviensem pertinentium per Venerabilis Christophorum Kazimirski [...] a. D. 1596 et sequenti Anno [...] expeditae.
5. Visitatio ecclesiarum parochialium in decanatu Kielcensi consistentium per R. D. Stanislaum Sulowski Praepositum Kielcensem [...] factae a. D. 1597.
6. Acta visitationis ecclesiarum Collegiatarum, monasteriorum et aliarum ecclesiarum parochialium a. D. 1597/98 per ipsum Emin. Georgium Cardinalem Radziwiłł factae.
7. Acta visitationis exterioris decanatum ad archidiaconatum Cracoviensem pertinentium, Nempe: Paczanoviensis, Kijensis, Sokoliensis, Andrzejoviensis, Wrocimoviensis, Pleszoviensis et Vitoviensis per R. Christophorum Kazimirski [...] A. D. 1598 factae.
8. Visitatio ecclesiarum in archidiaconatu Zawichostensi Anno D. 1598. .
9. Acta visitationis exterioris decanatum Skalensis, Wolbromensis, Leloviensis, Bytomiensis et Plesnensis [...] R. D. Christophorum Kazimirski [...] a. D. 1598 factae.
10. Acta visitationis exterioris decanatum Oswiecimensis, Novi Montis, Zatoriensis et Skawinensis [...] per R. D. Christophorum Kazimirski [...] anno Domini 1598 [...] factae seu expeditae.
11. Zob. pozycja 26.
12. Compendium actorum visitationis [...] (AKMK-AV Cap. nr 65).
13. Visitatio decanatum Novi Montis, Volbromiensis, Leloviensis et Zatoriensis de mandato R. D. Bernardi Maciejowski episcopi Cracoviensis [...] anno Domini 1602.
14. Visitatio ecclesiarum et totius cleri in archidiaconatu Lublinensi [...] facta [...] in anno 1603.
15. Acta visitationis ecclesiarum archidiaconatus Sandomiriensis sub R. D. Bernardo Maciejowski [...] anno Domini 1604.
16. Acta visitationis exterioris decanatus Witoviensis, Opatowecensis, Skawinensis, Zatoriensis, Oswencimensis, Wolbromensis, Skalensis, Pacanoviensis et Sokoliensis autoritate R. D. Petri Tylicki [...] anno Domini 1610 facta.
17. Visitatio ecclesiarum in decanatu Kielcensi, Kunoviensi et Andreoviensi [...] anno Domini 1610 peracta autoritate R. D. Petri Tylicki.

* W pracy korzystałem z mikrofilmów znajdujących się w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy KUL.

18. Acta visitationis exterioris decanatus Skavinensis, Novi Montis, Oswencimensis, Zatoriensis [...] in anno Domini 1617 autoritate ordinaria factae sub felicibus auspiciis R. D. Martini Szyszkowski.
19. Visitatio externa decanatus Dobicensis, Lypnicensis, Voynicensis, Skalensis et Opatoviensis [...] anno Domini 1618 peracta.
20. Acta visitationis exterioris decanatum: Pacanoviensis, Kijensis, Sokoliensis, Andreoviensis, Wrocimoviensis, Proszovicensis, Vitowiensis et Bythomiensis [...] in anno 1618 factae.
21. Visitatio quindecim decanatum, nempe: Skavinensis, Zathoriensis, Novi Montis, Skalensis, Wrocimoviensis, Andreoviensis, Kijensis, Paczanoviensis, Oswiecimensis, Żywcensis, Witoviensis, Sokoliensis, Opatovecensis, Wielicensis et Pleznensis [...] in annis 1663-1665 expedita.
22. Acta visitationis decanatum Zawichostensis, Urzędoviensis et Opatoviensis [...] in anno Domini 1682 peractae.
23. Visitatio decanatus Boboviensis externa per Joannem Januszowski [...] Visitatio Ecclesiae Collegiatae civitatis Novae Sandecz [...] anno Domini 1608 [...] facta. Visitatio decanatus Sandecensis et Novi Fori externa [...] anno Domini 1608 facta.
24. Acta visitationis ecclesiarum archidiaconatus Zawichostensis (decanatus: Urzędoviensis, Zawichostensis, Opatoviensis) opera commissaria R. D. Jacobi Piasecki [...] in anno 1617 [...] confecta.

II. ŹRÓDŁA WYDANE

25. Akta wizytacji dekanatów bytomskiego i pszczyńskiego dokonanej w roku 1598 z polecenia Jerzego kardynała Radziwiłła, biskupa krakowskiego. (Z 2 reprodukcjami tekstów z oryginału). Wyd. M. Wojtas. Katowice 1938.
26. Akta wizytacji dekanatu krakowskiego 1599 roku przeprowadzonej z polecenia kardynała Jerzego Radziwiłła. Cz. 1. Wyd. Cz. Skowron. Lublin 1965.
27. J. D ł u g o s z. Liber beneficiorum diocesis Cracoviensis. T. 1-3. Opera Omnia. Wyd. A. Przeździecki. T. 7-9. Kraków 1863-1864.

INDEKS MIEJSCOWOŚCI I WEZWAŃ KOŚCIOŁÓW PARAFIALNYCH

Objaśnienia skrótów:

AV = akta wizytacji – pierwsza cyfra po tym skrótce odsyła do liczby porządkowej akt wizytacji wymienionych w bibliografii źródeł (s. 89), natomiast kolejne cyfry oznaczają strony w odpowiednich rękopisach wizytacji. LB I, II i III – oznaczają 1., 2., i 3. tom *Liber beneficiorum* J. Długosza; kolejne cyfry oznaczają z kolei strony w odpowiednich tomach *Liber. B. w.* – oznacza brak informacji na temat wezwania w odpowiednim źródle.

1. Abramowice – Av3, 112v, Av14, 509: Jakub; LB II, 540: b.w.
2. Andrychów – Av 10, 156v, AV12, 426v: Mateusz.
3. Babice – AV10, 131, AV12, 418v: Wszyscy Święci; LB II, 231: b.w.
4. Bachowice AV10, 189, AV12, 434: Bartłomiej.
5. Baćkowice – AV5, 49, AV12, 516, AV15, 61: Mikołaj i Mateusz; LB II 468: Mikołaj.
6. Bałtów – AV8, 35, AV12, 477v, LB II, 471: Andrzej.
7. Baranów – AV3, 134, AV14, 644: Narodzenie Jana Chrzciciela; 1549-1550: NMP i Jana Chrzc. (S z a f r a n, jw. s. 124-125).
8. Barcice – AV12, 173v: Wszyscy Święci; LB II 236: b.w.
9. Barwałd – AV10, 179v, AV12, 431v: Wniebowzięcie NMP.
10. Batorz – AV8, 12, AV12, 465v: Stanisław; LB II, 501, 576: b.w.
11. Bączal – AV2, 94, AV12, 56: Mikołaj.
12. Bejsce – AV4, 126v, 115, LB II, 410: Mikołaj.
13. Bełżyce – AV3, 5nb, AV14, 779: b.w.; LB II, 570: Nawrócenie św. Pawła.
14. Bestwina – AV10, 1 AV12, 384: Jakub; LB II, 292: b.w.
15. Beszowa – AV7, 7, AV12, 194: Piotr i Paweł.
16. Będzin – AV9, 181v, AV12, 368v: Trójca Św.; LB II, 189: b.w.
17. Biała – AV8, 16, AV12, 464v: Wszyscy Święci, LB II, 576: b.w.
18. Biała Górna – AV9, 114v, AV12, 347v. LB II, 213: Stanisław.
19. Biały Kościół – Av9, 22v, AV12, 320: Mikołaj, LB II, 51: Maria Magdalena.
20. Bidziny – AV8, 25, AV12, 489v: Piotr i Paweł, LB II, 479: Piotr.
21. Biechów AV7, 27v, AV12, 202, LB II, 453: Wszyscy Święci.
22. Biecz – AV2, 82, AV12, 35, AV6, 172: Boże Ciało i Piotr i Paweł.
23. Biegonice – AV12, 177v: Wawrzyniec, LB II, 250: b.w.
24. Bielany – AV10, 41v, AV12, 394: Mateusz.
25. Bieliny – AV15, 15: NMP, Wojciech i Stanisław, LB II, 363: Wojciech.
26. Bielszowice – AV9, 192, AV20, 136v, AV12, 372: b.w.
27. Biertoltowice – AV18, 73v, AV10, 2v, AV13, 384: Jan Chrzciciel.
28. Bieruń – AV9, 211v, AV12, 379, AV20, 152v: b.w., AV21, 362v: Bartłomiej.
29. Biesiadki – AV4, 98, AV12, 105v, LB II, 277: Mateusz.
30. Biezdzedza – AV2, 19, AV12, 9v, LB II, 288: Trójca Św. i Małgorzata.
31. Bieżanów – AV4, 2nb: Narodzenie NMP.
32. Binarowa – AV2, 88, AV12, 48: Michał Arch.
33. Biórków (Bierków) – AV7, 162v, AV12, 253v: Wniebowzięcie NMP.
34. Biskupice (dek. Bytom) – AV9, 192v, AV12, 372v, AV20, 144, LB II, 198: b.w.
35. Biskupice (dek Wieliczka) – AV4, 215v, AV12, 147: Zofia, LB II, 119: Marcin.
36. Biskupice (arch. Lublin) – AV3, 115, AV14, 380, LB II, 549 oraz 1435 r. (S z a f r a n, jw. s. 126-127): Stanisław.
37. Bobin – AV7, 194, AV12, 265: Anna, LB II, 146: Idzi.
38. Bobowa -AV12, 163v, AV23, 88, LB II, 237: Wszyscy Święci.
39. Bobrowniki – AV12, 309: Nawiedzenie NMP.

40. Boby – AV3, 6nlb, AV12, 472v, AV14, 451: Nawiedzenie NMP.
41. Bochnia – AV4, 191, AV12, 136v, LB II, 126: Mikołaj.
42. Bochtotnica – AV3, 6nlb, AV14, 595: Jan Ew. i Leonard, LB II, 556: Jan Ew.
43. Bodzanów – AV4, 217v, AV12, 147v: Piotr i Paweł, LB II, 109: b.w.
44. Bodzentyn – AV5, 4, AV6, 501, AV12, 507v: Wniebowzięcie NMP i Maria Magdalena, LB II, 460: Wniebowzięcie NMP.
45. Bogucice (dek. Kije) – AV7, 52v, AV12, 211: Jakub, LB II, 376: Krzysztof.
46. Bogucice (dek. Bytom) – AV9, 199, AV12, 375: Stefan.
47. Bojszowy – AV9, 211v, AV12, 379: Jan Chrzciciel.
48. Bolechowice – AV9, 20v, AV12, 319v, LB II, 29: Piotr.
49. Boleśław – AV4, 155, AV12, 123v, LB II, 432: Wojciech.
50. Borkowice – AV12, 281, LB II, 517: Św. Krzyż.
51. Borowa – AV2, 49, AV12, 21, LB II, 402 oraz 1403 r. (B. K u m o r, *Archidiakon* s. 139): Mikołaj.
52. Borów – AV8, 21, AV12, 458v, LB II, 504: Andrzej.
53. Borzęcin – AV4, 78v, AV12, 99v, LB II, 139: Narodzenie NMP.
54. Bóbrka – AV2, 108, AV12, 60v: Katarzyna, LB II, 287: b.w.
55. Bruśnik – AV12, 160v, AV23, 82, LB II, 303: Wniebowzięcie NMP.
56. Brzegi – AV7, 93v, AV12, 224, LB II, 68: Mikołaj.
57. Brzesko (Brzezok) – AV4, 89, AV12, 102v: Jakub.
58. Brzesko Nowe – AV7, 219v, AV12, 273: Wszyscy Święci.
59. Brzesko Stare – AV7, 217, AV12, 272v, LB II, 161: Piotr i Paweł.
60. Brzezice – AV4, 236v, AV12, 157: Mikołaj, LB II, 180: b.w.
61. Brzeziny (dek. Kielce) – AV5, 51, AV12, 516v, LB II, 457: Wszyscy Święci.
62. Brzeziny (dek. Pilzno) – AV2, 36, AV12, 11: Mikołaj, LB II, 280: b.w.
63. Brzeźce – AV9, 216v, AV12, 380v: Duch Święty.
64. Brzeźnica (dek. Lipnica) – AV4, 199v, AV12, 140: Piotr i Paweł, LB II, 181: Piotr.
65. Brzeźnica (dek. Zwoleń) – AV12, 298: Leonard, LB II, 565: b.w.
66. Brzeźnica (dek. Mielec) – AV2, 62, AV12, 17v, LB II, 278: Jan Chrzc.
67. Brzostek – AV2, 14, AV12, 7, LB II, 246: Św. Krzyż.
68. Brzoza – AV12, 295: Bartłomiej.
69. Brzozowa – AV4, 105v, AV12, 107v, LB II, 276: Mikołaj.
70. Brzyska – AV2, 16, AV12, 8v, LB II, 278: Maria Magdalena.
71. Busko – AV6, 434, AV7, 32v, AV12, 204v, LB II, 379, LB III, 89: NMP.
72. Bychawa – AV3, 64, AV14, 485, LB II, 544: Piotr i Paweł.
73. Bychawka – AV3, 65v, AV14, 490 oraz 1332 r. (S z a f r a n, jw. s. 129-130): Wszyscy Święci.
74. Bydlin – AV9, 65, AV12, 331v: Podwyższenie Krzyża Św.
75. Bystrzyca – AV3, 131, AV14, 246 oraz 1452 r. (S z a f r a n, jw. s. 131): Wniebowzięcie NMP, LB II, 575: b.w.
76. Bytom – AV9, 190v, AV12, 371: NMP, LB II, 203: Andrzej.
77. Bytom-Gliwice – AV9, 189, AV12, 370v: Małgorzata.
78. Cerekiew – AV7, 226, AV12, 275, LB II, 126: Wawrzyniec.
79. Cerekiew Nowa – AV12, 287v: Stanisław, LB II, 533: b.w.
80. Charzowice – AV15, 7v: Mikołaj, LB II, 366: b.w.
81. Chechło – AV10, 76, AV12, 404v, LB II, 195: Narodzenie NMP.
82. Chełm – AV4, 187, AV12, 135, LB II, 113: Jan Chrzciciel.
83. Chełm Wielki – AV9, 210, AV12, 378v: Trójca Św.
84. Chlewice – AV7, 103v, AV12, 228: Filip i Jakub Mn.
85. Chlewiska – AV12, 281v, LB II, 518: Stanisław.

86. Chlina – AV9, 77, AV12, 335, LB II, 97: Bartłomiej.
87. Chmielnik – AV7, 38, AV12, 206v: b.w., LB II, 388: Wszyscy Święci.
88. Chobrzany – AV15, 43: b.w., LB II, 350: Jan Ew.
89. Chocznia – AV10, 160v, AV12, 427: Jan Chrzyciel, LB II, 232: b.w.
90. Chodeł – AV3, 102v: Trójca Św., AV14, 405: NMP i Trójca Św.
91. Chodów – AV9, 40, AV12, 324v: Jan Chrzyciel.
92. Chomętów – AV7, 47, AV12, 209v; Mateusz, LB II, 392: Mateusz i Maria Magdalena.
93. Chomranice – AV12, 169v: Marcin.
94. Chorzelów – AV2, 50, AV12, 21v: Wszyscy Święci, LB II, 311: b.w.
95. Chorzów (Charzów) – AV9, 194, AV12, 373v: Maria Magdalena.
96. Chotcza – AV3, 81, AV12, 502v, AV14, 715, LB II, 567: Trójca Św.
97. Chotel Czerwony – AV7, 57v, AV12, 212: Bartłomiej, LB II, 372: Stefan.
98. Choberz – AV7, 78, AV12, 219: Wniebowzięcie NMP, LB II, 171: b.w.
99. Chronów – AV4, 205, AV12, 142: b.w., LB II, 308: Duch Święty.
100. Chruszczobród – AV9, 169, AV12, 365: Anna, LB II, 194? NMP, Stanisław i Bernard.
101. Chrzanów – AV10, 65, AV12, 401v, LB II, 203: Mikołaj.
102. Chybice – AV5, 16, AV12, 510v, LB II, 490: Małgorzata.
103. Ciągowice – AV9, 167, AV12, 364v: Bartłomiej i Katarzyna, LB II, 188: Mikołaj i Bartłomiej.
104. Cieklin – AV2, 126, AV12, 54v: Michał Arch.
105. Ciepiałów (Grzymałów) – AV3, 83, AV12, 503: Duch Święty, Wniebowzięcie NMP i Mikołaj, LB II, 555: Św. Krzyż.
106. Ciężkowice – AV2, 143, AV12, 44: Andrzej.
107. Cmolas – AV15, 24v, LB II, 270: Stanisław.
108. Cudzynowice – AV7, 196v, AV12, 265v, LB II, 144: Wszyscy Święci.
109. Czaniec – AV10, 32v, AV12, 391v, LB II, 291: Bartłomiej.
110. Czaple Wielkie – AV9, 38, AV12, 324: Bartłomiej, LB II, 41: Boże Ciało.
111. Czarnocin – AV7, 73, AV12, 217: Wniebowzięcie NMP, LB II, 415: NMP.
112. Czarny Dunajec – AV12, 189v: Trójca Św.
113. Czarny Potok – AV12, 180, LB II, 301: Marcin.
114. Czchów – AV4, 163v, AV12, 126, LB II, 239: Narodzenie NMP.
115. Czeladź – AV9, 184v, AV12, 369, LB II, 198: Stanisław.
116. Czemierniki k/Kocka – AV3, 122v, AV14, 299: Stanisław i Jan Chrzc.
117. Czemierniki k/Biskupic – AV3, 5nlb, AV14, 779: b.w., LB II, 550: Wincenty.
118. Czermín – AV2, 48, AV12, 20v, LB II, 403: Klemens.
119. Czermna – AV2, 90, AV12, 56v: Marcin.
120. Czernichów – AV10, 115v, AV12, 415: Mikołaj, LB II, 124: Trójca Św.
121. Częstoborowice – AV3, 6nlb, AV14, 505: Piotr i Paweł.
122. Częstochowa – AV9, 126v, AV12, 351v, LB II, 220: Zygmunt.
123. Czudec – AV2, 28, AV12, 28, LB II, 255: Marcin.
124. Czulice – AV7, 181, AV12, 259, LB II, 40: Mikołaj.
125. Czyżów – AV8, 44, AV12, 458, LB II, 494: Wszyscy Święci.
126. Ćmielów – AV8, 33, AV12, 483v: Wniebowzięcie NMP.
127. Ćwiklice – AV9, 213v, AV12, 379v: Marcin.
128. Daleszyce – AV5, 43, AV12, 515v, LB II, 457: Michał Arch.
129. Dalewice – AV7, 162, AV12, 253: Zwiastowanie NMP.
130. Dankowice – AV10, 6, AV12, 384v: Jerzy.
131. Dąbrowa Tarnowska – AV4, 159, AV12, 124v, LB II, 431: Wszyscy Święci.
132. Denków – AV12, 478: Stanisław i 11 Tysięcy Dziewic.

133. Dębica – AV2, 42, AV12, 18, LB II, 261: Małgorzata 1451 r. (K u m o r. *Archidiakonat* s. 144): Jadwiga i Małgorzata.
134. Dębno (dek. Wojnicz) – AV7, 93v, AV12, 104: Trójca Św.
135. Dębno Nadbrzeżne – AV8, 44, AV12, 491: Mikołaj, LB II, 510: b.w.
136. Dębno (dek. Kielce) – AV5, 14, AV12, 511, LB II, 464: Mikołaj.
137. Dębno Spiskie – AV12, 186: Michał Arch., 1335 r. (Kumor. *Archidiakonat* s. 168): Michał Arch.
138. Dębowiec – AV2, 124, AV6, 266, AV12, 54: Bartłomiej.
139. Dłużec – AV9, 65v, AV12, 332, LB II, 222: Mikołaj.
140. Dobczyce – AV4, 47, AV12, 87v: Jan Chzcz. i Jan Ew., LB II, 185: Jan Chrzciciel.
141. Dobra – AV4, 55v, AV 12, 90v, LB II, 265: Szymon i Juda.
142. Dobrków – AV2, 40, AV12, 12v: Narodzenie NMP, LB II, 294: Wniebowzięcie NMP.
143. Dobrowoda – AV4, 144v, AV12, 120v, LB II, 374: Maria Magdalena.
144. Dobrzeczków – AV2, 32, AV12, 31v: Stanisław, LB II, 263 i 293: b.w.
145. Drążgów – AV12, 309: Wniebowzięcie NMP.
146. Drochlin – AV9, 109, AV12, 346, LB II, 100 i 219: Filip i Jakub.
147. Droginia – AV4, 45v, AV12, 86v, LB II, 183: Wojciech.
148. Drugnia – AV7, 41, AV12, 207v: Wawrzyniec, LB II, 392: Zygmunt, XV w. (W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 47-48): Wawrzyniec, Bartłomiej i Zygmunt.
149. Dukla – AV2, 111, AV12, 61v: Maria Magdalena.
150. Dyss – AV3, 5n1b, AV14, 779: b.w., 1381 i 1565 r. (S z a f r a n, jw. s. 137-138): Jan Chrzciciel.
151. Działoszyce – AV7, 65, AV12, 214v, 1413 r. (W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 137-138): Florian, LB II, 416, 455: b.w.
152. Dzieńkowice – AV9, 205v, AV12, 376v: Wszyscy Święci.
153. Dziekanowice – AV4, 49, AV12, 88: b.w., LB II, 111: Maria Magdalena i Mikołaj.
154. Dzierżnia – AV7, 63v, AV12, 214, LB II, 65: Maria Magdalena.
155. Dzierzgow – AV7, 99, AV12, 226: Wniebowzięcie NMP, LB II, 98: Wniebowzięcie NMP i Klemens.
156. Dzierzkowice – AV8, 6, AV12, 470: Maria Magdalena i Stanisław, LB II, 512: Mikołaj
157. Dzikowiec – AV15, 21v: Mikołaj.
158. Frydrychowice – AV10, 153, AV12, 426: Michał Arch., LB II, 231: b.w.
159. Frysztak – AV2, 22, AV12, 10v: Narodzenie NMP.
160. Gaj – AV10, 236v, AV12, 448: Narodzenie NMP, LB II, 184: Wniebowzięcie NMP
161. Garbów – AV3, 51, AV14, 603, LB II, 540: Wojciech.
162. Gawłuszowice – AV15, 27, LB II, 395: Wojciech.
163. Gdów – AV4, 212, AV12, 145v, LB II, 118: Narodzenie NMP.
164. Giebło (Kiebło) – AV9, 73v, AV12, 334: Jakub, LB II, 218: b.w.
165. Giebułtów – AV9, 15v, AV12, 318, LB II, 61: Idzi.
166. Gieraltowice – AV10, 150, AV12, 425: Marcin, LB II, 230: b.w.
167. Gierzyce (Gedczyce) – AV8, 28, AV12, 488v, LB II, 498: Mikołaj.
168. Gilowice – AV10, 22, AV12, 389: Andrzej.
169. Głębowice – AV10, 147v, AV12, 424v: Maria Magdalena.
170. Głogów – AV2, 81, AV12, 26: Trójca Św.
171. Głowaczów – AV10, 222, AV12, 444v: Mikołaj, LB II, 177: b.w.
172. Głowaczów (dek. Zwolen) – AV12, 295v: Wawrzyniec, LB II, 557: b.w.
173. Gnojnik – AV4, 204v, AV12, 142: Marcin, LB II, 267: b.w.
174. Gnojno – AV7, 38v, AV12, 206v, LB II, 443: Jan Chrzciciel.
175. Goczałkowice – AV9, 217v, AV12, 381v: Jerzy.
176. Gogolów – AV12, 21, AV12, 10: Katarzyna.

177. Goleniowy – AV9, 96v, AV12, 341, LB II, 102: Narodzenie NMP.
178. Gołaczewy – AV9, 63, AV12, 331, LB II, 57: Maria Magdalena.
179. Gołąb – AV3, 6nlb, AV12, 301, AV14, 656: Florian, LB II, 548: b.w.
180. Gołcza – AV9, 48, AV12, 326v, LB II, 38: Maurycy.
181. Goraj – AV8, 15, AV12, 465: Bartłomiej, LB II, 503 i 576: b.w.
182. Gorenice – AV10, 93v, AV12, 409v, LB II, 200: Mikołaj.
183. Gorlice – AV2, 137, AV12, 42: Narodzenie NMP.
184. Gorzków – AV7, 200v, AV12, 266v: Małgorzata.
185. Gorzyce – AV15, 5, LB II, 354: Wit.
186. Gosprzydowa – AV4, 170, AV12, 129: 11 Tysięcy Dziewic, LB II, 270: Narodzenie NMP.
187. Goszcza – AV9, 10v, AV12, 317, LB II, 52: Wawrzyniec.
188. Gościeradów – AV8, 20, AV12, 469, LB II, 504: Jan Chrzyciel.
189. Goźlice – AV15, 65v, LB II, 332: Wniebowzięcie NMP.
190. Góra Ropczycka – AV2, 69, AV12, 24, LB II, 281: Jakub.
191. Góra Zbylitowska – AV4, 19, AV12, 72v: Podwyższenie Krzyża Św.
192. Górka – AV7, 180v, AV12, 259, LB II, 41: Wszyscy Święci.
193. Górnio – AV15, 18: Ofiarowanie NMP.
194. Góry – AV7, 84v, AV12, 220v, LB II, 66 i 72: Bartłomiej.
195. Góry Wysokie – AV8, 43, AV12, 493v, LB II, 494: Wit.
196. Górzno – AV12, 305: Katarzyna.
197. Grabie (Wolica) – AV7, 174, AV12, 256v: Wniebowzięcie NMP.
198. Graboszyce – AV10, 150v, AV12, 425: Andrzej.
199. Gręboszów – AV4, 139, AV12, 119: Wniebowzięcie NMP. LB II, 405: NMP.
200. Grębów – AV15, 38: Wojciech.
201. Grodziec – AV9, 179v, AV12, 367v. LB II, 197: Katarzyna.
202. Gromnik – AV12, 146, AV12, 45, LB II, 269: Marcin.
203. Gródek – AV12, 298v: Andrzej i Anna.
204. Grójec (Grodziec) – AV10, 44v, AV12, 395: Wawrzyniec.
205. Grudzyń – AV7, 86, AV12, 222; Piotr i Paweł.
206. Gruszów – AV4, 62v, AV12, 93: Rozesłanie Apostołów.
207. Grybów – AV12, 161v, AV23, 124, LB II, 140: Katarzyna.
208. Grywałd – AV12, 184: Marcin.
209. Gryzikamień – AV15, 58: Boże Ciało.
210. Gumniska – AV2, 41, AV12, 12, LB II, 264: Mikołaj.
211. Gwoździec – AV4, 99v, AV12, 105v: Katarzyna, LB II, 139: b.w.
212. Harbutowice – AV10, 214v, AV12, 442v: Wniebowzięcie NMP i Marcin.
213. Harkłowa (dek. Nowy Targ) – AV12, 186v: Narodzenie NMP.
214. Harkłowa (dek. Jasto) – AV2, 128, AV12, 55: Dorota.
215. Igołomia – AV7, 185v, AV12, 260v, LB II, 158: Narodzenie NMP.
216. Iłża – AV5, 29, AV12, 513, AV6, 523, LB II, 481: Wniebowzięcie NMP.
217. Imbramowice – AV9, 51, AV12, 327v: Benedykt.
218. Imielno – AV7, 87v, AV12, 222v: Maria Magdalena, LB II, 66: NMP i Mikołaj.
219. Inwałd – AV10, 158, AV12, 426v: Narodzenie NMP.
220. Irządze – AV9, 91, AV12, 340: Wacław, LB II, 206: b.w.
221. Iwaniska – AV15, 58v: Katarzyna.
222. Iwanowice – AV9, 34v, AV12, 323: Wszyscy Święci.
223. Iwkowa – AV12, 168, LB II, 238: Św. Krzyż.
224. Izdebnik – AV10, 209v, AV12, 440v: Małgorzata.
225. Jadowniki – AV4, 91v, AV12, 103: Prokop, LB II, 267: b.w.
226. Jakubkowice – AV12, 168v, LB II, 242: Piotr i Paweł.

227. Jangrot – AV9, 55, AV12, 328v, LB II, 56: Wszyscy Święci.
228. Janików – AV8, 24, AV12, 490v: b.w., AV22, 24, AV24, 48: Anna.
229. Janina – AV7, 29v, AV12, 204, LB II, 379: Wojciech.
230. Jankowice Kościelne – AV12, 492v, LB II, 496: Tomasz Bp.
231. Janowiec – AV3, 77, AV12, 502, AV14, 700: Małgorzata.
232. Jarosławice – AV12, 286v: Wszyscy Święci.
233. Jaroszyn – AV3, 6nlb, AV12, 300, AV14, 678, LB II, 563: Wojciech.
234. Jasień – AV4, 87, AV12, 102, LB II, 276: Wniebowzięcie NMP.
235. Jasto – AV2, 97, AV12, 49, AV6, 227: Wniebowzięcie NMP i Wszyscy Święci, LB II, 284: b.w.
236. Jastrząb – AV5, 27, AV12, 512v, LB II, 487: Jan Chrzyciel.
237. Jastrząbka – AV4, 2, AV12, 66v: Św. Krzyż.
238. Jastrzębie – AV12, 160, AV23, 66: Bartłomiej.
239. Jaśliska – AV2, 109, AV12, 61: Katarzyna.
240. Jawiszowice – AV10, 7, AV12, 385: Marcin.
241. Jawornik – AV4, 41v, AV12, 85: Znalezienie Krzyża Św., LB II, 258: Maria Magdalena.
242. Jaworzno – AV10, 69, AV12, 402v: Wojciech i Katarzyna.
243. Jazowsko – AV12, 180v, LB II, 301: Narodzenie NMP, AV23, 47: NMP.
244. Jedlicze – AV2, 104, AV12, 51v: Łukasz.
245. Jedlnia – AV12, 294v: Mikołaj, LB II, 529: b.w.
246. Jeleśnia (Jeleśno) – AV10, 20, AV12, 388v: Wojciech.
247. Jerzmanowice – AV9, 24v, AV12, 320v, LB II, 55: Bartłomiej.
248. Jędrzejów – AV7, 95, AV12, 224v, LB II, 70: Katarzyna.
249. Jodłowa – AV2, 11, AV12, 6: Stanisław.
250. Jodłownik – AV4, 62, AV12, 92v, AV19, 24: b.w.
251. Jodłówka – AV4, 20, AV12, 73v: Mikołaj.
252. Jordanów – AV4, 27, AV12, 79v: Wawrzyniec.
253. Jurków – AV7, 78, AV12, 218v, AV20, 46v: b.w., AV21, 305: Teresa.
254. Jurków (dek. Tarnów) – AV4, 17, AV12, 72: Mikołaj, LB II, 135, 272: b.w.
255. Kalina – AV7, 127v, AV12, 239v, LB II, 82: Wszyscy Święci.
256. Kamienica – AV12, 182, AV23, 51: Nawiedzenie NMP, LB II, 245: NMP.
257. Kamiień – AV9, 195v, AV12, 374: Piotr i Paweł, LB II, 198: b.w.
258. Kamionka – AV3, 5nlb, AV14, 779: b.w., 1565 i 1605 r. (S z a f r a n, jw. s. 142-143): Piotr i Paweł.
259. Kamionka Wielka – AV12, 174v: Bartłomiej, LB II, 249: Katarzyna.
260. Kanina – AV12, 170v: Maria Magdalena.
261. Karczmisska – AV3, 6nlb, AV14, 573: Wawrzyniec.
262. Kargów – AV7, 23, AV12, 200, LB II, 447: Władysław.
263. Kazanów – AV12, 291: Jan Chrzyciel.
264. Kazimierz – AV3, 69v, AV14, 535: Jan Chrzyciel i Bartłomiej, LB II, 553: Bartłomiej i Jan Chrzyciel.
265. Kazimierza Mała – AV7, 62, AV12, 213v, LB II, 145, 418: Wniebowzięcie NMP.
266. Kazimierza Wielka – AV7, 198, AV12, 266, LB II, 142: Św. Krzyż.
267. Kęty – AV10, 34v, AV12, 392, LB II, 226: Małgorzata.
268. Kidów – AV9, 75, AV12, 334v: Wszyscy Święci, LB II, 218: b.w.
269. Kielce – AV6, 466: Wniebowzięcie NMP, LB I, 436, LB II, 456: NMP.
270. Kiełczewice – AV3, 62: Nawiedzenie NMP, 1431 r. (S z a f r a n, jw. s. 144-145) i AV14, 477: Trójca Św. i Nawiedzenie NMP.
271. Kiełczyzna – AV15, 56v, LB II, 326: Mikołaj.
272. Kije – AV7, 36, AV12, 206: Piotr i Paweł, LB II, 11, 378: b.w.

273. Klecie – AV2, 16, AV12, 8, LB II, 246: Leonard.
274. Klecza Dolna – AV10, 182, AV12, 432: Wawrzyniec, LB II, 231: b.w.
275. Kleczanów – AV15, 70: Katarzyna, LB II, 336: Katarzyna i Stanisław.
276. Klementowice – AV3, 5nlb, AV14, 779: b.w., LB II, 555: Trójca Św. i Katarzyna, 1418 r. (S z a f r a n, jw. s. 145-146): Trójca Św., Klemens i Katarzyna.
277. Klikuszowa – AV12, 189: Marcin.
278. Kluczkowice – AV3, 5nlb, AV14, 779: b.w.
279. Kluszkowce – AV12, 186: Jan Chrzcziciel.
280. Kłobuck – AV9, 122v, AV12, 349v: Marcin, LB II, 212: Marcin i Małgorzata.
281. Kłoczew (Kłoczów) – AV12, 307: Jan Chrzcziciel.
282. Knyszyńska Wola – AV1, 81, AV12, 232v, AV20, 69: Katarzyna.
283. Kobylanki – AV2, 133, AV12, 40v: Jan Chrzcziciel.
284. Kobylany – AV2, 112, AV12, 62: Narodzenie NMP.
285. Kocina – AV4, 129v, AV12, 115v, LB II, 413: Wszyscy Święci.
286. Kock – AV3, 5nlb, AV14, 309 i 779, LB II, 566: Wniebowzięcie NMP.
287. Kolbuszowa – AV15, 22v: Wszyscy Święci.
288. Kołaczyce – AV2, 17, AV12, 9: Narodzenie NMP, LB II, 279, 288: NMP.
289. Konieczkowa – AV2, 26, AV12, 28v: Maria Magdalena, 1460-1464 r. (K u m o r. *Archi-diakonat* s. 253-254): Maria Magdalena, Stanisław i Mikołaj.
290. Koniemłoty – AV7, 11, AV12, 196: Narodzenie NMP, LB II, 325: b.w.
291. Koniusza – AV7, 157v, AV12, 252: Piotr i Paweł, LB III 69: Piotr.
292. Konopnica – AV3, 110, AV14, 523 oraz LB II, 539 i 1428 r. (S z a f r a n, jw. s. 147-148): Katarzyna.
293. Końskowola (Witowska Wola) – AV3, 125v: Andrzej i Podwyższenie Krzyża Św., AV14, 625: Znalezienie Krzyża Św., LB II, 571: Św. Krzyż.
294. Kopki – AV12, 17v: Marcin.
295. Koprzywnica – AV15, 43v, LB II, 320: Wszyscy Święci.
296. Korczyn Nowy – AV4, 133v, AV12, 116v, LB II, 438: Elżbieta.
297. Korczyn Stary – AV4, 131v, AV12, 116, LB II, 439: Mikołaj.
298. Korytnica – AV7, 48, AV12, 209v: Florian, LB II, 393: Jan Chrzc.
299. Korytnica (dek. Stężycza) – AV12, 307v: Bartłomiej.
300. Korzenna – AV12, 163, AV23, 21: Jan Chrzcziciel, LB II, 302: 11 Tysięcy Dziewic.
301. Korzkiew – AV9, 18, AV12, 319: Jan Chrzcziciel, LB II, 33, 62: b.w.
302. Kossocice – AV4, 232, AV12, 156: Maria Magdalena, LB II, 130: b.w.
303. Kossów – AV7, 99, AV12, 226, LB II, 91: b.w., AV17, 480. AV20, 60, AV21, 168v: Wszyscy Święci.
304. Koszyce – AV7, 206v, AV12, 269: Mikołaj i Maria Magdalena, LB II, 173: Maria Magdalena.
305. Kościelec (dek. Nowa Góra) – AV10, 62v, AV12, 401, LB II, 46 i 202: Jan Chrzcziciel.
306. Kościelec (dek. Witów) – AV7, 194, AV12, 265, LB II, 165 i 129: Wojciech.
307. Kotuszów – AV7, 17, AV12, 198, AV20, 12v, LB II, 387 i 452: b.w., AV1, 56: Jakub.
308. Kowala Stępcocina – AV12, 285v, LB II, 519: Wojciech.
309. Koziegłowy – AV9, 154v, AV12, 360, LB II, 191: Boże Ciało.
310. Koziegłówki – AV9, 159v, AV12, 362: Wojciech, LB II, 192: Mikołaj i Wojciech.
311. Kozienice – AV12, 297v: Św. Krzyż.
312. Kozirynek (Radzyń) – AV3, 217, AV12, 497: Zwiastowanie NMP, LB II, 559: Trójca Św.
313. Kozłów (dek. Wrocimowice) – AV7, 130v, AV12, 241, LB II, 88 i 91: Wszyscy Święci.
314. Kozłów (Kozłówek-dek. Ropczyce) – AV2, 33, AV12, 32: Dorota.
315. Kozy (Dwiekozy) – AV 10, 10v, AV12, 386v: Szymon i Juda, LB II, 291: b.w.
316. Kraków-Rynek Gł. – AV11, 49, LB II, 2: NMP.

317. Kraków – AV11, 25, LB II, 6-7: Wszyscy Święci.
318. Kraków – AV11, 64, LB II, 12: Anna.
319. Kraków-Kleparz – AV11, 82, LB II, 26: Florian.
320. Kraków-Skałka – AV11, 152, LB II, 21: Michał Arch. i Stanisław.
321. Kraków-Kazimierz – AV11, 143, LB II, 21: Jakub W.
322. Kraków Kazimierz – AV6, 1, LB II, 21: Boże Ciało.
323. Kraków – AV11, 52, LB II, 14: Stefan.
324. Kraków – AV11, 63, LB II, 21: Duch Święty.
325. Kraków – AV11, 115, LB II, 27: Mikołaj.
326. Krasienin – AV3, 6nlb, AV14, 339: Narodzenie NMP, LB II, 544: Sebastian.
327. Kraśnik – AV8, 10: Wniebowzięcie NMP, AV12, 467v: NMP i Augustyn, LB II, 499: b.w.
328. Krępa – AV3, 88v, AV12, 504, AV14, 733: Piotr i Paweł, LB II, 574: Piotr.
329. Krężnica Jara – AV3, 5nlb i 60, LB II, 540: b.w., 1433 r. (S z a f r a n, jw. s. 150-151): Florian.
330. Kroczyce – AV9, 142v, AV12, 356: Maria Magdalena, LB II, 95: b.w.
331. Kromołów – AV9, 148v, AV12, 357v, LB II, 210: Mikołaj.
332. Krościenko – AV12, 183v: Wszyscy Święci.
333. Królówka – AV4, 182v, AV12, 133v, LB II, 177: Jakub.
334. Kruźlowa – AV12, 162, AV23, 151, LB II, 302: Narodzenie NMP.
335. Kryniki – AV5, 34, AV12, 513v: Narodzenie NMP, LB II, 486: Marcin.
336. Krzęcice – AV7, 110v, AV12, 230: b.w., LB II, 68: Prokop.
337. Krzczonów – AV3, 66, AV14, 494: Wniebowzięcie NMP.
338. Krzeszowice – AV10, 103, AV12, 412, LB II, 64: Marcin.
339. Krzeszów – AV10, 173, AV12, 430v: Katarzyna.
340. Krzęcin – AV10, 198, AV12, 438: Wniebowzięcie NMP, LB II, 21: b.w.
341. Krzywaczka – AV10, 220, AV12, 444: Trójca Św.
342. Krzyżanowice (dek. Kielce) – AV5, 28, AV12, 512v, LB II, 475: Wszyscy Święci.
343. Krzyżanowice (dek. Lipnica) – AV4, 198, AV12, 140, LB II, 130: Duch Święty.
344. Krzyżanowice (dek. Kije) – AV7, 54, AV12, 211v: Wawrzyniec, LB II, 376, LB III, 101: b.w., 1253 r. (W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 57-58): NMP.
345. Książ Mały – AV7, 116v, AV12, 234, LB II, 85: Narodzenie NMP.
346. Książ Wielki – AV7, 118, AV12, 234v: Wojciech, LB II, 83: b.w.
347. Książnice (dek. Witów) – AV7, 212v, AV12, 271: Wniebowzięcie NMP, LB II, 167: Stefan.
348. Książnice (dek. Mielec) – AV2, 57, AV12, 15: Jan Chrzc., LB II, 295: b.w.
349. Książnice (dek. Pacanów) – AV7, 4, AV12, 193, LB II, 424: Małgorzata.
350. Kunów – AV5, 35, AV12, 514, LB II, 476: Władysław.
351. Kurozwęki – AV7, 15, AV12, 197: b.w., LB II, 451: Wniebowzięcie NMP.
352. Kurów – AV3, 57v, 5nlb, AV14, 779: b.w., LB II, 570: Idzi.
353. Lanckorona – AV10, 211v, AV12, 441v: Jan Chrzc., LB II, 308: b.w.
354. Lasocin – AV8, 25, AV12, 491: Trójca Św.
355. Lelów – AV9, 100, AV12, 342v: Marcin, LB II, 213, 215: b.w.
356. Lelów-Staromieście – AV9, 105v, AV12, 345: Wniebowzięcie NMP.
357. Leńcze – AV10, 205v, AV12, 430: Piotr i Paweł.
358. Łędziny – AV9, 207v, AV12, 378, LB II, 226: Klemens.
359. Libusza – AV2, 131, AV12, 40v: Narodzenie NMP.
360. Lipniki – AV2, 130, AV12, 40, LB II, 180: Marcin.
361. Lipnica Morowana – AV4, 172, AV12, 129v, LB II, 140: Andrzej.
362. Lipnica Wielka – AV12, 165, LB II, 238: Nawiedzenie NMP, AV23, 28: NMP.
363. Lipnik – AV10, 10v, AV12, 386: Wniebowzięcie NMP, LB II, 291: b.w.

364. Lipowa – AV10, 15v, AV12, 387v: Bartłomiej.
365. Lipsko – AV3, 88 i 5nlb, AV14, 728: b.w., 1687 r. (S z a f r a n, jw. s. 152): Mikołaj.
366. Lisia Góra – AV4, 1, AV12, 66: Wojciech, LB II, 308: b.w.
367. Lisów – AV7, 44v, AV12, 208v: Mikołaj, LB II, 390: Andrzej.
368. Liszki – AV10, 113, AV12, 414v, LB II, 123: Mikołaj.
369. Lubartów – AV3, 6nlb, AV14, 326: Anna.
370. Lubcza – AV2, 10, AV12, 6: Mikołaj, LB II, 259: b.w.
371. Lubcza (dek. Jędrzejów) – AV7, 116, AV12, 232: Agnieszka, LB II, 223: b.w.
372. Lubla – AV2, 20, AV12, 10: Mikołaj, LB II, 278: b.w.
373. Lublin – AV3, 1, AV14, 5, LB II, 536: Michał Arch.
374. Luborzycza – AV7, 164v, AV12, 253v, LB II, 152: Św. Krzyż.
375. Lubsza – AV9, 159v, AV12, 362: Jakub W.
376. Lubzina – AV2, 63, AV12, 17v: Mikołaj, LB II, 295: b.w.
377. Ludźmierz – AV12, 189: Wniebowzięcia NMP, 1234 i 1333 r. (B. K u m o r. *Archidiaconat* s. 176): NMP.
378. Lutcza – AV2, 25, AV12, 29: Wniebowzięcie NMP, LB II, 257: Narodzenie NMP.
379. Łągów – AV5, 47, AV12, 516: Michał Arch. i Zygmunt, LB II, 466: b.w.
380. Łany Wielkie (Żarnowiec Stary) – AV9, 85, AV12, 337: Wojciech.
381. Łańcuchów – AV3, 5nlb, AV14, 779: b.w., LB II, 547: Wojciech.
382. Łapanów – AV4, 64v, AV12, 93v: Bartłomiej, LB II, 131: b.w.
383. Łapczyca – AV4, 188v, AV12, 136: Zwiastowanie NMP, LB II, 125: Narodzenie NMP.
384. Łazany – AV4, 214, AV12, 146v: Św. Krzyż.
385. Łącko – AV12, 181, AV23, 54, LB II, 250: Jan Chrzc.
386. Łączki Jagiellońskie – AV2, 24, AV12, 29v: Andrzej, LB II, 281: b.w.
387. Łączki Kucharskie – AV2, 38, AV12, 33v: Wszyscy Święci, LB II, 248: b.w.
388. Łąka – AV9, 217, AV12, 381: Jadwiga.
389. Łęczna – AV3, 117v, LB II, 549: Maria Magdalena, AV14, 361: Maria Magdalena i Stanisław.
390. Łękawica – AV10, 24v, AV12, 390: Michał Arch.
391. Łękawica (dek. Tarnów) – AV4, 12, AV12, 70: Mikołaj, LB II, 280: b.w.
392. Łęki Górne – AV2, 7, AV12, 5: Bartłomiej.
393. Łęki Wielkie – AV2, 23, AV12, 29: Marcin, 1293 r. (K u m o r. *Archidiaconat* s. 256-257): Mikołaj.
394. Łętkowice – AV7, 137v, AV12, 243v: Trójca Św.
395. Łętownia – AV4, 29, AV12, 80: Szymon i Juda.
396. Łężyny – AV2, 122, AV12, 53: Mikołaj.
397. Łodygowice – AV10, 13, AV12, 386v: Szymon i Juda, LB II, 290: b.w.
398. Łoniów – AV15, 46, LB II, 345: Mikołaj.
399. Łopuszna – AV12, 186v: Trójca Św. i Antoni.
400. Łososina – AV4, 71, AV12, 96, LB II, 182: Wszyscy Święci.
401. Łubienko – AV2, 120, AV12, 52v: Szymon i Juda.
402. Łukawa – AV8, 37, AV12, 493, LB II, 495: Katarzyna.
403. Łukowa – AV7, 48, AV12, 209v: Jan Chrzc., LB II, 394: Nawiedzenie NMP, 1408 r. (W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 59-60): NMP.
404. Łukowica – AV12, 179v: Andrzej, LB II, 249 i 280: b.w.
405. Łuków – AV3, 207, AV6, 620, AV12, 495, AV14, 113, LB II, 567: Narodzenie NMP.
406. Łużna – AV2, 141, AV12, 43: Marcin.
407. Łysobyki – AV3, 5 nlb: b.w.
408. Maciejowice – AV12, 304: Wniebowzięcie NMP.
409. Makowisko – AV2, 112, AV12, 62: Mateusz, LB II, 278: b.w.

410. Maków Podhalański – AV10, 168, AV12, 429v: Klemens i Zofia.
411. Mała – AV2, 39, AV12, 33v: Michał Arch.
412. Małoszów – AV7, 144v, AV12, 245: Mikołaj, LB II, 169: b.w.
413. Maniowy – AV12, 185v: Mikołaj.
414. Marcyporeba – AV10, 197v, AV12, 436v: Marcin.
415. Markuszów – AV3, 53v, AV14, 614, LB II, 572: Małgorzata.
416. Melsztyn – AV4, 101, AV12, 106: Podwyższenie Krzyża Św., LB II, 139: Św. Krzyż.
417. Mełgiew – AV3, 5nb, AV14, 394, LB II, 551: Wit.
418. Męcina – AV12, 170: Antoni, LB II, 301: b.w.
419. Michałkowice – AV9, 197, AV12, 374v: Michał Arch.
420. Michałów – AV7, 82, AV12, 220, LB II, 383: Wawrzyniec, 1375-1385 r. (W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 149): Boże Ciało i Wawrzyniec.
421. Michów – AV3, 133, AV14, 318: Wniebowzięcie NMP.
422. Michów (Mnichów-dek. Kielce) – AV5, 42, AV12, 479 i 515: Katarzyna, LB II, 486: b.w.
423. Miechocin – AV15, 31, LB II, 358: Maria Magdalena.
424. Miechowice – AV9, 192v, AV12, 372v, AV20, 144v: b.w.
425. Miedzna – AV9, 215v, AV12, 380: Klemens.
426. Miedzno – AV9, 116v, AV12, 348, LB II, 212: Katarzyna.
427. Mielec – AV2, 52, AV12, 13: NMP i Mateusz.
428. Mieronice – AV7, 110v, AV12, 230, LB II, 86: Jakub W.
429. Mikłuszowice – AV7, 223, AV12, 274: Jan Chrzc., LB II, 162: b.w.
430. Mikołów – AV9, 216v, AV12, 381: Wojciech.
431. Mikulczyce – AV9, 192v, AV12, 372v: Wawrzyniec.
432. Minoga – AV9, 32, AV12, 332v, LB II, 42: Narodzenie NMP.
433. Mirzec – AV5, 25, AV12, 512, LB II, 479: Leonard.
434. Młodzawy Małe – AV7, 80v, AV12, 219v: Małgorzata, LB II, 384: b.w.
435. Mniszek – AV12, 286: Jan Chrzc., LB II, 532: b.w.
436. Modliborzyce – AV15, 60: Wniebowzięcie NMP i Benedykt, LB II, 328: Benedykt.
437. Modlnica – AV9, 18, AV12, 319, LB II, 28: Wojciech.
438. Mogilany – AV10, 234, AV12, 447v: Bartłomiej, LB II, 175: b.w.
439. Mogilno – AV12, 162v, AV23, 1, LB II, 304: Marcin.
440. Mogiła – AV7, 174, AV12, 257v, LB II, 33: Bartłomiej.
441. Mokre – AV9, 217, AV12, 381: Wawrzyniec.
442. Mokrusko – AV7, 90v, AV12, 223v: Wniebowzięcie NMP.
443. Momina – AV5, 39, AV12, 480 i 515, LB II, 469: Wojciech.
444. Morawica Mniejsza – AV10, 110, AV12, 413v, LB II, 43: Bartłomiej.
445. Moskorzew – AV7, 101, AV12, 227, LB II, 101: Małgorzata.
446. Moszczenica – AV2, 139, AV12, 43: Szymon i Juda.
447. Mrowla – AV2, 80, AV12, 26: Łukasz.
448. Mrzyglód – AV9, 152v, AV12, 359: Wszyscy Święci, LB II, 217: b.w.
449. Mstyczów – AV7, 132, AV12, 241v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 89: Wniebowzięcie NMP i Michał Arch.
450. Mszana Dolna – AV4, 31v, AV12, 80v: Wniebowzięcie NMP.
451. Mucharz – AV10, 166, AV12, 428v: Narodzenie NMP.
452. Muszyna – AV12, 174: Wniebowzięcie NMP, 1320 r. (K u m o r. Archidiakoniat s. 99-100): Maria Magdalena.
453. Mydłów – AV15, 63, LB II, 337: Wniebowzięcie NMP.
454. Mysłowice – AV9, 201v, AV12, 375, LB II, 203: Narodzenie NMP.
455. Mystków – AV12, 175v: Filip i Jakub, LB II, 305: b.w., 1339 r. (K u m o r. Archidiakoniat s. 101-102): Mikołaj.

456. Myślenice – AV4, 38, AV12, 83, LB II, 178: Narodzenie NMP.
457. Nagłowice – AV7, 99, AV12, 226, AV20, 60: b.w., AV21, 169v: Jan Chrzciciel.
458. Nakło – AV9, 93v, AV12, 340v, LB II, 218: Mikołaj.
459. Nasiechowice – AV7, 133v, AV12, 242, LB II, 81: Wit.
460. Nawarzyce – AV7, 114, AV12, 231v: Andrzej.
461. Nawojowa – AV12, 171, LB II, 300: Nawiedzenie NMP.
462. Nidek – AV10, 39v, AV12, 393v: Szymon i Juda.
463. Niedzwica – AV3, 61: Bartłomiej i Maria Magdalena, AV14, 458: Bartłomiej.
464. Niedźwiedz – AV9, 7, AV12, 316, AV19, 83v, LB II, 47: b.w., AV21, 106: Wojciech.
465. Niegardów – AV7, 159v, AV12, 252v, LB II, 151: Jakub.
466. Niegowa – AV9, 140v, AV12, 355v: Wojciech, LB II, 220: Mikołaj.
467. Niegowić – AV4, 210v, AV12, 145, LB II, 116: Wniebowzięcie NMP.
468. Nienaszów – AV2, 112, AV12, 62v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 278: b.w.
469. Niepołomice – AV4, 234, AV12, 156, LB II, 164: 10 Tysięcy Żołnierzy.
470. Niewodna – AV2, 34, AV12, 32v: Anna.
471. Nockowa – AV2, 73, AV12, 27v: Michał Arch., LB II, 281: b.w.
472. Nowa Góra – AV10, 100, AV12, 411, LB II, 202: Duch Święty.
473. Nowodwór – AV3, 5nlb: b.w.
474. Nowogród – AV3, 5nlb: b.w., 1565 r. (S z a f r a n, jw. s. 158-159): Wszyscy Święci.
475. Nowy Sącz – AV6, 100, AV23, 1, LB II, 234 oraz 1303 r. (K u m o r. *Archidiaconat* s. 105-106): Małgorzata.
476. Nowy Targ – AV12, 187v: Katarzyna.
477. Obiechów – AV9, 87, AV12, 339: Podwyższenie Krzyża Św., LB II, 97: b.w.
478. Obrazów – AV15, 71, LB II, 351: Piotr.
479. Odechów – AV12, 290v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 525: NMP.
480. Odporyszów – AV4, 115, AV12, 111v, LB II, 405: Małgorzata.
481. Ogrodzieniec – AV9, 146v, AV12, 357; Wawrzyniec.
482. Okrzeja – AV12, 306v: Piotr i Paweł.
483. Olbierzowice – AV15, 65v, LB II, 347: Wawrzyniec.
484. Olchowa (Olchawa) – AV4, 209, AV12, 144, LB II, 237: Marcin.
485. Oleksów – AV3, 5nlb, AV12, 292, AV14, 779, LB II, 548: Stanisław.
486. Oleśnica – AV7, 27v, AV12, 201v, LB II, 440: Wniebowzięcie NMP. 1406 r. (W i ś - n i o w s k i, *Prepozytura* s. 104-105): Florian?
487. Oleśno – AV4, 157v, AV12, 124, LB II, 430: Katarzyna.
488. Olkusz – AV10, 78v, AV12, 405, LB II, 198: Andrzej.
489. Olsztyn – AV9, 129v, AV12, 352: Jan Chrzciciel.
490. Olszyny – AV4, 109, AV12, 108v: Duch Święty.
491. Ołpiny – AV2, 151, AV12, 46v: Wniebowzięcie NMP.
492. Opatowiec – AV4, 121v, AV12, 113v: Jakub, LB II, 408: Szymon i Juda.
493. Opatów – AV8, 44, AV12, 482v, LB II, 498: Marcin.
494. Opole Lubelskie – AV3, 5nlb, AV14, 779: b.w., LB II, 545: Wniebowzięcie NMP.
495. Osiek (dek. Żmigrów) – AV2, 119, AV12, 60: Św. Krzyż.
496. Osiek (Zaifredi-dek. Oświęcim) – AV10, 44v, AV12, 394v: Andrzej.
497. Osiek (arch. Sandomierz) – AV15, 49, LB II, 321: Stanisław.
498. Osobnica – AV2, 127, AV12, 54v: Stanisław.
499. Ostrowce (Ostrowiec) – AV4, 148, AV12, 121v, LB II, 428: Jan Chrzc.
500. Ostrowsko – AV12, 187: Małgorzata.
501. Ostrów – AV3, 39, AV14, 289 oraz 1442 r. (S z a f r a n, jw. s. 160-161): Hieronim, LB II, 576: b.w.
502. Oświęcim – AV10, 50v, AV12, 396: Wniebowzięcie NMP, LB II, 223: b.w.

503. Otfinów – AV4, 117, AV12, 112: Piotr i Paweł, LB II, 406: Piotr.
504. AV7, 1, AV12, 192, LB II, 422 oraz od pocz. XII w. (W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 107-108): Marcin.
505. Paczółtowiec – AV10, 97v, AV12, 410v: Naweidzenie NMP, LB II, 30 i 47: b.w.
506. Padew – AV15, 29, LB II, 311: Bartłomiej.
507. Palczowice – AV10, 142v, AV12, 423, LB II, 232: Jakub.
508. Paleśnica (Palcznica) – AV12, 165v, AV23, 56: Klemens, LB II, 308: b.w.
509. Pałecznicza – AV7, 146v, AV12, 245v, LB II, 76: Jakub.
510. Paniowy (Paniów) – AV9, 192, AV12, 372, AV20, 144: b.w.
511. Parczew – AV3, 42v, AV14, 263, AV6, 633: Jan Chrzyciel, LB II, 548: Wniebowzięcie NMP.
512. Pawłowice – AV12, 475v, AV14, 721: Jan Chrzc.
513. Pawłów – AV5, 18, AV12, 511: Jan Chrzc., LB II, 484: b.w.
514. Pcim – AV4, 36v, AV12, 82v: Mikołaj.
515. Pełczyska – AV7, 76, AV12, 218: Wojciech.
516. Piasek Wielki – AV4, 146v, AV12, 121, LB II, 420: Katarzyna.
517. Piaski (Giełczew) – AV3, 5nlb, AV14, 779: b.w., LB II, 540: Mikołaj.
518. Piekary Śląskie – AV9, 193v, AV12, 373v: Bartłomiej.
519. Pierzchnica – AV7, 43, AV12, 208, LB II, 389: Małgorzata.
520. Pilica – AV9, 69, AV12, 332v: Jan Chrzc.
521. Pilzno – AV2, 1, AV12, 3, AV6, 191 oraz od 1400 r. (K u m o r. *Archidiakoniat* s. 215): Jan Chrzc., LB II, 142: b.w.
522. Pińczów – AV7, 50v, AV12, 210v, LB II, 383: Jan Ew.
523. Piotrawin – AV3, 95v, AV8, 44: Stanisław i Tomasz Ap., AV12, 474v, AV14, 438v: Stanisław, LB II, 561: Tomasz Ap. i Stanisław.
524. Piotrkowice (dek. Tarnów) – AV4, 21, AV12, 74: Michał Arch.
525. Piotrkowice (dek. Kije) – AV7, 46, AV12, 209: Stanisław, LB II, 394: Św. Krzyż.
526. Piotrkowice (dek. Jędrzejów) – AV7, 112v, AV12, 231: Piotr i Paweł.
527. Piotrowice – AV10, 147v, AV12, 424v: Piotr i Paweł, LB II, 230: b.w.
528. Pisarzowa – AV12, 170: Jan Ew., LB II, 249: b.w.
529. Pisarzowice – AV10, 8v, AV12, 385v: Marcin, LB II, 291: b.w.
530. Piwniczna – AV12, 173v, LB II, 236: Narodzenie NMP.
531. Pleszów – AV7, 171v, AV12, 255v, LB II, 163: Wincenty.
532. Pleśna – AV4, 20, AV12, 73v: Wszyscy Święci, LB II, 275: b.w.
533. Płaza – AV10, 129, AV12, 418, LB II, 202: Św. Krzyż.
534. Płoki – AV10, 91, AV12, 409: Narodzenie NMP, LB II, 46: NMP.
535. Pniów – AV12, 458v, LB II, 368: Zygmun.
536. Pobiednik – AV7, 183v, AV12, 260, LB II, 153: Wojciech.
537. Pobiedr – AV10, 200, AV12, 438v, LB II, 129: Wszyscy Święci.
538. Poborowice – AV7, 191v, AV12, 262: b.w., LB II, 161: Św. Krzyż.
539. Poczesna – AV9, 131v, AV12, 352v: Trójca Św.
540. Podegrodzie – AV12, 178v, AV23, 31, LB II, 304 oraz 1340 i 1446 r. (K u m o r. *Archidiakoniat* s. 124-125): Jakub.
541. Podlesie – AV9, 111, AV12, 346v, LB II, 213: Idzi.
542. Podole (Stara Przedanica) – AV12, 165v, LB II, 141: Wszyscy Święci, AV23, 1nlb i 44: Trójca Św.
543. Podstolice – AV4, 230v, AV12, 155v: Duch Święty.
544. Pogwizdów – AV4, 184, AV12, 134: Szymon i Juda, LB II, 135: b.w.
545. Polanka – AV10, 145v, AV12, 424: Mikołaj.
546. Policzna – AV12, 298v: Stanisław.

547. Polna – AV12, 161, AV23, 113, LB II, 254: Andrzej.
548. Połaniec – AV7, 79, AV12, 195, AV15, 41v, LB II, 448: Marcin.
549. Połomia – AV2, 27, AV12, 28v: Mikołaj, LB II, 257: b.w.
550. Popkowice – AV8, 44, AV12, 472v, AV14, 779: Anna, LB II, 512: Św. Krzyż.
551. Porąbka (Doły) – AV4, 96, AV12, 104v, LB II, 266: Andrzej.
552. Poręba Dzierżna – AV9, 79, AV12, 335v, LB II, 53: Marcin.
553. Poręba Górna – AV9, 58, AV12, 330: Jan Chrzc.
554. Poręba Radlna – AV4, 14, AV12, 71: Piotr i Paweł, LB II, 308: b.w.
555. Poręba Spytkowska – AV4, 201v, AV12, 141: Bartłomiej.
556. Poręba Wielka – AV10, 46v, AV12, 395: Bartłomiej.
557. Poręba Żegoty – AV10, 122v, AV12, 416v: Marcin i Małgorzata.
558. Potok Wielki – AV12, 460, AV8, 19: Mikołaj, LB II, 503: b.w.
559. Potok – AV5, 45, AV12, 515v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 465: NMP.
560. Potok Złoty – AV9, 142v, AV12, 356: b.w., LB II, 217: Jan Chrzc.
561. Prandocin – AV9, 4v, AV12, 315v, LB II, 32: Jan Chrzc.
562. Probołowice – AV7, 74v, AV12, 217v, LB II, 413: Jakub W.
563. Proszowice – AV7, 149, AV12, 248, LB II, 154: Wniebowzięcie NMP i Jan Chrzc.
564. Pruszyn – AV3, 230, AV12, 499: Wniebowzięcie NMP, AV14, 196: Mikołaj.
565. Przeciszów – AV10, 143v, AV12, 423v: Jan Chrzc., LB II, 230: b.w.
566. Przecław – AV2, 58, AV12, 15v, LB II, 280 i 295: Wniebowzięcie NMP.
567. Przeczycza – AV2, 13, AV12, 6v, LB II, 245: Michał Arch.
568. Przegonia – AV10, 97, AV12, 410v: Jan Chrzc., LB II, 55: Mikołaj.
569. Przemków – AV7, 203v, AV12, 268, LB II, 149: Katarzyna.
570. Przybradz – AV10, 150v, AV12, 425: Katarzyna.
571. Przybynów – AV9, 135v, AV12, 353v: Piotr i Paweł, LB II, 219: b.w.
572. Przybysławice – AV8, 41, AV12, 491v, LB II, 497: Stanisław.
573. Przydonica – AV12, 166v, AV23, 37, LB II, 1423 Katarzyna.
574. Przyłęk – AV9, 99, AV12, 342: Jan Chrzc. i Jan Ew.
575. Przyrów – AV9 111, AV12, 346v, LB II, 214: Dorota.
576. Przysań – AV9, 121, AV12, 349, LB II, 211: Św. Krzyż.
577. Przyszowa – AV12, 171, LB II, 301: Mikołaj.
578. Przytkowice – AV10, 200v, AV12, 439: Katarzyna, LB II, 128: b.w.
579. Pstrągowa – AV2, 31, AV12, 28: Katarzyna.
580. Pszczyna – AV9, 216, AV12, 280, AV20, 152v: b.w., AV21, 364: Wszyscy Święci.
581. Ptaszkowa – AV12, 174v: Wszyscy Święci.
582. Potkanów – AV8, 30, AV12, 488, LB II, 498: Idzi.
583. Puchaczów – AV3, 120v oraz 1533 r. (S z a f r a n, jw. s. 163): Wniebowzięcie NMP, Barbara i Mateusz, AV14, 372: Wniebowzięcie NMP.
584. Pysznica – AV15, 10: Św. Krzyż.
585. Raba – AV4, 26, AV12, 79: Stanisław.
586. Rabka – AV4, 30v, AV12, 80: Maria Magdalena.
587. Rachwałowice – AV7, 203, AV12, 267v: Narodzenie NMP.
588. Raciborowice – AV7, 169, AV12, 255, LB II, 58: Małgorzata.
589. Raciechowice – AV4, 50v, AV12, 88v: Jakub, LB II, 131: Jakub i Katarzyna.
590. Raclawice (arch. Sandomierz) – AV15, 11v, LB II, 362: Stanisław.
591. Raclawice (dek. Nowa Góra) – AV10, 95, AV12, 410: Narodzenie NMP.
592. Raclawice (dek. Wrocimowice) – AV7, 143, AV12, 244v: Piotr i Paweł, LB II, 79: Piotr.
593. Radłów – AV4, 111: b.w. LB II, 136: Jan Chrzc.
594. Radocza – AV10, 152v, AV12, 425v: Klemens.
595. Radom – AV6, 550, LB II, 513: Jan Chrzc.

596. Radom Stary – AV6, 580, AV12, 289: Wacław, LB II, 514: b.w.
597. Radomyśl – AV2, 45, AV12, 19v: Michał Arch.
598. Radziechowy – AV10, 16v, AV12, 387v: Marcin.
599. Radziemice – AV7, 139, AV12, 244: Stanisław.
600. Radzionków – AV9, 193v, AV12, 373, AV20, 144v: b.w.
601. Radziszów – AV10, 224, AV12, 445: Wawrzyniec i Katarzyna, LB II, 134: b.w.
602. Rajbrot – AV4, 178, AV12, 132, LB II, 249: Narodzenie NMP.
603. Rakoszyn – AV7, 99, AV12, 226, AV20, 60, LB II, 70: b.w., AV21, 170: Stanisław.
604. Raniszów – AV15, 19v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 369: NMP.
605. Regów – AV12, 299: Stanisław, AV14, 665, LB II, 557: Mikołaj.
606. Regulice – AV10, 124v, AV12, 417: Wawrzyniec, LB II, 125: b.w.
607. Repty Śląskie – AV9, 193, AV12, 373, AV20, 144v, LB II, 201: b.w.
608. Rogów – AV4, 125, AV12, 114v: Nawiedzenie NMP, LB II, 410: b.w.
609. Rokitno – AV9, 89, AV12, 339v: Maria Magdalena.
610. Ropa – AV2, 136, AV12, 41v: Michał Arch.
611. Ropczyce – AV2, 65, AV12, 23: Św. Krzyż, LB II, 241: b.w.
612. Rozembark – AV2, 150, AV12, 46v: Andrzej.
613. Rudawa – AV10, 107v, AV12, 413v, LB II, 60: Wszyscy Święci.
614. Rudnik – AV15, 13: Trójca Św.
615. Rudno – AV3, 5nlb, AV14, 779: b.w., LB II, 556: Mikołaj i Jakub.
616. Ruzsza – AV7, 176, AV12, 257: Jerzy, LB II, 149: b.w.
617. Rusków – AV12, 481, LB II, 507: Stanisław.
618. Rybie – AV4, 69v, AV12, 95v: Podwyższenie Krzyża Św., LB II, 186: b.w.
619. Rybitwy – AV3, 5nlb, AV8, 44, AV12, 473, LB II, 511 i 556: Wszyscy Święci.
620. Rybna – AV10, 118, AV12, 415v: Narodzenie NMP, LB II, 134: b.w.
621. Rychwałd – AV10, 23, AV12, 389v: Mikołaj, LB II, 292: b.w.
622. Ryczów – AV10, 193v, AV12, 435v: Św. Krzyż.
623. Ryczywół – AV12, 296v, LB II, 561: Katarzyna.
624. Ryglice – AV2, 153, AV4, 24v, AV12, 76v: Katarzyna.
625. Ryki – AV12, 308: Stanisław.
626. Rzeczniów – AV3, 90, AV12, 504v, AV14, 748: Narodzenie NMP.
627. Rzepiennik Biskupi – AV2, 147, AV12, 45v, LB II, 246: Klemens.
628. Rzezawa – AV4, 85, AV12, 101v: Trójca Św., LB II, 176: Trójca Św. i Wszyscy Święci.
629. Rzochów – AV12, 14v, AV2, 55: Marek, LB II, 280: b.w.
630. Samborzec – AV15, 39, LB II, 316: Trójca Św.
631. Samogoszcz – AV12, 304v: Jadwiga.
632. Samokłęski – AV2, 118, AV12, 60: Maria Magdalena.
633. Sandomierz – AV15, 3, LB II, 311: Piotr.
634. Sandomierz – AV15, 1: Narodzenie NMP.
635. Sandomierz – AV15, 3v, LB II, 309, 314: Paweł.
636. Sańcygniów – AV7, 67v, AV12, 215v, LB II, 73: Piotr i Paweł.
637. Sączów – AV9, 175, AV12, 366v, LB II, 202: Jakub Mn.
638. Sąspów – AV9, 26v, AV12, 320v, LB II, 62: Katarzyna.
639. Scrokomla (zob. Janowiec) – AV3, 240, AV12, 501, AV14, 528: Stanisław (LB II, 552: Małgorzata).
640. Sędziszowice – AV7, 36, AV12, 205v, LB II, 337: Jakub W.
641. Sędziszów – AV2, 71, AV12, 24v: Narodzenie NMP i Stanisław, LB II, 282: b.w.
642. Sędziszów (dek. Jędrzejów) – AV7, 108v, AV12, 229: Piotr i Paweł, LB II, 69: Piotr.
643. Sękowa – AV2, 134, AV12, 41: Filip i Jakub.
644. Sidzina – AV10, 170v, AV12, 430, AV13, 157, AV18, 96: Mikołaj.

645. Sieciechowice – AV9, 35, AV12, 323v, LB II, 38: Andrzej.
646. Sieciechów – AV6, 592, AV12, 298: 10 Tysiocy Żołnierzy, LB II, 564: Wawrzyniec.
647. Siedlce (arch. Lublin) – AV3, 232, AV12, 499v, AV14, 202: Stanisław.
648. Siedlce (dek. Bobowa) – AV12, 163, LB II, 244: Andrzej.
649. Siedliska (dek. Bobowa) – AV1, 163, AV12, 164v, AV23, 106: Mikołaj.
650. Siedliska (dek. Pilzno) – AV2, 37, AV12, 11v: Narodzenie NMP, LB II, 249: b.w.
651. Sieklówka – AV2, 20, AV12, 10: Stanisław.
652. Siemiechów – AV4, 107, AV12, 108, LB II, 276: Oczyszczenie NMP.
653. Siemonia – AV9, 177, AV12, 367, LB II, 190: Wszyscy Święci.
654. Sienno – AV3, 90v, AV8, 43, AV12, 504v: Zygmunt, AV14, 737: Św. Krzyż, Piotr i Paweł, Andrzej, Bartłomiej, Jan Chrzc., Jan Ew. i Zygmunt.
655. Siepraw – AV4, 42v, AV12, 85v, LB II, 132: Marcin.
656. Siemierz – AV9, 162, AV12, 362v, LB II, 200: Mateusz.
657. Skalbmierz – AV7, 63, AV12, 214: b.w., LB II, 420, LB I, 515: Jan Chrzc.
658. Skalnik – AV2, 117, AV12, 59v: Klemens.
659. Skała – AV9, 29, AV12, 321v, LB II, 63: Mikołaj.
660. Skaryszów (Skaryszew) – AV12, 290: Jakub, LB II, 527: b.w.
661. Skarżyce – AV12, 356v, AV9, 145: Trójca Św.
662. Skawina – AV10, 229v, AV12, 446: Duch Św. i Szymon i Juda, LB: Duch Święty.
663. Skotniki – AV15, 41: Jan Chrzc., LB II, 318: b.w.
664. Skrzydlna – AV4, 53v, AV12, 90: b.w., LB II, 129: Mikołaj.
665. Skrzyszów – AV4, 7, AV12, 68v: Stanisław, LB II, 309: b.w.
666. Słaboszów – AV7, 125v, AV12, 239, LB II, 74: Mikołaj.
667. Sławęcín – AV2, 93, AV12, 55v: Katarzyna, LB II 284: b.w.
668. Sławice – AV7, 132, AV12, 242, LB II, 50: Wojciech.
669. Sławków – AV10, 71v, AV12, 403v, LB II, 187: Św. Krzyż.
670. Słomniki – AV9, 1, AV12, 314: Bartłomiej.
671. Słupdtłotowa (Słup Dłothowa, Słupie) – AV8, 18, AV12, 462v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 303: b.w.
672. Słupia (dek. Jędrzejów – AV7, 105v, AV12, 228v: Wawrzyniec, LB II, 207: b.w.
673. Słupia Nadbrzeżna – AV8, 4, AV12, 476v: Wojciech, LB II, 509: b.w.
674. Słupia Nowa – AV5, 20, AV12, 511v, LB II, 489: Wawrzyniec.
675. Słupia Stara – AV5, 21, AV12, 511v, LB II, 489: Wincenty.
676. Smardzewice – AV9, 26v, AV12, 321, LB II, 54: Małgorzata.
677. Sobków – AV7, 92, AV12, 224: Wniebowzięcie NMP.
678. Sobolów – AV4, 185v, AV12, 134v: Wszyscy Święci, LB II, 186: b.w.
679. Sobótka – AV8, 39, AV12, 492, LB II, 497: Małgorzata.
680. Sokolina – AV7, 60, AV12, 213, LB II 412: Michał Arch.
681. Solec (arch. Lublin) – AV3, 91, AV12, 504, AV14, 687, LB II, 573: Wniebowzięcie NMP.
682. Solec (dek. Opatowiec) – AV4, 148v, AV12, 121v: Mikołaj, LB II, 427: b.w.
683. Sosnka (Sanka) – AV10, 119v, AV12, 416, LB II, 45: Jakub
684. Spytkowice – AV10, 189v, AV12, 434, LB II, 229: Katarzyna.
685. Sromowce Niżne – AV12, 184v: Katarzyna.
686. Sromowce Wyżne – AV12, 184v: Stanisław.
687. Stara Wieś – AV9, 216, AV12, 380v: Jadwiga.
688. Stary Sącz – AV12, 171v, AV23, 1, LB II, 235: Elżbieta, do przełomu XIV/XV w. (K u m o r. *Archidiakoniat* s. 128-129): Św. Krzyż.
689. Staszkówka – AV2, 142, AV12, 430v: Wojciech.
690. Staszów – od 1345 r. (W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 110-111), AV7, 13, AV12, 196v: Bartłomiej, LB II, 386: b.w.

691. Stężycza – AV12, 301v, AV6, 606, LB II, 559: Marcin.
692. Stopnica – AV7, 24v, AV12, 200v, LB II, 441: Piotr i Paweł.
693. Stradów – AV4, 57, AV12, 91: Andrzej.
694. Stradów – AV7, 71v, AV12, 216v, LB II, 417: Bartłomiej.
695. Straszęcina – AV2, 44, AV12, 19, LB II, 260: Wszyscy Święci.
696. Stróżyska – AV4, 142, AV12, 119v, LB II, 435: Wszyscy Święci.
697. Strumień – AV9, 218, AV12, 382, AV20, 153: b.w.
698. Stryszów – AV10, 177v, AV12, 431: Mikołaj.
699. Strzegom – AV15, 54, LB II, 323: Andrzej.
700. Strzegowa – AV9, 67, AV12, 332v: Podwyższenie Krzyża Św.
701. Strzelce – AV7, 23, AV12, 200: Katarzyna, LB II, 385: b.w.
702. Strzyżowice – AV15, 61v, LB II, 340: Bartłomiej.
703. Strzyżów – AV2, 29, AV12, 30, LB II, 257: Boże Ciało.
704. Studzianka – AV9, 217v, AV12, 381v: Wniebowzięcie NMP.
705. Sucha – AV12, 294: Idzi, LB II, 531: b.w.
706. Sulisławice – AV15, 47v, LB II, 349: Narodzenie NMP.
707. Sułkowice – AV10, 217v, AV12, 443: Wszyscy Święci, LB II, 177: b.w.
708. Sułoszowa – AV9, 26v, AV12, 321, LB II, 63: Wawrzyniec.
709. Suszec – AV9, 216v, AV12, 380v: Jakub.
710. Szaflary – AV12, 189: Andrzej.
711. Szalowa – AV12, 160v, AV23, 118, LB II, 253: Michał Arch.
712. Szaniec – AV7, 33v, AV12, 205: Wniebowzięcie NMP, LB II, 378: NMP.
713. Szczawnica – AV12, 184: Wojciech.
714. Szczaworyż – AV7, 31v, AV12, 204: Jakub, LB II, 454: Jakub i Leonard.
715. Szczeglice – AV15, 64: Wojciech, LB II, 330: Jerzy.
716. Szczekociny – AV9, 96, AV12, 341: b.w., LB II, 213: Bartłomiej.
717. Szczepanów – AV4, 82, AV12, 100v: Maria Magdalena, LB II, 268: Maria Magdalena i Stanisław.
718. Szczucin – AV4, 153, AV12, 122v, LB II, 429: Maria Magdalena.
719. Szczurowa – AV4, 80v, AV12, 100, LB II, 138: Bartłomiej.
720. Szczyrzyc – AV4, 52, AV12, 89: Jan Chrzc., LB II, 115: b.w.
721. Szebnie – AV2, 101, AV12, 50v: Marcin, LB II, 288: b.w.
722. Szerzyny – AV2, 89, AV12, 47v: Wszyscy Święci.
723. Szewna – AV5, 38, AV8, 44v, AV12, 478 i 514v, LB II, 508: Mikołaj.
724. Szreniawa – AV9, 46v, AV12, 326, LB II, 35: Narodzenie NMP.
725. Szumsko – AV5, 46, AV12, 516: Stanisław, LB II, 465: b.w.
726. Szydłowice – AV12, 282, LB II, 524: Zygmunt.
727. Szydłów – AV7, 17, AV12, 198, LB II, 387: Władysław.
728. Szyk – AV4, 68, AV12, 95: Stanisław.
729. Szymbark – AV2, 135, AV12, 41v: Wojciech.
730. Szynwałd – AV4, 9, AV12, 69: Wszyscy Święci.
731. Ślomień – AV10, 21, AV12, 389: Jan Chrzc.
732. Ślęcin – AV7, 98v, AV12, 225v, AV20, 60, AV21, 171v: b.w.
733. Świeciechów – AV8, 5: Małgorzata i Mikołaj, AV12, 473v: Mikołaj i Małgorzata, LB II, 510: Mikołaj.
734. Świerze – AV12, 297: Jakub.
735. Świącany – AV2, 92, AV12, 47v: Anna.
736. Świętomarz (Stary Tarczek) – AV5, 12, AV12, 510, LB II, 462: NMP.
737. Świniary – AV4, 151, AV12, 122: Wacław, LB II, 426: b.w.
738. Tarczek Nowy – AV5, 10, AV12, 509v, LB II, 460: Idzi.

739. Targoszyce – AV9, 173, AV3, 66: Mikołaj.
740. Targowisko – AV8, 13, AV12, 466v: Małgorzata, LB II, 502: Tomasz Bp.
741. Tarłów – AV8, 3, AV12, 477: Trójca Św.
742. Tarnawa (dek. Dobczyce) – AV4, 66v, AV12, 95: Nawiedzenie NMP, LB II, 131: b.w.
743. Tarnawa (dek. Jędrzejów) – AV7, 107, AV12, 229: Nawiedzenie NMP, LB II, 92: Narodzenie NMP.
744. Tarnowice – AV9, 193, AV12, 373, AV20, 144v: b.w.
745. Tarnowiec – AV2, 103, AV12, 51: Narodzenie NMP, LB II, 286: b.w.
746. Tarnów – AV6, 272: Narodzenie NMP, LB II, 305: b.w.
747. Tczów – AV12, 291v: Jan Chrzc., LB II, 530: b.w.
748. Tczyca – AV9, 43, AV12, 325, LB II, 34: Idzi.
749. Tenczynek (Tęczyn) – AV10, 105, AV12, 421: Katarzyna.
750. Tęgorozce – AV12, 169, LB II, 249: Mikołaj.
751. Tłuczań – AV10, 195, AV12, 435v, LB II, 233: Andrzej.
752. Tropie – AV12, 166v: b.w., LB II, 248: Świerad.
753. Trzciana (dek. Ropczyce) – AV2, 78, AV12, 26v, LB II, 259: Wawrzyniec.
754. Trzciana (Libichowa – dek. Lipnica) – AV4, 181, AV12, 133: Demetriusz, LB II, 178: b.w.
755. Trzcieniec – AV7, 99, AV12, 226, LB II, 70: Św. Krzyż.
756. Trzcinka – AV2, 95, AV12, 56v: Dorota.
757. Trzebieszów – AV3, 223, AV12, 498: 40 Męczenników, AV14, 169: 10 Tysięcy Żołnierzy.
758. Trzebinia – AV10, 126v, AV12, 417v: Piotr i Paweł, LB II, 45: Piotr.
759. Trzemeśnia – AV4, 35v, AV12, 82: Klemens, LB II, 180: b.w.
760. Trześć – AV15, 35v, LB II, 356: Mikołaj.
761. Tuchowiec – AV3, 235, AV12, 500, AV14, 214, LB II, 558: Maria Magdalena.
762. Tuchów – AV4, 23, AV12, 75: Jakub, LB II, 272: b.w.
763. Tuczępy – AV7, 21v, AV12, 199v, LB II, 446: Jan Chrzc.
764. Turza – AV2, 149, AV12, 46, LB II, 277: Katarzyna.
765. Tychy – AV9, 217v, AV12, 381v: Maria Magdalena.
766. Tyłmanowa – AV12, 183. LB II, 253: Mikołaj.
767. Tymbark – AV4, 58v, AV12, 91v, LB II, 257: Narodzenie NMP.
768. Tymowa – AV4, 168v, AV12, 128v, LB II, 270: Mikołaj.
769. Tyniec – AV10, 226v, AV12, 445v, LB II, 122: Andrzej.
770. Ujanowice – AV12, 168: Michał Arch., LB II, 243: b.w.
771. Ujazd – AV15, 59, LB II, 342: Piotr.
772. Ulina – AV9, 50, AV12, 327: Katarzyna, LB II, 39: b.w.
773. Ułan – AV3, 215, AV12, 496v, AV14, 159, LB II, 559: Małgorzata.
774. Uniejów – AV9, 41v, AV12, 325: Wit.
775. Urzędów – AV8, 8, AV12, 470v, LB II, 512: Mikołaj.
776. Uszew – AV4, 203, AV12, 141v, LB II, 276: Wszyscy Święci.
777. Uście Solne – AV7, 232, AV12, 277v, LB II, 157: Paweł.
778. Wadowice (dek. Zator) – AV10, 162, AV12, 427v: b.w., AV18, 91v, AV13, 147v, AV21, 27, LB II, 264: Wszyscy Święci.
779. Wadowice Górne (dek. Mielec) – AV2, 47, AV12, 20v: Anna.
780. Waksmund – AV12, 187v: Oczyszczenie NMP.
781. Wargocin – AV12, 303v: Maria Magdalena.
782. Warzyce – AV2, 100, AV12, 50: Michał Arch., LB II, 142 i 248: Wawrzyniec.
783. Waśniów – AV5, 41, AV12, 515: Piotr i Paweł, LB II, 471: Piotr.
784. Wawrzeńczyce – AV7, 189, AV12, 261v, LB II, 173: Maria Magdalena.
785. Wąchock – AV5, 23, AV12, 511v, LB II, 477: Elżbieta.

786. Wąwolnica – AV3, 6nlb, AV14, 580, LB II, 568: Wojciech.
787. Wiązownica – AV15, 55, LB II, 325: Michał Arch.
788. Wielgie – AV3, 86, AV12, 503v: Boże Ciało, AV14, 757: Boże Ciało i NMP, 1414 r. (S z a f r a n, jw. s. 171-172): Boże Ciało, NMP i Wszyscy Święci.
789. Wieliczka – AV4, 219, AV6, 316, AV12, 148, LB II, 103: Klemens.
790. Wielogłowy – AV12, 175v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 248: b.w.
791. Wielopole – AV2, 34, AV12, 32v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 280: b.w.
792. Wielowieś – AV15, 33v: Gertruda, LB II, 357: b.w.
793. Wieprz – AV10, 154v, AV12, 426: Wszyscy Święci, LB II, 232: b.w.
794. Wierzbica – AV12, 285: Anna, LB II, 516: Idzi.
795. Wierchosławice – AV4, 15, AV12, 71, LB II, 308: Wojciech.
796. Wietrzna – AV2, 109, AV12, 61: Michał Arch.
797. Wietrzychowice – AV4, 119, AV12, 113: Leonard.
798. Więclawice – AV7, 167, AV12, 254v, LB II, 48: Jakub.
799. Wilamowice Nowe – AV10, 8v, AV12, 385v: Wszyscy Święci, LB II, 291: b.w.
800. Wilamowice Stare – AV10, 3, AV12, 384v: Św. Krzyż.
801. Wilczyńska (dek. Stężycza) – AV12, 305: Wniebowzięcie NMP.
802. Wilczyńska (dek. Bobowa) – AV12, 160v, AV23, 108, LB II, 255: Stanisław.
803. Wilkoźan – AV3, 6nlb, AV14, 464, LB II, 551 oraz 1452 r. (S z a f r a n, jw. s. 172-173): Jan Chrzc.
804. Wilkowiecko – AV9, 118v, AV12, 348v: Maria Magdalena.
805. Wilkowisko – AV4, 60, AV12, 92: Katarzyna.
806. Wilków – AV3, 6nlb, AV14, 566: Florian i 11 Tysięcy Dziewic, LB II, 554: Florian.
807. Wiśla – AV9, 217v, AV12, 381v: Narodzenie NMP.
808. Wiślica – AV6, 375, AV7, 59v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 403: NMP, w XIII w. (W i ś n i o w s k i. *Prepozytura* s. 74-75): NMP i Trójca Św.
809. Wiślica – AV6, 412, LB II, 370: Wawrzyniec.
810. Wiśnicz – AV4, 206v, AV12, 142v: Wojciech i Katarzyna, LB II, 186 i 241: Katarzyna.
811. Wiśniowa – AV4, 34, AV12, 81v, LB II, 182: Marcin.
812. Witanowice – AV10, 184v, AV12, 433, LB II, 260: Mikołaj.
813. Witkowice (dek. Ropczyce) – AV2, 68, AV12, 24: Dorota, LB II, 280: b.w.
814. Witkowice (dek. Oświęcim) – AV10, 41v, AV12, 394: Michał Arch., LB II, 290: b.w.
815. Witów – AV7, 210v, AV12, 270, LB II, 172: Jadwiga.
816. Włodowice – AV9, 150v, AV12, 358: Bartłomiej, LB II, 216: b.w.
817. Włosienica – AV10, 49, AV12, 395v: Wszyscy Święci.
818. Włostów – AV15, 68v, LB II, 343: Jan Chrzc.
819. Wodzisław – AV7, 112v, AV12, 231: b.w., AV17, 479, AV20, 66v, AV21, 189: Marcin i Małgorzata.
820. Wojakowa – AV4, 176v, AV12, 131v, LB II, 253: Wszyscy Święci.
821. Wojciechowice – AV8, 27, AV12, 489, LB II, 497: Wojciech.
822. Wojciechów – AV3, 5nlb, AV14, 779, LB II, 575: b.w., 1565 r. (S z a f r a n, jw. s. 175): Wniebowzięcie NMP.
823. Wojcieszków – AV3, 238, AV12, 501, AV14, 239: Trójca Św., LB II, 560: Trójca Św. i Barbara.
824. Wojkowie Kościelne – AV9, 170v, AV12, 365v: Marcin i Dorota, LB II, 188: Marcin.
825. Wojnicz – AV4, 73, AV12, 97: Wawrzyniec, LB II, 305: Wawrzyniec i Małgorzata.
826. Wola Radziszowska – AV10, 207v, AV12, 440v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 135: Narodzenie NMP.
827. Wolanów – AV12, 287: Dorota, LB II, 534: b.w.
828. Wolica – AV7, 69v, AV12, 216v: Wszyscy Święci, LB II, 72, 416: b.w.

829. Wolbrom – AV9, 60, AV12, 330v: Katarzyna.
830. Woszczyce – AV9, 217, AV12, 381: Wszyscy Święci.
831. Woźniki (dek. Zator) – AV10, 187, AV12, 433v: Wniebowzięcie NMP, LB II, 234: NMP.
832. Woźniki (dek. Bytom) – AV9, 159, AV12, 362: Jadwiga.
833. Wójtowa – AV2, 129, AV12, 39v: Bartłomiej.
834. Wrocierz – AV7, 84v, AV12, 222: b.w., AV1, 77, AV17, 485, AV20, 51, AV21, 186: Marcin.
835. Wrocimowice – AV7, 141, AV12, 244v, LB II, 78: Andrzej.
836. Wrzawy – AV12, 459: NMP, Wawrzyniec, Stanisław i Katarzyna, LB II, 367: b.w.
837. Wsola – AV12, 288v, LB II, 534: Bartłomiej.
838. Wszehświęte (Grocholice) – AV8, 31, AV12, 483, LB II, 506: Wszyscy Święci.
839. Wysocice – AV9, 34v, AV12, 323v, LB II, 30: Mikołaj.
840. Wysoka (dek. Zator) – AV10, 184, AV12, 432v: Maria Magdalena.
841. Wysoka (dek. Radom) – AV12, 284v, LB II, 521: Mikołaj.
842. Wysokie – AV12, 467, AV3, 5nlb, AV8, 44: Wojciech, LB II, 502: Wniebowzięcie NMP i Wojciech.
843. Wzdół – AV5, 1, AV12, 507, LB II, 491: Małgorzata.
844. Zadroże – AV9, 53, AV12, 328: Marcin, LB II, 47: b.w.
845. Zagość – AV7, 55v, AV12, 212, LB II, 375: Jan Chrzciel.
846. Zagórzany – AV2, 138, AV12, 42v: Wawrzyniec.
847. Zakliczyn (dek. Wojnicz) – AV4, 103v, AV12, 107: Idzi.
848. Zakliczyn (dek. Dobczyce) – AV4, 44v, AV12, 86, LB II, 131: Wszyscy Święci.
849. Zaklików – AV12, 459v, AV8, 17: Anna.
850. Zakrzew – AV12, 288: Wniebowzięcie NMP, LB II, 535: b.w.
851. Zakrzówek – AV3, 6nlb, AV14, 472: Mikołaj.
852. Zalas – AV10, 120, AV12, 416: Maria Magdalena, LB II, 45: b.w.
853. Zalasowa – AV4, 10, AV12, 69v: Jan Ew.
854. Zaleszany – AV15, 6, LB II, 360: Mikołaj.
855. Załęże – AV2, 123, AV12, 53v: Jan Chrzc.
856. Zassów – AV4, 4, AV12, 67: Klemens i Stanisław, LB II, 259 i 437: Klemens.
857. Zator – AV10, 133v, AV12, 420: Jerzy, LB II, 228: b.w.
858. Zawichost – AV12, 455, AV8, 23, LB II, 492: NMP.
859. Zawichost – AV12, 457, AV8, 36, LB II, 493: Trójca Św.
860. Zbilutka – AV5, 50, AV12, 516v, LB II, 466: Dorota.
861. Zborowice – AV12, 160, AV23, 74: Maria Magdalena.
862. Zborówek – AV7, 5v, AV12, 193v: Mikołaj, LB II, 421: Mikołaj i Idzi.
863. Zbuczyn – AV3, 226, AV12, 498v: Stanisław, Wawrzyniec i Katarzyna, AV14, 182: Wniebowzięcie NMP i Stanisław.
864. Zbyszyce – AV12, 169v: Martłomiej, LB II, 300: Wojciech.
865. Zdziarzec – AV4, 3, AV12, 67: Marcin, LB II, 293: b.w.
866. Zdziechowice – AV12, 460, AV8, 44: Bartłomiej, LB II, 504: b.w.
867. Zebrzydowice – AV10, 203, AV12, 439: Marcin.
868. Zemborzyce – AV3, 58, AV14, 517, LB II, 543: Marcin.
869. Zemborzyce – AV10, 174v, AV12, 430v: Jan Chrzc.
870. Zemborzyn – AV12, 476, AV8, 1: Mikołaj, LB II, 509: b.w.
871. Zgłobień – AV2, 75, AV12, 27, LB II, 280: Andrzej.
872. Zgórsko – AV2, 46, AV12, 20: Mikołaj.
873. Zielonice – AV7, 136, AV12, 243: Mikołaj, LB II, 80: b.w.
874. Zielonki – AV9, 12v, AV12, 317v, LB II, 147: Narodzenie NMP.
875. Złota – AV4, 162, AV12, 126: Michał Arch., LB II, 265: b.w.

876. Zrębnice – AV9, 133, AV12, 353, LB II, 222: Wszyscy Święci.
 877. Zręcin – AV2, 107, AV12, 52v, LB II, 282: Stanisław.
 878. Zwiernik – AV2, 8, AV12, 5v: Marcin, LB II, 266: b.w.
 879. Zwoleń – AV12, 292v: Św. Krzyż, LB II, 559: Św. Krzyż i Katarzyna.
 880. Żabianka – AV12, 308v: Wniebowzięcie NMP.
 881. Żabno – AV4, 111, AV12, 110, LB II, 404: Duch Święty.
 882. Żarki – AV9, 137v, AV12, 354: Szymon i Juda.
 883. Żarnowiec – AV9, 81, AV12, 336, LB II, 95 i 208: Narodzenie NMP.
 884. Żegocina – AV4, 179v, AV12, 132: Mikołaj.
 885. Żelechów – AV12, 305v, AV3, 5nlb: Stanisław, LB II, 560: b.w.
 886. Żeleźnikowa – AV12, 178, LB II, 300: Michał Arch.
 887. Żembocin – AV7, 191v, AV12, 262: Stanisław i Małgorzata.
 888. Żmigród Nowy – AV2, 114, AV6, 252, AV12, 58: Piotr i Paweł, LB II, 287: b.w.
 889. Żmigród Stary – AV2, 112, AV12, 62v: Katarzyna, LB II, 287: b.w.
 890. Żuraw – AV9, 113v, AV12, 347, LB II, 215: Bartłomiej.
 891. Żyglin – AV9, 193, AV12, 373, LB II, 199: b.w., AV20, 144: Narodzenie NMP.
 892. Żywiec – AV10, 27, AV12, 390v: Narodzenie NMP.
 893. Żywiec Stary – AV10, 14, AV12, 387: Wszyscy Święci, LB II, 289: b.w.

THE INVOCATIONS OF PAROCHIAL CHURCHES ON THE TERRITORY OF THE CRACOW DIOCESE AT THE END OF THE 16TH C.

S u m m a r y

At the end of the 16th c. on the territory of the Cracow diocese (according to the then visitation reports) there were 893 parochial and affiliated churches there. We have worked out the *patrocinia* (?) for 879 temples. The invocations of 14 churches are as yet unknown. We find 4 types of *patrocinia*: Trinitarian, Marian, Angelic and the *patrocinia* of the saints. Within these 4 types there have been found 68 various kinds of invocations, including: 6 kinds of Trinitarian invocations, which were dedicated to 64 temples (7.2% of the total), 7 kinds of Marian titles, which we encounter in 85 temples (2.8%) and 54 invocations which refer to the saints, under whose care 656 (73.4%) churches were given. Among the latter there are 50 titles of the saints of the Catholic Church (579 churches) and 4 kinds of the titles of Polish saints (77 churches).

We notice that the numbers which characterize the incidence of *patrocinia* are markedly irregular, they range from 1 to 74. Almost two thirds of the total invocations (46 kinds) cherished little publicity. They crop up in the Cracow diocese not more than 9 times (that is not more than in 1% of the churches).

We have included 19 invocations in the most popular ones (i.e., they occur in 19 to 74 cases). These are the titles: St Nicholas (74 churches), Assumption (64), All Saints (58), John the Baptist (52), Nativity of Mary (47), St Martin (40), St Bartholomew (38), St Catherine and St Stanislaus (37 each), St Adalbert (34), St Mary Magdalene (29), SS Peter and Paul (28), St Jacob (27), St Michael the Archangel and St Andrew (25 each), St Bartholomew, St. Wawrzyniec (21), Holy Trinity and St. Margaret (22 each) and St. Cross (19 churches).

In 46 churches we find complex invocations: 41 two-element *patrocinia*, 4 *patrocinia* consisting of three elements and 1 church dedicated to four patrons. In total we have noted 29 various kinds of titles, out of which the majority (23 kinds) were used as co-*patrocinia* only in one or two cases. To *patrocinia* which most often occur as the complex titles belonged the

following: St. Catherine (5 temples), St. Margaret (4), St. Nicholas, St Mary Magdalene and St. Matthew (3 each). We rarely find temples dedicated to the same 2 or 3 saints, that is why it is difficult to determine whether there were any regularities in choosing a few patrocina. We can only note that in the complex patrocina there were combined either invocations to saints with invocations to other saints (ca. in half of the cases), or to invocations higher in hierarchy (Trinitarian, Marian or Angelic) were added the invocations to the Saints of the Lord (almost the other half of churches).

We have up to now referred the invocations from the later period to the moment of the establishment of a parish and church. We have made two comparisons, in order to discriminate whether this manner of procedure is justifiable:

1) The data on the invocations from the 16th-century visitations contained in J. Długosz's *Liber beneficiorum* have been compared. In the majority of churches (in 320 out of 416 under comparison, i.e., in 77%) the invocations were left unchanged. The differences in the writing of the invocations in 96 temples are, above all, minute changes and bear little significance (the difference in the number of the elements of complex invocations or different varieties of titles concerning the same object of cult). There is a considerable change in invocations in 39 temples (in ca. 9%).

2) The invocations from 29 churches (the second half of the 15th c. and the end of the 16th c.) built on the territory under survey have been compared with the data on the *patrocina* from the earlier period. The titles were not changed in 18 churches (ca. 62%), in 5 temples (17%) we have found changes of lesser importance; we can, however, speak about some significant differences in the case of 6 churches (21%). In the light of the comparisons we may state that the titles of the majority of parochial temples did not undergo any general changes over the Middle Ages up to end of the 16th c. We recognize them as a constant element characterizing a given church, and as a phenomenon rather stable in its nature.

Having confronted various sources, we came up with the following conclusions:

1) 16th-century churches dedicated to SS Peter and Paul which stem out of the early Middle Ages were initially most probably dedicated to the single title of St. Peter. The tendency to replace one title for two, that is that of SS Peter and Paul, becomes apparent from the end of the 13th c.

2) Up to the 14th c. only the Marian churches bore the general personal title of the Blessed Virgin Mary. These invocations recalled the Marian mysteries (Assumption, Nativity, Visitation, Annunciation or the Purification of the Blessed Virgin Mary) appeared as late as the 15th c. and started to replace the primary general titles of the Mother of God.

Until 1326 150 temples had been founded on the territory under survey (prep. (?) Wiślica and Kielce, Oświęcim decanate and arch. Lublin and Nowy Sącz). They were endowed with 34 different types of patrocina. The most essential titles are: the Blessed Virgin Mary, John the Baptist, Peter and Paul (mainly the primary churches of St. Peter), St. Adalbert, St. Jacob, St. Michael, and partly St. Martin and St. Stanislaus. In the latter group 27 temples have been discriminated. The time of their erection may be the 11th - 12th c. 14 kinds of invocations were related to them, out of which the most characteristic of the earliest stage of Polish Christianity are the following titles: the Blessed Virgin Mary, St. Peter, St. Adalbert, St. John the Baptist and perhaps also: St. Jacob, St Bartholomew, St Idzi, St Leonard, St. Nicholas and St Michael.

Between 1326 and 1470 there were founded 118 churches on the territory under survey. These churches bore 36 types of titles. The most important are the invocations: Nativity and Assumption of the Blessed Virgin Mary, St Margaret and St. Catherine and the Holy Trinity, St. Cross, Corpus Christi and the Holy Ghost.

The patrocina of St. Nicholas and All Saints, which came early on the Polish territories, were also popular in both time intervals (up to 1326 and between 1326 and 1470).